

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА

Факультет міжнародної економіки і менеджменту
Кафедра європейської економіки і бізнесу

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА

ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ

Міжнародні економічні відносини

29 Міжнародні відносини

292 Міжнародні економічні відносини

Форма здобуття освіти: очна (денна)

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему «Розвиток міграційних процесів в ЄС»
(*назва теми*)

здобувача Затишної Аліни Віталіївни
(*ПІБ, підпис*)

Науковий керівник: к.е.н., доцент Лещенко Катерина Андріївна
(*науковий ступінь, учене звання, ПІБ*)

(*підпис*)

Робота допущена до захисту перед екзаменаційною комісією з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)

Завідувач кафедри: д.е.н., професор Федірко Олександр Анатолійович
(*науковий ступінь, учене звання, ПІБ*)

(*підпис*)

Київ 2025

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА

Факультет міжнародної економіки і менеджменту

Кафедра європейської економіки і бізнесу

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА
ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ

«Міжнародні економічні відносини»
29 Міжнародні відносини
292 Міжнародні економічні відносини

ПОГОДЖЕНО

Керівник проектної групи (гарант)
освітньо-професійної програми

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

_____ Федірко О.А.

_____ Федірко О.А.

«___» _____ 2025 р.

«___» _____ 2025 р.

ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ
здобувачу вищої освіти Затишній Аліні Віталіївні

денної форми навчання

на підготовку кваліфікаційної магістерської роботи

на тему: «Розвиток міграційних процесів в ЄС»

Тему затверджено наказом ректора Університету від «09» вересня 2025 р. № 1356

Кваліфікаційна магістерська робота виконується на матеріалах
Євростату

План кваліфікаційної магістерської роботи

Розділ 1	ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ (назва розділу)
Розділ 2	СУЧАСНИЙ СТАН І ТЕНДЕНЦІЇ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В ЄС (назва розділу)
Розділ 3	НАПРЯМКИ ОПТИМІЗАЦІЇ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В ЄС (назва розділу)

Об'єкт дослідження:	міграційна політика ЄС, яка визначає механізми регулювання міграційних процесів.
Предмет дослідження:	основні проблеми, перешкоди та потенційні напрями розвитку міграційних процесів в ЄС, що включають економічні, політичні, правові та соціальні аспекти.
Мета кваліфікаційної магістерської роботи:	визначення сучасних тенденцій розвитку міграційних процесів в ЄС та оцінка їхнього впливу на соціально-економічний розвиток для розробки стратегічних напрямів оптимізації міграційної політики.

Конкретні завдання, які здобувач повинен виконати для досягнення поставленої мети:

У розділі 1	<ul style="list-style-type: none"> - дослідити сутність, форми та види міграційних процесів; - визначити концепції та моделі управління міграційними процесами; - охарактеризувати методи оцінювання міграційних процесів та їх впливу на економіку і соціальну сферу;
У розділі 2	<ul style="list-style-type: none"> - охарактеризувати політику ЄС щодо інтеграції мігрантів та управління міграційними процесами ; - проаналізувати динаміку та структуру міграційних потоків у країнах ЄС; - оцінити вплив міграції на ринок праці та соціальну політику ЄС;
У розділі 3	<ul style="list-style-type: none"> - виділити основні проблеми та виклики у сфері міграції в ЄС; - запропонувати стратегії розвитку міграційної політики ЄС у контексті глобалізаційних процесів; - виділити перспективи спільної міграційної політики ЄС з урахуванням українських реалій.

**Завдання підготував
науковий керівник**

(підпис)

Лещенко К. А.

(ініціали, прізвище)

«03» жовтня 2025 р.

Завдання одержав студент

(підпис)

Затишна А. В.

(ініціали, прізвище)

«03» жовтня 2025 р.

Реферат

Кваліфікаційна магістерська робота містить 83 сторінки, 14 таблиць, 15 рисунків, список використаних джерел із 70 найменувань.

«Розвиток міграційних процесів в ЄС»

Об'єктом дослідження є міграційна політика ЄС, яка визначає механізми регулювання міграційних процесів.

Предметом дослідження є основні проблеми, перешкоди та потенційні напрями розвитку міграційних процесів в ЄС, що включають економічні, політичні, правові та соціальні аспекти.

Мета дослідження полягає у визначенні сучасних тенденцій розвитку міграційних процесів в ЄС та оцінці їхнього впливу на соціально-економічний розвиток для розробки стратегічних напрямів оптимізації міграційної політики.

Відповідно до мети були поставлені *такі завдання*:

- дослідити сутність, форми та види міграційних процесів;
- визначити еволюцію та концепції управління міграційними процесами;
- охарактеризувати методи оцінювання міграційних процесів та їх впливу на економіку і соціальну сферу;
- охарактеризувати політику ЄС щодо інтеграції мігрантів та управління міграційними процесами ;
- проаналізувати динаміку та структуру міграційних потоків у країнах ЄС;
- оцінити вплив міграції на ринок праці та соціальну політику ЄС;
- виділити основні проблеми та виклики у сфері міграції в ЄС;
- запропонувати стратегії розвитку міграційної політики ЄС у контексті глобалізаційних процесів;
- виділити перспективи спільної міграційної політики ЄС з урахуванням українських реалій.

Теоретичне значення полягає у подальшому розвитку концептуальних підходів до розуміння механізмів функціонування та регулювання міграційних процесів в ЄС. Результати дослідження поглиблюють наукові уявлення про взаємозв'язок міграції з економічною динамікою, соціальною політикою та інтеграційними процесами.

Практична значущість полягає у формуванні рекомендацій щодо вдосконалення інструментів управління міграцією та підвищення ефективності інтеграційної політики Союзу. Запропоновані напрями можуть бути використані урядовими структурами, аналітичними центрами та міжнародними організаціями для удосконалення міграційної стратегії. Отримані висновки також мають практичну цінність у контексті вироблення підходів до співпраці ЄС та України у сфері міграції.

Рік виконання кваліфікаційної магістерської роботи – 2025.

Рік захисту – 2025.

Ключові слова: міграція, міграційні процеси, Європейський Союз, ринок праці, соціальна політика, інтеграція мігрантів, міграційна політика, глобалізаційні виклики.

ВІДГУК

на кваліфікаційну магістерську роботу
здобувачки факультету Міжнародної економіки і менеджменту
освітньо-професійної програми «Міжнародні економічні відносини»

Затишної Аліни Віталіївни

на тему: «**Розвиток міграційних процесів в ЄС**»

1. Актуальність теми. Тема роботи є вкрай актуальною, оскільки міграційні процеси суттєво впливають на соціально-економічний розвиток Європейського Союзу, формування ринку праці та політику інтеграції мігрантів. Авторка обґрунтовано підкреслює важливість аналізу сучасних тенденцій міграції, викликів та стратегій їх регулювання в умовах глобалізації та геополітичної нестабільності.

2. Позитивні риси кваліфікаційної магістерської роботи та наявність самостійних розробок автора. Робота характеризується чіткою структурою, добрим теоретичним підґрунтям і глибоким опрацюванням наукових джерел. Авторка систематизувала підходи до управління міграцією та представила аналіз концепцій міграційної політики ЄС. Самостійність роботи підтверджується виконаним статистичним аналізом міграційних потоків, оцінкою їх впливу на ринок праці та соціальну сферу, а також аргументованими власними висновками .

3. Цінність теоретичних висновків та практичних рекомендацій. Теоретичні висновки є повними та логічними, відображають сутність сучасних міграційних процесів та проблеми їх регулювання. Практичні рекомендації щодо вдосконалення міграційної політики, зокрема інтеграції міграційної та безпекової політик і підвищення ефективності системи притулку, мають прикладне значення та можуть бути використані органами державної влади та аналітичними установами.

4. Наявність недоліків. Суттєвих недоліків не виявлено.

5. Загальна оцінка кваліфікаційної магістерської роботи та її допущення до захисту перед ЕК. Робота допущена до захисту перед екзаменаційною комісією з рекомендацією до позитивної оцінки. **Оцінка керівника – 50 балів.**

Науковий керівник

Доцент, к.е.н.

К.А. Лещенко

Рецензія

на кваліфікаційну магістерську роботу
здобувача вищої освіти
Затишної Аліни Віталіївни

Тема: «Розвиток міграційних процесів в ЄС»

Тема кваліфікаційної магістерської роботи є актуальною, оскільки міграційні процеси в ЄС посилюються під впливом глобалізаційних, соціально-економічних та безпекових чинників. Дослідження тенденцій міграції та оцінка її впливу на розвиток Європейського Союзу мають важливе теоретичне й практичне значення, що повністю обґрунтовано у вступі роботи.

Робота відзначається високою якістю проведеного дослідження. Авторка продемонструвала ґрунтовне володіння теоретичним матеріалом, здійснила систематизацію підходів і моделей управління міграційними процесами, у тому числі ліберальної, неоліберальної, скандинавської та інших концепцій, що свідчить про комплексний науковий підхід до теми.

Позитивною рисою роботи є детальний статистичний аналіз міграційних потоків у країнах ЄС, проведений у другому розділі. Авторка не лише описала динаміку та структуру міграції, а й оцінила її вплив на ринок праці та соціальну політику ЄС, зробивши обґрунтовані узагальнення щодо соціально-економічних наслідків міграції.

У третьому розділі визначено ключові проблеми та виклики міграційної політики ЄС, а також запропоновано стратегічні напрями її вдосконалення, включно з інтеграцією міграційної, кліматичної та безпекової політик, удосконаленням системи притулку та адаптивними механізмами управління міграційними потоками. Запропоновані рекомендації є практично значущими і відповідають сучасним потребам регулювання міграційних процесів.

Зауваження до роботи відсутні. Висновки є логічними, послідовними і повністю узгоджуються з поставленими метою та завданнями дослідження. Робота має наукову новизну, аналітичну глибину та практичну цінність.

Директор

Навчально-наукового інституту економіки і управління
Національного університету харчових технологій

Олег ШЕРЕМЕТ

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ.....	6
1.1. Сутність, форми та види міграційних процесів	6
1.2. Еволюція та концепції управління міграційними процесами в ЄС	15
1.3. Методологія оцінювання міграційних процесів та їх впливу на економіку і соціальну сферу	23
РОЗДІЛ 2 СУЧАСНИЙ СТАН І ТЕНДЕНЦІЇ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В ЄС.....	30
2.1. Політика ЄС щодо інтеграції мігрантів та управління міграційними процесами.....	30
2.2. Динаміка та структура міграційних потоків у країнах ЄС	40
2.3. Вплив міграції на ринок праці та соціальну політику ЄС	49
РОЗДІЛ 3 НАПРЯМКИ ОПТИМІЗАЦІЇ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В ЄС .	58
3.1. Основні проблеми та виклики у сфері міграції в ЄС	58
3.2. Стратегії розвитку міграційної політики ЄС у контексті глобалізаційних процесів	65
3.3. Перспективи спільної міграційної політики ЄС з урахуванням українських реалій	72
ВИСНОВКИ	79
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	84

ВСТУП

Актуальність теми. Зростання масштабів та складності міграційних процесів у країнах ЄС формує нові виклики для соціально-економічного розвитку регіону. Посилення глобалізаційних тенденцій, конфлікти та економічні диспропорції між державами сприяють активізації міграційних потоків, що потребує адаптації політики управління. ЄС прагне забезпечити збалансований підхід до регулювання трудової, вимушеної та внутрішньої міграції, що робить питання її впливу особливо актуальним. Міграція суттєво впливає на ринок праці, соціальні системи та інтеграційні механізми, визначаючи стратегії розвитку європейського простору. У цих умовах дослідження сучасних тенденцій міграційних процесів має важливе теоретичне й практичне значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У зарубіжних дослідженнях, зокрема працях Аллена В., Солано Г., Шміда С., Брунссона К., Сміта С. та інші, розглядаються закономірності міжнародної міграції, її економічні наслідки та інструменти інтеграції мігрантів. У вітчизняній науковій літературі внесок у вивчення міграційних процесів зробили Зима О. Г., Птащенко О. В., Яковлева О. Ю., Олефір В. І., Савченко М. В., Іщук Ю. А., Барчук К. В., Мосора, Л. С., Оленюк, В. В., Бичай Р. Р., Карпінський Б. А. та інші, які сформуvalи базу для аналізу міграційних зв'язків і впливу міграції на розвиток держави. Попри значну кількість напрацювань, недостатньо дослідженими залишаються питання узгодження спільної міграційної політики ЄС у контексті нових геополітичних ризиків.

Мета кваліфікаційної магістерської роботи – визначення сучасних тенденцій розвитку міграційних процесів в ЄС та оцінка їхнього впливу на соціально-економічний розвиток для розробки стратегічних напрямів оптимізації міграційної політики.

Завдання:

- дослідити сутність, форми та види міграційних процесів;

- визначити еволюцію та концепції управління міграційними процесами;
- охарактеризувати методи оцінювання міграційних процесів та їх впливу на економіку і соціальну сферу;
- охарактеризувати політику ЄС щодо інтеграції мігрантів та управління міграційними процесами ;
- проаналізувати динаміку та структуру міграційних потоків у країнах ЄС;
- оцінити вплив міграції на ринок праці та соціальну політику ЄС;
- виділити основні проблеми та виклики у сфері міграції в ЄС;
- запропонувати стратегії розвитку міграційної політики ЄС у контексті глобалізаційних процесів;
- виділити перспективи спільної міграційної політики ЄС з урахуванням українських реалій.

Об'єкт дослідження – міграційна політика ЄС, яка визначає механізми регулювання міграційних процесів.

Предмет дослідження – основні проблеми, перешкоди та потенційні напрями розвитку міграційних процесів в ЄС, що включають економічні, політичні, правові та соціальні аспекти.

Методи дослідження. У роботі застосовано методи аналізу та синтезу – для визначення сутності й структури міграційних процесів та розкриття їх взаємозв'язків. Використано статистичний метод для дослідження динаміки міграційних потоків у країнах ЄС та кількісної оцінки їх впливу на соціально-економічний розвиток. Метод порівнянь дав змогу зіставити особливості національних і загальноєвропейських моделей міграційної політики. Системний підхід забезпечив комплексний розгляд міграції як багатофакторного явища, що охоплює економічні, правові та соціальні аспекти. Експертно-аналітичний метод дозволив обґрунтувати стратегічні напрями оптимізації міграційної політики ЄС у сучасних умовах.

Теоретичне значення полягає у подальшому розвитку концептуальних підходів до розуміння механізмів функціонування та регулювання міграційних

процесів в ЄС. Результати дослідження поглиблюють наукові уявлення про взаємозв'язок міграції з економічною динамікою, соціальною політикою та інтеграційними процесами. *Практична значущість* полягає у формуванні рекомендацій щодо вдосконалення інструментів управління міграцією та підвищення ефективності інтеграційної політики Союзу. Запропоновані напрями можуть бути використані урядовими структурами, аналітичними центрами та міжнародними організаціями для удосконалення міграційної стратегії. Отримані висновки також мають практичну цінність у контексті вироблення підходів до співпраці ЄС та України у сфері міграції.

Інформаційну базу дослідження становлять наукові праці вітчизняних і зарубіжних дослідників, статистичні дані Євростату, офіційні документи інституцій ЄС, звіти міжнародних аналітичних центрів та відкриті матеріали профільних організацій.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

1.1. Сутність, форми та види міграційних процесів

Міграційні процеси є одним із ключових чинників, що впливають на соціально-економічний, демографічний та культурний розвиток сучасного суспільства. Вони формують нові умови взаємодії між державами, регіонами та людськими спільнотами, зумовлюючи глибокі зміни у структурі світового простору.

Розгляд визначень міграції дозволяє окреслити теоретичні межі поняття та сформулювати системне бачення явища, яке постійно еволюціонує під впливом глобальних змін (табл. 1.1).

Таблиця 1.1 – Визначення міграції в науковій літературі

Автор	Визначення	Коментар
Аллен В.	Переміщення людей через кордони з політичних, економічних, соціальних або екологічних причин [1].	Автор акцентує увагу на багатофакторності причин міграції, розглядаючи її як складне соціальне явище, зумовлене різними мотиваціями.
Солано Г., Шмід С.	Процес переселення людей з однієї країни або регіону до іншого з метою покращення умов життя, роботи чи безпеки [2, с.2].	У визначенні підкреслюється прагматичний характер міграції, що пов'язаний із пошуком кращих соціально-економічних та безпекових умов.
Зима О. Г., Птащенко О. В., Яковлева О. Ю.	Територіальне переміщення населення, пов'язане зі зміною місця проживання або місця роботи (постійної або довгострокової) в межах країни або за її межами [3, с.20].	Визначення охоплює як внутрішню, так і зовнішню міграцію, наголошуючи на просторово-часовому аспекті переміщення.
Олефір В. І.	Процес переміщення або через міжнародні кордони, або в межах однієї країни, що включає будь-які пересування людей, незалежно від причин [4, с.84].	Підхід автора є узагальненим і нейтральним, оскільки міграція трактується як універсальний процес без прив'язки до мотивацій.
Савченко М. В., Іщук Ю. А., Барчук К. В.	Процес зміни постійного місця проживання індивідів чи соціальних груп: переміщення в інший регіон країни або в іншу країну [5, с.19].	Автори зосереджуються на соціальному вимірі міграції, розглядаючи її як процес просторової мобільності населення.

Джерело: розроблено автором на основі [1-5]

Кожен автор або група авторів пропонує власну інтерпретацію цього процесу, спираючись на певні теоретичні засади, соціально-економічні контексти та наукові пріоритети. Така різноманітність підходів не лише відображає складність міграційних процесів, а й формує підґрунтя для комплексного розуміння сутності міграції як соціального, економічного та демографічного феномена. Зокрема, перевагою визначення Аллена В. є чітке окреслення причин, які зумовлюють переміщення населення, що дозволяє розглядати міграцію в широкому контексті соціальних процесів [1]. Автор акцентує увагу на взаємодії різних рушійних сил, зокрема економічних і політичних, які можуть одночасно впливати на міграційні рішення. Разом з тим, недоліком цього визначення є обмеженість у територіальному аспекті, адже міграція тут розглядається переважно як процес перетину державних кордонів, тоді як внутрішня міграція залишається поза межами аналізу.

Солано Г. та Шмід С. роблять наголос на цілеспрямованості міграції, яка подається як раціональне рішення індивіда чи групи, спрямоване на підвищення якості життя [2, с.2]. Перевага визначення полягає у врахуванні мотиваційного аспекту міграції, який надає процесу соціально-психологічного змісту. Проте обмеженням є скорочення причин міграції до прагматичних мотивів – економічних або безпекових, що не охоплює, наприклад, культурних чи особистісних факторів, які також можуть бути визначальними.

Визначення Зими О. Г., Птащенко О. В. та Яковлевої О. Ю. має перевагу у своїй структурованості та універсальності, адже охоплює як внутрішню, так і зовнішню міграцію, підкреслюючи просторово-часовий характер цього процесу [3, с.20]. Автори враховують різні рівні мобільності, що дозволяє ширше охопити явище. Однак слабкою стороною цього визначення є відсутність згадки про причини міграції, що позбавляє визначення соціальної глибини.

Перевагою визначення Олефіра В. І. є його узагальнений, інклюзивний характер, який охоплює весь спектр міграційних переміщень без обмеження за мотиваційними чи функціональними критеріями [4, с.84]. Такий підхід є методологічно зручним для статистичного чи демографічного аналізу. Однак недоліком є надмірна абстрактність, яка нівелює відмінності між різними типами

міграції та не дозволяє простежити соціальні чи політичні чинники, що її зумовлюють.

Сильна сторона визначення Савченко М. В., Іщук Ю. А. та Барчук К. В. полягає у визнанні соціальної природи міграції, оскільки вона трактується не лише як переміщення людей, а як процес, що охоплює соціальні спільноти [5, с.19]. Такий підхід дозволяє розглядати міграцію як індикатор соціальної динаміки. Проте його слабкість полягає у фокусуванні лише на постійних змінах місця проживання, що виключає тимчасові або сезонні міграційні форми, які також мають значний вплив на суспільство та економіку.

Порівняльний аналіз наведених визначень свідчить, що дослідники розглядають міграцію з різних теоретичних позицій – від вузько емпіричних до концептуально узагальнених. Аллен В. і Солано Г. зі Шмідом С. надають пріоритет причинно-мотиваційному аспекту міграції, тоді як Зима О. Г. та співавтори, а також Олефір В. І. зосереджуються на структурно-територіальному вимірі. Савченко М. В. з колегами інтегрують соціологічний підхід, розглядаючи міграцію як елемент суспільної мобільності. Така багатоплановість дозволяє побачити, що універсального визначення цього явища не існує – воно варіюється залежно від дослідницьких цілей та методології.

Узагальнюючи, доцільно запропонувати власне визначення: міграція – це соціально зумовлений процес територіального переміщення індивідів або груп, що має тимчасовий чи постійний характер, здійснюється в межах країни або за її межами та спрямований на досягнення життєвих, економічних, соціальних чи безпекових цілей. Таке визначення є доцільним, оскільки воно поєднує просторовий, часовий, соціальний і мотиваційний аспекти міграції, не обмежуючи її жодним із них. Воно дозволяє розглядати міграцію як динамічний і багатогранний процес, у межах якого взаємодіють індивідуальні потреби та суспільні чинники.

Після з'ясування загальних підходів до розуміння міграції доцільно перейти до розгляду поняття міграційної політики, яке визначає способи регулювання цього явища (табл.1.2).

Таблиця 1.2 – Визначення міграційної політики в науковій літературі

Автор	Визначення	Коментар
Брунссон К.	Сукупність заходів і стратегій держави, спрямованих на регулювання міграційних процесів та інтеграцію мігрантів [6].	Автор акцентує на комплексному підході до управління міграцією, поєднуючи регулювання потоків та соціальну інтеграцію.
Сміт С.	Система регулювання міграційних потоків з метою забезпечення соціальної стабільності та економічного розвитку [7].	У центрі уваги перебуває функціональне значення міграційної політики для підтримки рівноваги в суспільстві та економіці.
Мосора, Л. С., Оленюк, В. В.	Система юридично оформлених політичних заходів, що реалізуються органами влади та спрямовані на досягнення основних цілей у сфері управління міграційними процесами [8, с.2].	Автори підкреслюють нормативно-правову основу міграційної політики як інструменту реалізації державного управління.
Бичай Р. Р.	Заходи органів влади, спрямовані на формування необхідних потоків і необхідної інтенсивності міграції населення [9, с.239].	Визначення зосереджене на регулятивному аспекті, де ключову роль відіграє вплив на масштаби та напрямки міграції.
Карпінський Б. А., Карпінська О. Б.	Комплексна система програмних заходів щодо управління та регулювання міграційних процесів, виходячи з потреб правового й матеріального захисту прав мігрантів та створення їм належних умов для реалізації власного інтелектуального й трудового потенціалу [10, с.52].	Автори підкреслюють гуманістичний і соціально-орієнтований характер політики, який поєднує регулятивні та захисні функції.

Джерело: розроблено автором на основі [6-10]

Перевагою визначення Брунссона К. є комплексність, адже воно охоплює не лише регулятивний, а й соціально-інтеграційний аспект [6]. Автор підкреслює важливість подвійного підходу, в якому контроль за потоками поєднується із забезпеченням інтеграції мігрантів, що відповідає сучасним гуманітарним орієнтирам європейської політики. Проте певною слабкістю визначення є відсутність згадки про нормативно-правові чи інституційні механізми реалізації політики, без яких її практичне втілення є неможливим.

Сміт С. розглядає міграційну політику як інструмент досягнення суспільної рівноваги [7]. Перевагою є наголос на взаємозв'язку між міграцією та соціально-економічними наслідками, що робить підхід практично орієнтованим. Однак недоліком є вузькість трактування, оскільки акцент лише на стабільності та розвитку не враховує гуманітарний вимір, права мігрантів і питання їхньої адаптації.

Мосора Л. С. та Оленюк В. В. акцентують увагу на нормативно-правовому підґрунті політики, що робить її реальним механізмом державного управління [8, с.2]. Однак певним обмеженням є відсутність у визначенні соціального або економічного контексту, що зменшує його аналітичну глибину. Міграційна політика в такій інтерпретації постає переважно як адміністративно-правовий інструмент, тоді як у сучасних умовах вона має також соціальний та гуманітарний виміри.

Визначення Бичай Р. Р. відображає управлінську сутність політики, зосереджену на регулюванні кількісних показників [9, с.239]. Його перевага полягає у наголосі на керованості міграційних процесів, що є важливим для забезпечення демографічної та економічної стабільності. Однак недолік полягає у надмірному технократизмі, адже автор фактично розглядає міграційну політику як інструмент контролю, ігноруючи соціокультурні та правозахисні аспекти.

Визначення Карпінського Б. А. та Карпінської О. Б. вирізняється гуманістичним підходом, оскільки поєднує державне регулювання з акцентом на правах і можливостях мігрантів [10, с.52]. Його перевага полягає у тому, що автори охоплюють правовий, соціальний, економічний і культурний аспекти. Проте недоліком можна вважати складність практичної реалізації настільки широкої системи завдань, що потребує високого рівня міжінституційної координації.

Порівняння наведених визначень показує, що науковці по-різному розставляють акценти у визначенні сутності міграційної політики. Брунссон К. і Карпінські орієнтуються на інтеграційний та соціально-гуманітарний аспект, Сміт С. і Бичай Р. – на функціонально-регулятивний, а Мосора Л. С. і Оленюк В. В. – на нормативно-правовий. Ці підходи не суперечать один одному, а радше взаємодоповнюють, формуючи уявлення про багаторівневу природу міграційної політики. У цілому можна стверджувати, що сучасне її розуміння вимагає інтеграції всіх зазначених складових, адже лише комплексний підхід забезпечує ефективність управління міграційними процесами.

З огляду на це доцільно запропонувати таке узагальнене визначення: міграційна політика – це системно організована діяльність державних і наддержавних інституцій, спрямована на регулювання міграційних процесів,

забезпечення балансу між суспільними, економічними та гуманітарними інтересами, а також на захист прав і сприяння інтеграції мігрантів. Таке визначення є обґрунтованим, оскільки воно поєднує ключові елементи, відображені в різних визначеннях: нормативність, регулятивність, соціальну орієнтованість і стратегічний характер. Воно не обмежується вузьким інституційним трактуванням, а відображає сучасну тенденцію розуміння міграційної політики як багаторівневої системи, де поєднуються інтереси держави й особи.

Аналіз форм і видів міграційних процесів є важливою складовою дослідження динаміки переміщення населення, адже саме вони відображають різноманіття проявів цього явища в соціально-економічному, демографічному та політичному вимірах (рис.1.1).

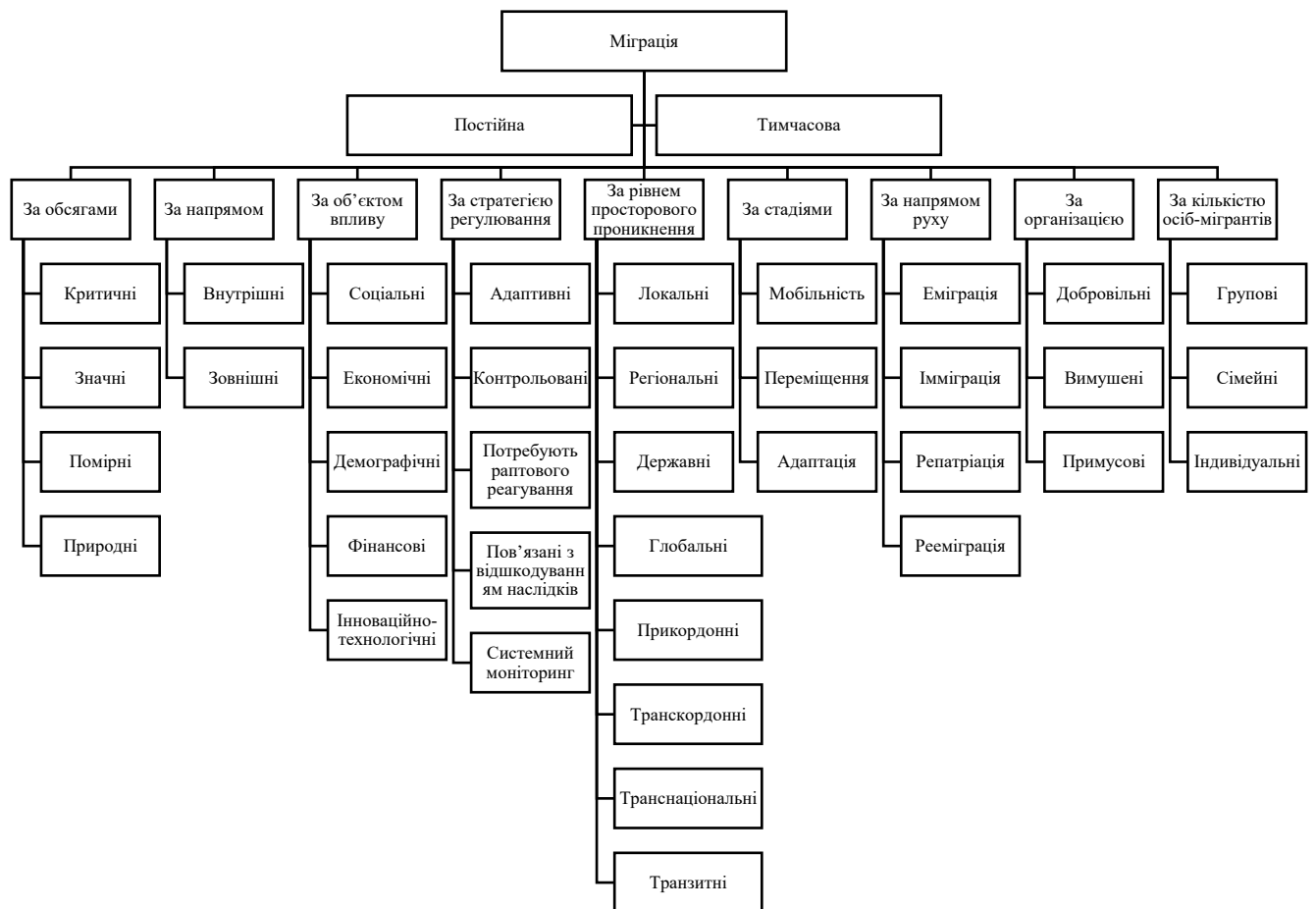

Рисунок 1.1 – Види та форми міграційних процесів

Джерело: розроблено автором на основі [11-15]

Міграція, як складне суспільне явище, має різні моделі реалізації, які залежать від часових, просторових, організаційних і мотиваційних чинників. У науковій літературі наголошується, що форми міграційних процесів не є сталими – вони змінюються залежно від конкретних історичних умов, соціальних трансформацій, геополітичних факторів і навіть природних обставин. Як зазначається у працях дослідників, найзагальнішими формами міграції є постійна та тимчасова, що визначаються тривалістю перебування особи на новому місці проживання [11, с.118]. Такий поділ має фундаментальне значення, оскільки від тривалості залежить не лише соціальний статус мігранта, але й характер його інтеграції у приймаюче середовище. Постійна міграція передбачає остаточну зміну місця проживання, коли особа або група осіб залишає попередню територію з метою повної інтеграції в інше середовище. Цей тип найчастіше асоціюється з довгостроковими наслідками для демографічної структури регіонів і національних економік. Натомість тимчасова міграція має короткостроковий або середньостроковий характер і може включати сезонні, трудові чи освітні переміщення. Її значення полягає у підтримці мобільності робочої сили, гнучкості ринку праці та розвитку міжрегіональних і міждержавних зв'язків. Співвідношення цих форм відображає рівень економічного розвитку країни, ступінь відкритості її кордонів і характер соціальної політики.

Комплексність міграційних процесів вимагає також систематизації за різними критеріями, що дозволяє виділити низку видів міграції, кожен із яких має специфічне значення та наслідки. Згідно з класифікаціями, наведеними у наукових джерелах, види міграційних процесів поділяються за обсягами, напрямом, об'єктом впливу, стратегією регулювання, рівнем просторового проникнення, стадіями, напрямом руху, організацією та кількістю осіб-мігрантів. Така розгалужена класифікація дозволяє дослідити міграцію не лише як демографічне явище, а як складну соціальну систему.

За обсягами (наслідками) міграційні процеси поділяються на ті, що мають критичні, значні, помірні та природні наслідки для економіки. Ця класифікація підкреслює, що вплив міграції на економічну систему не є однорідним. У деяких

випадках вона може бути чинником розвитку, а в інших – призводити до дисбалансів на ринку праці чи депопуляції окремих територій. Критичні міграційні процеси здатні спричиняти суттєві демографічні кризи, тоді як природні процеси, навпаки, є частиною нормальної мобільності населення. За напрямом виділяють внутрішні та зовнішні міграційні процеси [12, с.1310]. Внутрішня міграція відбувається в межах однієї держави й часто є реакцією на нерівномірний економічний розвиток регіонів або соціальні диспропорції. Зовнішня ж міграція має міжнародний характер і пов'язана з перетином державних кордонів, що зумовлює додаткові правові, культурні й політичні виклики. Співвідношення цих двох напрямів значною мірою визначає політику держави щодо управління міграційними потоками.

За об'єктом впливу міграційні процеси охоплюють соціальну, економічну, демографічну, фінансову та інноваційно-технологічну сфери [13, с.88]. Це свідчить про системний характер міграції, яка впливає на всі рівні суспільного розвитку. У соціальній площині вона змінює структуру населення та етнокультурний баланс; в економічній – визначає рівень зайнятості та формує нові ринки праці; у демографічній – впливає на народжуваність, смертність і вікову структуру; у фінансовій – змінює потоки капіталу через грошові перекази; в інноваційній – сприяє обміну знаннями та технологіями. Таким чином, міграція виступає потужним каталізатором соціально-економічних змін. За стратегією регулювання виділяють адаптивні, контрольовані, ті, що потребують раптового реагування, а також процеси, пов'язані з відшкодуванням наслідків і системним моніторингом [14]. Цей критерій відображає управлінську сторону міграційної політики. Адаптивні процеси передбачають поступову інтеграцію мігрантів у приймаючі суспільства, контрольовані – цілеспрямоване регулювання потоків, тоді як кризові ситуації вимагають швидкого реагування з боку державних органів. Не менш важливими є механізми відшкодування негативних наслідків і здійснення постійного моніторингу, які забезпечують стабільність і передбачуваність політики.

За рівнем просторового проникнення міграція може бути локальною, регіональною, державною, глобальною, прикордонною, транскордонною,

транснаціональною або транзитною [12, с.1310]. Ця класифікація особливо актуальна в умовах глобалізації, коли рух населення набуває планетарного масштабу. Транскордонні та транснаціональні процеси створюють нові форми взаємодії між державами, сприяють утворенню наднаціональних спільнот, але водночас загострюють питання безпеки та контролю. Транзитна міграція є окремим типом, адже передбачає тимчасове перебування мігрантів на території третіх країн, що потребує особливого правового регулювання. За стадіями виокремлюють процеси, пов'язані з мобільністю, переміщенням і адаптацією. Такий підхід дозволяє розглядати міграцію як послідовний процес, у якому кожна стадія має свої соціальні та економічні наслідки. Мобільність передбачає готовність до пересування, переміщення – сам факт зміни території, а адаптація – пристосування до нового середовища. Кожна з цих фаз має власну динаміку і вимагає різних управлінських стратегій.

За напрямом руху виділяють еміграцію, імміграцію, репатріацію та рееміграцію [15, с.18]. Еміграція означає виїзд з країни проживання, імміграція – в'їзд до нової держави. Репатріація стосується повернення осіб на батьківщину, а рееміграція – повторного виїзду після повернення. Ця класифікація відображає не лише фізичний рух, а й глибокі соціально-психологічні процеси, пов'язані з належністю, ідентичністю та адаптацією. За організацією розрізняють добровільну, вимушену та примусову міграцію [12, с.1310]. Добровільна міграція є наслідком особистого вибору, тоді як вимушена та примусова часто зумовлюються конфліктами, переслідуваннями чи природними катастрофами. Цей поділ є особливо важливим з огляду на міжнародне право, оскільки визначає правовий статус осіб, що переміщуються. За кількістю осіб-мігрантів виокремлюють групову, сімейну та особисту міграцію. Цей критерій дозволяє зрозуміти соціальну структуру міграційних потоків, їхній вплив на локальні громади та ринки праці. Групові переміщення зазвичай мають організований характер, тоді як індивідуальні відображають особисті життєві стратегії.

Разом форми й види міграційних процесів утворюють складну систему, у якій поєднуються демографічні, соціальні, економічні та політичні чинники. Їхня

комплексність зумовлює необхідність гнучкого підходу до регулювання міграції, який враховує не лише масштаби й напрями переміщень, а й соціальні наслідки, рівень інтеграції та умови адаптації мігрантів.

Таким чином, міграційні процеси є складним соціально-економічним явищем, яке охоплює як індивідуальні, так і колективні форми мобільності населення. Їх сутність полягає у взаємодії просторових, соціальних та мотиваційних чинників, що визначають динаміку переміщення людей у національному та глобальному вимірах. Форми міграції – постійна і тимчасова – відображають часовий аспект цього процесу, тоді як види демонструють його структурну складність і багаторівневність. Класифікація міграційних процесів за напрямом, обсягом, рівнем проникнення чи стратегією регулювання дозволяє зрозуміти закономірності їх розвитку.

1.2. Еволюція та концепції управління міграційними процесами в ЄС

Еволюція управління міграційними процесами в Європейському Союзі відображає складний шлях становлення підходів до регулювання пересування населення в умовах інтеграції та глобалізації. Цей процес пов'язаний із формуванням спільних принципів, інституційних механізмів і стратегічних орієнтирів, які забезпечують узгодженість дій держав-членів. Дослідження розвитку управлінських концепцій у цій сфері дозволяє простежити, як змінювалися підходи до розв'язання міграційних викликів у різні історичні періоди. Такий аналіз дає змогу зрозуміти логіку формування сучасної системи міграційного управління, її багаторівневу структуру та взаємозалежність елементів. Вивчення еволюції та концепцій управління міграційними процесами є важливим для формування цілісного уявлення про тенденції розвитку європейської політики у сфері міграції.

Система управління міграційними процесами в Європейському Союзі має багаторівневу структуру, у якій поєднуються наднаціональні, державні, регіональні та місцеві інституції. Суб'єктами управління міграційними процесами в ЄС є наднаціональні органи, державні органи всіх рівнів, включно з центральними законодавчими та виконавчими структурами, регіональними і місцевими адміністраціями, а також органи місцевого самоврядування [16]. Така система відображає принцип багаторівневого управління, характерний для Європейського Союзу, де політика у сфері міграції формується на стику компетенцій ЄС і держав-членів. Наднаціональні інституції, зокрема Європейська комісія, Рада ЄС, Європейський парламент, а також спеціалізовані агентства, здійснюють координаційні, регуляторні та аналітичні функції. Державні органи забезпечують імплементацію спільних норм і рішень на національному рівні, тоді як місцеві адміністрації та самоврядування відіграють ключову роль у практичній реалізації політики інтеграції мігрантів, наданні соціальних послуг і запобіганні конфліктам у приймаючих громадах. Така багатокomпонентна взаємодія забезпечує узгодженість рішень і дозволяє адаптувати політику до специфіки окремих регіонів.

Об'єктами управління виступають міграційні процеси як соціально-економічне явище, що включає переміщення населення як у межах ЄС, так і за його кордонами. До них належать також умови, в яких перебувають мігранти, тобто міграційне середовище, та процеси, безпосередньо або опосередковано пов'язані з міграцією [17, с.2847]. Це означає, що управлінський вплив спрямовується не лише на регулювання кількісних показників міграційних потоків, а й на забезпечення якісних характеристик міграційного середовища, включно з безпекою, інтеграцією, правовим захистом та соціальною адаптацією мігрантів. Такий підхід відображає сучасну концепцію міграційного управління, яка поєднує економічні, правові й гуманітарні аспекти. Визначення об'єкта управління у такий спосіб дозволяє розглядати міграцію не як ізольований процес, а як структурний елемент соціальної політики Європейського Союзу.

Важливою складовою системи управління є функції, які визначають зміст, спрямованість та інструментарій діяльності інституцій (рис.1.2).

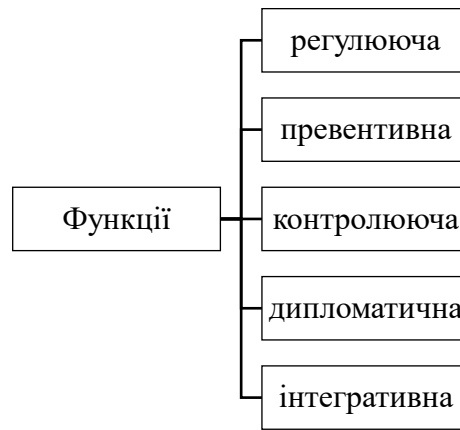

Рисунок 1.2 – Функції управління міграційними процесами

Джерело: розроблено автором на основі [18, с.118]

Регулююча функція полягає у формуванні нормативно-правової бази, визначенні стратегічних цілей і механізмів реалізації політики. Превентивна функція спрямована на запобігання негативним наслідкам міграції, зокрема нелегальній міграції, торгівлі людьми, соціальній маргіналізації. Контролююча функція забезпечує моніторинг виконання політичних рішень і оцінювання ефективності міграційних програм. Дипломатична функція пов'язана з міжнародною співпрацею у сфері міграції, укладанням угод і партнерств із третіми країнами, що особливо актуально в контексті управління зовнішніми кордонами ЄС. Інтегративна функція спрямована на сприяння соціальній згуртованості, забезпечення рівних прав і можливостей для мігрантів, створення сприятливих умов для їхньої участі в економічному та культурному житті. Системна реалізація цих функцій дає змогу досягти балансу між контролем і відкритістю, між безпековими та гуманітарними пріоритетами політики Європейського Союзу.

Реалізація зазначених функцій відбувається через методи впливу, що визначають практичні засоби і механізми управління (рис.1.3). Методи прямого впливу передбачають безпосереднє регулювання через правові акти, адміністративні рішення, квотування або контроль за переміщенням осіб. Вони мають імперативний характер і забезпечують високий рівень централізованого управління. Методи непрямого впливу пов'язані з економічними, соціальними та інформаційними інструментами, які стимулюють бажану поведінку суб'єктів без

примусу – наприклад, через програми інтеграції, фінансові стимули чи просвітницькі кампанії.

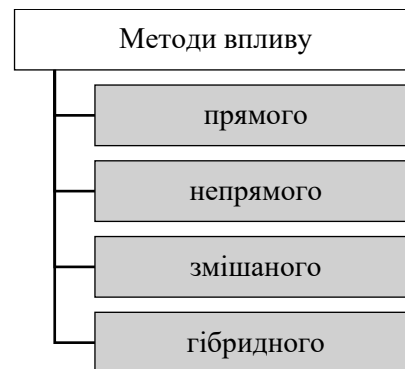

Рисунок 1.3 – Методи впливу, які реалізуються в межах управління міграційними процесами

Джерело: розроблено автором на основі [19, с.118]

Змішаний метод поєднує обидва підходи, дозволяючи поєднати нормативне регулювання з гнучкими формами впливу. Гібридний метод, що є відносно новим у практиці ЄС, базується на комбінації міждержавної координації, публічно-приватного партнерства та мережевого управління, що особливо ефективно у сфері транскордонної міграції.

Еволюція міграційних процесів відображає поступовий перехід від стихійних переміщень у давнину до складних глобальних потоків сучасності (рис.1.4).

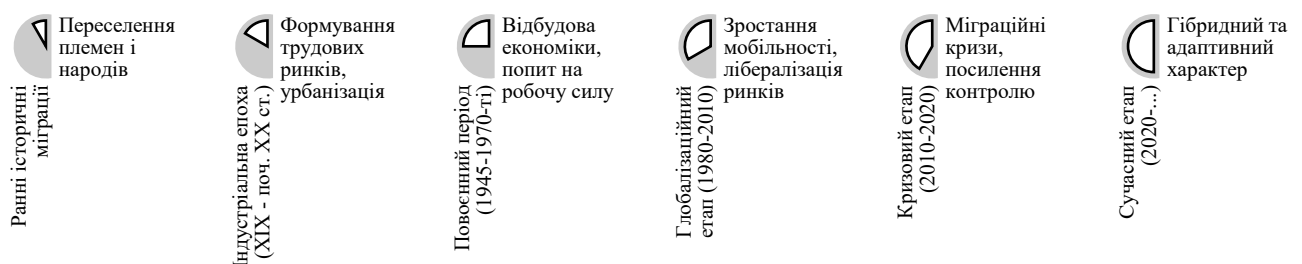

Рисунок 1.4 – Еволюція міграційних процесів

Джерело: розроблено автором на основі [20-21]

На ранніх етапах міграція була зумовлена природними умовами, війнами та пошуком ресурсів, що робило її малорегульованою. З індустріалізацією вона набула економічного характеру – розвиток промисловості спричинив масові трудові

переміщення до міст і промислових центрів. Після Другої світової війни міграція стала інструментом відбудови економік, а держави почали активно залучати іноземну робочу силу. У період глобалізації мобільність значно зросла завдяки технологічному прогресу та інтеграційним процесам, що сприяло розширенню освітньої й професійної міграції. Події початку ХХІ ст. продемонстрували вразливість міжнародної системи, адже конфлікти й кризи спричинили масштабні потоки біженців і посилення контролю. Сучасний етап характеризується адаптивними підходами держав до управління міграцією, що дозволяє швидше реагувати на глобальні виклики та забезпечувати більш гнучке регулювання потоків.

Аналіз концепцій управління міграційними процесами дає змогу простежити еволюцію підходів до регулювання переміщення населення, що відображає зміну економічних, політичних і соціальних пріоритетів. У різні періоди формувалися різні моделі, кожна з яких мала власне бачення ролі держави, ринку та суспільства у сфері міграції (табл.1.3).

Таблиця 1.3 – Концепції управління міграційними процесами

Модель	Ключова ідея	Реалізація в ЄС
Ліберальна	Мінімальне втручання держави, свобода пересування.	Свобода руху робочої сили, залучення кваліфікованих мігрантів.
Неоліберальна	Пріоритет економічної доцільності та ринку праці.	Підтримка трудової міграції, акцент на економічно активних.
Кейнсіанська	Активна роль держави та соціальна підтримка.	Інтеграційні та соціальні програми.
Скандинавська	Соціальна інклюзія та рівність.	Комплексні програми інтеграції, високий соціальний захист.
Нових індустріальних країн	Залучення кваліфікованих кадрів для розвитку.	Спрощені процедури для фахівців, трудові програми.
Східноєвропейська	Рестриктивність і безпека.	Посилений контроль і захист ринку праці.
Трансформаційна	Гнучке реагування на кризи.	Тимчасовий захист, адаптивні механізми.
Макроекономічної рівноваги	Регулювання потоків для економічної стабільності.	Квотування, оцінка впливу міграції.
Функціональних напрямів	Управління окремими секторами міграції.	Спеціалізовані програми для різних груп.

Джерело: розроблено автором на основі [20-24]

Однією з найдавніших і найвпливовіших моделей є ліберальна концепція, що передбачає мінімальне державне втручання в міграційні процеси та спирається на саморегуляцію ринку [20, с.124]. Її сутність полягає у визнанні свободи пересування як базової соціально-економічної цінності. У межах ЄС цей підхід виявляється у реалізації принципу свободи пересування робочої сили, закріпленого в установчих договорах, а також у політиках, спрямованих на залучення кваліфікованих працівників із третіх країн. Перевагою ліберальної моделі є стимулювання економічної мобільності, однак її недолік полягає у ризику нерівності доступу до соціальних благ і відсутності належних механізмів захисту мігрантів.

Неоліберальна модель зберігає ринкову логіку, проте робить акцент на економічній доцільності та інтеграції мігрантів у ринок праці при мінімізації соціальних витрат [21, с.644]. У межах ЄС вона реалізується через підтримку трудової міграції, створення можливостей для працевлаштування й заохочення економічно активних груп населення. Такий підхід орієнтований на ефективне використання людського капіталу, але часто супроводжується скороченням соціальних програм і звуженням гуманітарного виміру політики. Неоліберальна концепція підвищує гнучкість ринку праці, проте посилює соціальні ризики для малозахищених категорій мігрантів.

На противагу цьому кейнсіанська модель виходить із необхідності активної участі держави у регулюванні міграційних процесів, особливо у періоди економічних криз [22, с.168]. У контексті Європейського Союзу її втіленням є програми соціальної підтримки та інтеграції мігрантів, які допомагають стабілізувати ринок праці й підтримати соціальну згуртованість. Такий підхід передбачає не лише контроль за потоками, а й інвестування у людський капітал через освіту, підготовку кадрів і соціальну допомогу. Перевагою цієї моделі є забезпечення балансу між економічними та соціальними цілями, проте її слабкою стороною є висока вартість утримання розвинених систем підтримки, що створює навантаження на бюджети держав-членів.

Скандинавська модель є близькою до кейнсіанської за духом, однак має виразно соціально-інклюзивний характер. Вона базується на принципах рівності, соціальної справедливості та державного патерналізму, забезпечуючи високий рівень соціального захисту мігрантів [20, с.125]. У межах ЄС ця концепція реалізується у країнах Північної Європи через державні програми з інтеграції, навчання мови, надання житла та доступу до ринку праці. Вона сприяє формуванню інклюзивного суспільства, однак потребує значних фінансових ресурсів і високого рівня суспільної толерантності. Скандинавська модель розглядається як приклад збалансованого поєднання гуманітарних і управлінських аспектів міграційної політики.

Особливе місце займає модель нових індустріальних країн, яка орієнтована на залучення кваліфікованих фахівців для підтримки індустріалізації та інноваційного розвитку. У межах Європейського Союзу цей підхід набуває значення через програми трудової міграції, спрощення процедур працевлаштування та залучення спеціалістів із третіх країн. Головна мета полягає у компенсації дефіциту робочої сили та підвищенні конкурентоспроможності європейської економіки. Водночас така політика створює ризики «відтоку мізків» із країн-постачальників трудових ресурсів і посилює глобальну нерівність.

Східноєвропейська модель управління міграційними процесами характеризується обережним і часто рестриктивним підходом. Вона спрямована на обмеження неконтрольованої міграції, посилення прикордонного контролю та захист національних ринків праці [24, с.911]. У межах ЄС цей тип політики проявляється у практиках нових держав-членів, де акцент робиться на безпеці та внутрішній стабільності. Перевагою такого підходу є захист національних інтересів, однак недоліком – зменшення відкритості до трудових мігрантів і гальмування інтеграційних процесів.

Трансформаційна модель відображає сучасний етап розвитку міграційного управління в ЄС. Її сутність полягає у переході від жорсткого контролю до більш гнучких і адаптивних форм регулювання, здатних швидко реагувати на глобальні виклики [21, с.645]. У межах Європейського Союзу цей підхід проявився під час

міграційних криз 2015-2016 та 2022 років, коли були запроваджені механізми тимчасового захисту, спрощені процедури прийому біженців і зміцнено співпрацю з третіми країнами. Така модель поєднує безпековий і гуманітарний виміри, формуючи адаптивну систему, що відповідає умовам глобалізованого світу.

Не менш важливою є модель макроекономічної рівноваги, яка виходить із необхідності підтримки економічної стабільності шляхом регулювання міграційних потоків [20, с.125]. Її реалізація у ЄС передбачає гнучке квотування, оцінювання впливу міграції на ринок праці та соціальні системи, а також недопущення надмірного навантаження на інфраструктуру. Цей підхід спрямований на забезпечення сталого розвитку економіки та запобігання соціальним напруженням. Разом із тим, надмірне акцентування на економічних параметрах може призвести до нехтування гуманітарними аспектами політики.

Окремо слід виділити модель функціональних напрямів регулювання, що зосереджується на управлінні окремими аспектами міграції – трудовою, освітньою, соціальною та безпековою [24, с.911]. У межах ЄС вона реалізується через спеціалізовані програми для трудових мігрантів, студентів та біженців. Такий підхід забезпечує диференційовану політику, орієнтовану на конкретні групи, що підвищує ефективність регулювання. Його перевага полягає у гнучкості й здатності враховувати потреби різних категорій мігрантів, однак ризиком є фрагментація політики та недостатня узгодженість між різними секторами.

Сучасна система концепцій управління міграційними процесами в Європейському Союзі є результатом поєднання економічних, соціальних і безпекових пріоритетів. Кожна з моделей має свої сильні та слабкі сторони, однак у сукупності вони формують адаптивну політику, здатну реагувати на нові виклики. ЄС поступово переходить від одновимірних моделей до інтегрованої системи управління, у якій поєднуються ринкові стимули, державне регулювання та гуманітарні цінності. Така еволюція свідчить про прагнення створити збалансовану міграційну політику, що підтримує соціальну стабільність, економічний розвиток і повагу до прав людини.

Таким чином, еволюція управління міграційними процесами в Європейському Союзі відображає поступовий перехід від ліберальних і ринкових моделей до більш комплексних, соціально орієнтованих і безпекових підходів. Зміна концепцій зумовлена впливом економічних криз, демографічних викликів та глобальних міграційних хвиль, що вимагали адаптації політики до нових реалій. ЄС сформував багаторівневу систему управління, у якій поєднуються наднаціональні та національні інституційні механізми регулювання. Сучасна міграційна політика ЄС характеризується прагненням до балансу між свободою пересування, соціальною інтеграцією та безпекою. У підсумку, концепції управління міграцією в ЄС еволюціонували у напрямі створення гнучкої, ціннісно орієнтованої системи, що забезпечує стабільність і розвиток європейського простору.

1.3. Методологія оцінювання міграційних процесів та їх впливу на економіку і соціальну сферу

Оцінювання міграційних процесів та їхнього впливу на економіку і соціальну сферу є одним із ключових напрямів сучасних досліджень у галузі демографії, економіки праці та соціальної політики. Міграція, як багатомірне явище, зумовлює необхідність використання різних методологічних підходів, що дозволяють поєднати кількісні та якісні інструменти аналізу.

Комплексне оцінювання забезпечує розуміння не лише масштабів і тенденцій міграції, але й соціально-економічних наслідків для держав, регіонів і локальних громад (табл.1.4).

Аналітичні методи дослідження міграційних процесів посідають центральне місце у системі наукового пізнання цього складного соціально-економічного явища. Їхня специфіка полягає у тому, що вони спрямовані не лише

на опис окремих фактів, а насамперед на виявлення закономірностей, тенденцій та взаємозв'язків між різними складовими міграційної динаміки.

Таблиця 1.4 – Методи оцінювання міграційних процесів

Група методів	Сутність	Приклади
Аналітичні методи	Спрямовані на виявлення закономірностей, взаємозв'язків і тенденцій розвитку міграційних процесів у контексті економічних і соціальних змін.	Порівняльний аналіз, контент-аналіз, системний аналіз, SWOT-аналіз, структурно-функціональний аналіз.
Статистико-економічні методи	Використовуються для кількісного вимірювання масштабів міграції, економічних наслідків і соціальних ефектів. Забезпечують об'єктивну оцінку впливу міграційних потоків на ВВП, зайнятість, рівень безробіття, соціальні видатки.	Індексний метод, кореляційно-регресійний аналіз, економетричне моделювання, метод балансових розрахунків, трендовий аналіз, побудова прогнозних моделей.

Джерело: розроблено автором на основі [25, с.49]

Саме аналітичний підхід дозволяє осмислити міграцію як багатофакторний процес, у якому переплітаються економічні, демографічні, соціальні, політичні та культурні чинники. Він допомагає визначити, яким чином зміни в одній сфері суспільного життя впливають на інші, формуючи загальну картину мобільності населення. Завдяки цьому аналітичні методи забезпечують системне розуміння сутності міграції, її причин, наслідків і внутрішніх механізмів.

Одним із найпоширеніших аналітичних підходів є порівняльний аналіз, який дозволяє досліджувати відмінності й подібності у міграційних процесах різних країн, регіонів чи періодів [25, с.49]. Використання цього методу дає можливість оцінити ефективність національних міграційних політик, виявити найуспішніші практики управління та перенести їх на інші соціально-економічні контексти. Порівняння статистичних показників, нормативно-правових механізмів і соціальних наслідків міграції дозволяє зробити висновки про вплив структурних чинників, таких як рівень розвитку економіки, інституційна зрілість чи геополітичне становище держави. Порівняльний аналіз сприяє формуванню узагальнених висновків, необхідних для побудови ефективних міждержавних стратегій у сфері міграційного управління.

Іншим важливим інструментом є контент-аналіз, який дає змогу вивчати міграційні процеси через аналіз текстів, документів, нормативних актів, медійних матеріалів і наукових праць. Завдяки цьому методу можливо простежити, як формується суспільний дискурс щодо міграції, які акценти робляться у публічній політиці, як змінюється риторика та ставлення до мігрантів у різних країнах і часових періодах. Контент-аналіз особливо цінний у дослідженнях соціального сприйняття міграції, оскільки дозволяє поєднати кількісну та якісну оцінку інформаційного поля. Наприклад, виявлення частоти використання певних термінів у медіа може свідчити про домінування певних ідей або політичних пріоритетів у формуванні міграційної політики. У ширшому сенсі контент-аналіз відображає взаємозв'язок між соціальною реальністю та її репрезентацією в інформаційному просторі, що є важливим для розуміння механізмів легітимації управлінських рішень.

Застосування системного аналізу у дослідженні міграційних процесів дозволяє розглядати міграцію як цілісну систему, у якій взаємодіють різномірні елементи – від індивідуальних рішень про переміщення до міжнародних механізмів координації політики. Цей підхід допомагає встановити причинно-наслідкові зв'язки між різними рівнями системи – макроекономічним, мезорегіональним і мікросоціальним. Наприклад, зміни у законодавчій базі або в ринковій кон'юнктурі можуть мати безпосередній вплив на особисті рішення потенційних мігрантів. Системний аналіз надає можливість моделювати ці взаємозв'язки, виявляти «вузькі місця» у міграційній політиці та прогнозувати можливі сценарії розвитку подій. Його перевагою є здатність поєднувати різні види інформації – кількісні дані, експертні оцінки, соціологічні результати – у єдину аналітичну структуру, що забезпечує комплексність дослідження.

У межах аналітичних методів важливе місце посідає SWOT-аналіз, який дозволяє оцінити сильні та слабкі сторони міграційної політики, а також виявити можливості й загрози, що виникають унаслідок внутрішніх і зовнішніх факторів. Цей інструмент широко застосовується для стратегічного планування в управлінні міграційними потоками. Він допомагає урядам і міжнародним організаціям

визначити оптимальні напрями розвитку, розставити пріоритети й мінімізувати ризики. Зокрема, SWOT-аналіз може бути використаний для оцінки ефективності інтеграційних програм, механізмів працевлаштування мігрантів або системи контролю за нелегальною міграцією. Його перевага полягає у гнучкості та здатності враховувати не лише статистичні, а й політичні, культурні та інституційні фактори, що формують середовище міграційної політики.

Ще одним вагомим інструментом аналітичної групи є структурно-функціональний аналіз, який використовується для виявлення ролі різних інститутів, структур і процесів у формуванні міграційної системи [26, с.395]. Цей метод виходить із припущення, що кожен елемент суспільства виконує певну функцію, необхідну для збереження рівноваги та стабільності системи. У контексті міграції структурно-функціональний підхід дозволяє дослідити, як взаємодіють державні органи, ринок праці, освітні інституції, громадські організації та спільноти мігрантів. Він також дає змогу проаналізувати, як зміни у функціонуванні одного елементу – наприклад, у політиці візового режиму чи ринку праці – впливають на загальну структуру міграційного руху. Структурно-функціональний аналіз забезпечує глибоке розуміння механізмів адаптації та інтеграції мігрантів у нове соціальне середовище, виявляючи не лише функціональні зв'язки, а й можливі дисфункції системи.

У сукупності аналітичні методи створюють комплексну методологічну основу для дослідження міграційних процесів у сучасному суспільстві. Вони дозволяють поєднати макроекономічний і мікросоціальний виміри, виявити як структурні, так і поведінкові закономірності.

Статистико-економічні методи дослідження міграційних процесів відіграють ключову роль у формуванні науково обґрунтованих висновків про масштаби, динаміку та наслідки міграції. Вони забезпечують кількісне вимірювання явищ, дозволяючи перевести складні соціально-економічні процеси у вимір показників, що піддаються системному аналізу. Використання цих методів дає змогу виявити закономірності між міграційними потоками та основними макроекономічними показниками – такими як рівень зайнятості, обсяги ВВП,

структура ринку праці, демографічні пропорції чи соціальні витрати. На відміну від суто якісних підходів, статистико-економічні методи забезпечують об'єктивність, точність і порівнянність результатів, що особливо важливо для прийняття рішень на державному та наднаціональному рівнях. Саме вони дозволяють перетворити великі масиви даних на аналітичні індикатори, здатні відобразити реальний стан міграційної динаміки та її вплив на економіку і соціальну сферу.

Одним із найпоширеніших інструментів є індексний метод, який використовується для вимірювання змін у міграційних процесах у часі або між регіонами. Індeksi дозволяють порівнювати різні періоди, визначати темпи зростання або скорочення міграційних потоків, а також оцінювати пропорції між міграційними показниками та економічними результатами [14]. Індексний підхід дозволяє проводити порівняльний аналіз між країнами чи регіонами, що є важливим для міжнародних досліджень і координації політики в межах Європейського Союзу. Його головна перевага полягає у простоті застосування та здатності наочно відображати тенденції, проте він потребує точних статистичних даних і не завжди дозволяє виявити глибинні причинно-наслідкові зв'язки.

Більш складним і гнучким інструментом є кореляційно-регресійний аналіз, який дає змогу виявляти залежності між різними змінними у межах міграційних процесів. З його допомогою можна оцінити, як зміни в рівні доходів, безробітті чи соціальній політиці впливають на інтенсивність міграції. Наприклад, можна встановити, наскільки зростання рівня безробіття в країні походження стимулює трудову міграцію, або як підвищення середньої заробітної плати у країнах призначення впливає на імміграційні потоки. Регресійні моделі дозволяють кількісно виміряти силу та напрям цих зв'язків, що робить їх незамінними для прогнозування майбутніх тенденцій. Кореляційно-регресійний аналіз особливо цінний для економічних досліджень, оскільки він дозволяє перевіряти гіпотези про взаємний вплив факторів, що формують міграційні процеси.

Ще одним потужним інструментом є економетричне моделювання, яке використовується для побудови багатофакторних моделей, що відображають взаємозалежність міграції та макроекономічних параметрів. Економетричні моделі

дають змогу інтегрувати великий обсяг статистичних даних і створювати формалізовані описи реальних процесів [16]. Зокрема, вони можуть моделювати вплив міграції на темпи економічного зростання, на продуктивність праці чи на державні фінанси. Використання таких моделей дозволяє не лише оцінити поточну ситуацію, але й розробити прогностичні сценарії, які враховують вплив зовнішніх шоків – економічних криз, політичних конфліктів або демографічних змін. У цьому контексті економетричне моделювання виступає як інструмент стратегічного планування, що допомагає формувати більш адаптивну політику управління міграцією.

Не менш важливим є метод балансових розрахунків, який застосовується для аналізу взаємозв'язків між різними секторами економіки у контексті впливу міграції. Балансовий підхід дає змогу визначити, як переміщення робочої сили впливає на виробництво, споживання, інвестиції та соціальні видатки. Наприклад, відтік трудових ресурсів з окремих галузей може призвести до зниження обсягів виробництва, але водночас стимулювати зростання доходів через грошові перекази мігрантів. Завдяки цьому методу можливо оцінити не лише прямі, а й опосередковані економічні ефекти міграції, що відображаються у структурі національного доходу. Балансові розрахунки також використовуються для аналізу бюджетних витрат на соціальну підтримку мігрантів, що дає змогу забезпечити фінансову стійкість державних програм.

Трендовий аналіз є одним із базових методів, який дозволяє простежити динаміку міграційних процесів у довгостроковій перспективі. На основі історичних даних формуються часові ряди, що демонструють зміни обсягів міграції, напрямів руху населення та інтенсивності потоків [18, с.117]. Завдяки цьому методу можна ідентифікувати фази зростання, стабілізації чи спаду міграційної активності та співвіднести їх із соціально-економічними подіями. Трендовий аналіз має особливе значення для виявлення циклічності у міграційних процесах, що дозволяє прогнозувати поведінку населення у відповідь на зміни зовнішнього середовища – наприклад, на економічні кризи чи політичні зміни. Його перевага полягає у

можливості побудови наочних графічних моделей, які відображають тенденції та допомагають формувати емпіричну базу для стратегічних рішень.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що статистико-економічні методи створюють міцну наукову основу для аналізу міграції як системного чинника економічного та соціального розвитку. Вони дозволяють інтегрувати об'єктивні кількісні показники у політичне планування та соціальну практику. Застосування таких методів сприяє підвищенню обґрунтованості управлінських рішень у сфері міграційної політики та зменшує ризик суб'єктивних оцінок. Крім того, кількісні результати аналізу можуть слугувати основою для порівняння ефективності міграційної політики в різних країнах та регіонах.

Таким чином, методологія оцінювання міграційних процесів ґрунтується на поєднанні кількісних і якісних підходів, що дозволяють досліджувати як економічні, так і соціальні наслідки міграції. Аналітичні методи забезпечують розуміння структури та динаміки процесів, тоді як статистико-економічні дають змогу кількісно вимірювати їхній вплив на макро- й мікрорівнях. Таке поєднання підвищує аналітичну цінність дослідження та дозволяє формувати більш комплексне бачення ролі міграції у розвитку сучасних економічних систем. У поєднанні ці групи методів створюють цілісну систему оцінювання, яка охоплює як об'єктивні показники, так і суб'єктивні чинники.

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНИЙ СТАН І ТЕНДЕНЦІЇ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В ЄС

2.1. Політика ЄС щодо інтеграції мігрантів та управління міграційними процесами

Політика Європейського Союзу щодо інтеграції мігрантів та управління міграційними процесами є одним із ключових напрямів формування сучасного європейського простору. Вона відображає прагнення держав-членів забезпечити баланс між гуманітарними зобов'язаннями, безпековими викликами та соціальною стабільністю. Значення цієї політики посилюється в умовах глобалізаційних процесів, демографічних змін і зростання мобільності населення. Її ефективність визначає не лише внутрішню цілісність ЄС, а й його авторитет на міжнародній арені. Тому аналіз етапів становлення, інституційного механізму та правової бази є необхідним для глибшого розуміння логіки розвитку міграційної політики Європейського Союзу.

Розгляд генезису міграційної політики дозволяє виявити історичні передумови формування сучасних підходів до регулювання міграційних процесів, що забезпечує розуміння внутрішньої логіки еволюції політичних рішень у відповідь на зміну соціально-економічних і безпекових умов (табл.2.1).

Таблиця 2.1 – Генезис міграційної політики ЄС

Назва етапу	Роки	Особливості
1	2	3
Формування міжурядової групи ТРЕВІ	1975 р.	Створення спеціальної групи для боротьби з тероризмом, посилення контролю кордонів, регулювання міграційних процесів та протидії незаконному трафіку.
Єдиний Європейський акт і Шенгенські угоди	1985-1990 рр.	Проголошення принципу вільного пересування без внутрішніх кордонів, що ускладнило співпрацю через нечіткий розподіл повноважень між ЄС і державами-членами.

Продовження таблиці 2.1

1	2	3
Амстердамський договір	1997 р.	Надання інституціям Європейського Союзу повноважень ухвалювати обов'язкові для всіх країн-членів нормативно-правові акти у сфері міграції.
Лісабонський договір	2007 р.	Розширення компетенцій європейських інституцій у питаннях міграційної політики.
Пакт імміграції та надання притулку	2008 р.	Визначення ключових напрямів політики ЄС у сфері міграції: співпраця з країнами походження, охорона зовнішніх кордонів, протидія нелегальній міграції, реформа системи надання притулку, а також підтримка легальної міграції та інтеграції.
Міграційна криза	2015-2016 рр.	Виникнення масштабної міграційної кризи через вплив біженців з Африки та Близького Сходу, що стимулювало вдосконалення міграційної політики та посилення глобальної ролі ЄС.
Міграційна криза 2022 року	2022 р.	Різне збільшення кількості біженців унаслідок російсько-української війни, масштаби якого перевищили міграційну кризу 2015-2016 років.

Джерело: розроблено автором на основі [27-29]

Витоки міграційної політики ЄС сягають 1975 року, коли створення міжурядової групи ТРЕВІ започаткувало координацію дій держав у сфері безпеки, боротьби з тероризмом та контролю кордонів. Хоча її діяльність мала переважно міжурядовий характер, саме тоді було закладено основи для подальшого спільного реагування на виклики, пов'язані з міграцією. Наступним важливим етапом стали Шенгенські угоди та Єдиний Європейський акт, які у 1985-1990 роках затвердили принцип вільного пересування осіб без внутрішніх кордонів [27, с. 2970]. Реалізація цього принципу поставила перед ЄС нові виклики, пов'язані з необхідністю гармонізації політики безпеки та міграційного контролю між державами-членами. Амстердамський договір 1997 року ознаменував перехід до якісно нового етапу, коли міграційна політика стала частиною спільної компетенції ЄС. Надання інституціям права ухвалювати обов'язкові нормативно-правові акти у цій сфері створило передумови для формування єдиного підходу до управління потоками мігрантів. Подальше розширення повноважень відбулося з прийняттям Лісабонського договору 2007 року, який посилив роль наднаціональних органів у визначенні стратегічних напрямів політики. Важливим кроком став Пакт імміграції та надання притулку 2008 року, що систематизував основні напрями діяльності ЄС

– від охорони зовнішніх кордонів до підтримки легальної міграції та інтеграції новоприбулих [28, с. 1667]. Період 2015-2016 років позначився масштабною міграційною кризою, яка стала випробуванням на здатність ЄС діяти узгоджено в умовах надзвичайного тиску на інституційні та гуманітарні механізми [29]. Ці події сприяли переосмисленню підходів до розподілу відповідальності між країнами-членами та активізували пошук довгострокових рішень на глобальному рівні. Новий виклик постав у 2022 році внаслідок війни в Україні, коли кількість біженців перевищила показники попередньої кризи, актуалізувавши необхідність посилення солідарності та адаптації політики до нових реалій. Загалом, генезис міграційної політики ЄС демонструє поступову трансформацію від міжурядової координації до цілісної наднаціональної системи, здатної реагувати на комплексні виклики сучасного світу.

Інституційна структура Європейського Союзу у сфері міграційної політики характеризується багаторівневою взаємодією органів, що забезпечують узгодженість стратегічних рішень та ефективність їх реалізації. Центральне місце у цьому процесі посідає Європейська комісія, яка виступає ініціатором законодавчих пропозицій, координує діяльність держав-членів і здійснює моніторинг дотримання спільних стандартів [30]. Її функціонування спрямоване на формування комплексної політики, що поєднує гуманітарний, безпековий та соціально-економічний виміри міграції. Європейський парламент виконує ключову роль у забезпеченні демократичного контролю, розглядаючи міграційні питання в контексті захисту прав людини, інтеграції мігрантів і соціальної справедливості [31]. Завдяки своїй законодавчій та представницькій природі парламент виступає важливою ареною для суспільного обговорення пріоритетів міграційної політики. Вагомий вплив на ухвалення рішень має Рада Європейського Союзу, де узгоджуються позиції держав-членів, що дозволяє поєднати національні інтереси з колективними зобов'язаннями Союзу. Саме в межах Ради формується політичний консенсус щодо регулювання потоків мігрантів, розподілу відповідальності та забезпечення безпеки зовнішніх кордонів. Важливим елементом інституційної архітектури є спеціалізовані агенції, які виконують практичні та координаційні

функції. Зокрема, Європейське агентство з питань прикордонної та берегової охорони (Frontex) відіграє ключову роль у зміцненні безпеки зовнішніх кордонів, наданні технічної допомоги державам-членам і здійсненні спільних операцій [32]. Поряд із цим, Європейське агентство з питань притулку (EUAA) забезпечує уніфікацію процедур надання міжнародного захисту, сприяє обміну інформацією та підвищенню ефективності національних систем притулку [33]. Загалом, система інституцій Європейського Союзу у сфері міграційної політики функціонує як цілісний механізм, що поєднує нормотворчі, виконавчі та контрольні елементи. Її узгоджена діяльність є запорукою формування послідовної та адаптивної політики, здатної реагувати на динамічні виклики сучасної міграційної реальності.

Міграційна політика Європейського Союзу базується на комплексній системі нормативно-правових актів, які визначають засади управління міграційними процесами, регулювання правового статусу мігрантів та забезпечення їхнього захисту. Основним документом, що регулює міграційну політику в ЄС, є Договір про функціонування Європейського Союзу (TFEU), у якому стаття 79 окреслює необхідність розробки спільної політики у сфері міграції. Ця стаття визначає головні напрями діяльності Союзу – ефективне управління потоками мігрантів, забезпечення прав громадян третіх країн, які легально проживають у державах-членах, та боротьбу з нелегальною міграцією [34]. На основі TFEU сформовано інституційні рамки, що дозволяють ЄС реалізовувати комплексну політику у сфері міграції, поєднуючи законодавчі, виконавчі та моніторингові механізми. Разом з тим, Договір про Європейський Союз (TEU) має не менше значення, адже у своєму третьому розділі закріплює право на вільне пересування осіб у межах Союзу, що є одним із фундаментальних принципів європейської інтеграції [35]. Це право стало підґрунтям для створення єдиного простору без внутрішніх кордонів, а також визначило логіку побудови спільної політики щодо зовнішніх кордонів і прийому мігрантів.

У контексті міжнародного права міграційна політика ЄС узгоджується з низкою універсальних документів, які забезпечують дотримання прав людини. Важливе місце серед них посідає Міжнародний пакт про громадянські та політичні

права, який гарантує право на вільне пересування (ст. 12), а також визначає загальні стандарти захисту гідності особи, незалежно від її громадянства чи правового статусу [36]. Цей документ має особливе значення для громадян третіх країн, які прагнуть легального проживання або працевлаштування в межах ЄС, оскільки забезпечує міжнародно-правові гарантії їхніх свобод. У цьому ж контексті важливою складовою є Конвенція про права дитини, що містить положення про захист дітей-мігрантів і біженців. Вона гарантує право на возз'єднання з сім'єю (ст. 10), право на захист у статусі біженця (ст. 22) та зобов'язує держави запобігати незаконному переміщенню дітей та їх поверненню з-за кордону (ст. 11) [37]. Такі положення створюють підґрунтя для гуманітарного виміру політики ЄС, що передбачає особливий захист найуразливіших категорій осіб. Не менш важливою є Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження чи покарання, яка гарантує заборону вислання чи повернення осіб до країн, де їм може загрожувати небезпека зазнати подібного поводження [38]. Ці міжнародні зобов'язання інтегровані в норми європейського права, зокрема через Європейську конвенцію з прав людини, що має статус головного регіонального документу у сфері захисту прав людини [39]. Її норми є обов'язковими для всіх держав-членів і поширюються на кожного, хто перебуває на території ЄС, включно з мігрантами, незалежно від їхнього правового статусу. Це створює правові гарантії недискримінації, доступу до правосуддя та захисту від довільного затримання чи видворення.

Важливим внутрішньоєвропейським актом є Хартія Європейського Союзу про основні права, яка з набуттям юридичної сили у 2009 році стала невід'ємною частиною первинного права ЄС. Вона містить безпосередньо релевантні положення для міграційної політики. Зокрема, стаття 18 гарантує право на притулок, тоді як стаття 19 забороняє колективну депортацію та вислання до країн, де існує ризик порушення прав, закріплених у статті 3 Конвенції про захист прав людини [40]. Ці норми формують етичний і правовий каркас для функціонування Спільної європейської системи надання притулку та забезпечують відповідність політики ЄС міжнародним стандартам у сфері прав людини. В історичному контексті одним із

найвагоміших документів, що вплинув на становлення сучасної міграційної політики, є Шенгенська угода 1985 року. Вона закріпила право громадян ЄС вільно пересуватися територією Союзу, усунувши внутрішні кордони та створивши передумови для розвитку спільної внутрішньої та зовнішньої політики у сфері міграції [41]. Разом із цим виникла необхідність у зміцненні зовнішніх кордонів і створенні спільних механізмів контролю, що згодом стало основою для діяльності таких структур, як Frontex і Європейська агенція з питань притулку.

Серед важливих здобутків ЄС у нормативному регулюванні міграційної сфери слід відзначити створення Європейської міграційної мережі на підставі Рішення Ради 2008/381/ЄС [42]. Її діяльність спрямована на збір, аналіз і поширення достовірної інформації про міграційні тенденції, що забезпечує науково-аналітичне підґрунтя для ухвалення рішень. Разом з тим, створення Європейського офісу підтримки з питань притулку на основі Регламенту № 439/2010 стало черговим кроком до уніфікації процедур та підвищення ефективності роботи держав-членів у сфері притулку [43]. Цей орган забезпечував консультаційну та технічну допомогу, а також сприяв координації між національними адміністраціями. Відповідно до Регламенту 2021/2303, у 2022 році офіс було реформовано, і на його базі створено Агенцію ЄС з питань притулку, яка отримала розширені повноваження, зокрема щодо моніторингу імплементації норм ЄС та оперативного реагування на міграційні кризи [44].

Одним із важливих елементів також є регулювання права на возз'єднання сімей, що становить важливу частину політики інтеграції та соціальної стабільності. Директива 2003/86/ЄС визначає умови реалізації цього права, встановлює, хто може вважатися членом сім'ї біженця, та регламентує процедури підтвердження відповідного статусу [45]. Її прийняття стало кроком до уніфікації національних підходів і гарантування гуманітарного принципу єдності сім'ї. Директива 2003/109/ЄС створює можливість для громадян третіх країн отримати статус довгострокового резидента, що є важливим інструментом інтеграції, оскільки забезпечує розширення їхніх прав у сфері працевлаштування, освіти та соціального захисту [46]. Паралельно, Директива 2013/33/ЄС визначає мінімальні

стандарти для забезпечення належних житлових, медичних і соціальних умов шукачів притулку, встановлює вимоги щодо збереження людської гідності осіб, які очікують на розгляд своїх заяв, і сприяє гармонізації стандартів у державах-членах [47]. Процедурний аспект системи притулку регламентується Директивою 2013/32/ЄС, яка визначає єдині правила надання, відмови або скасування міжнародного захисту [48]. Її мета полягає у створенні спільної правової бази, що забезпечує рівні гарантії для всіх заявників незалежно від країни, у якій вони подають клопотання. Важливо, що ці директиви не лише встановлюють стандарти, а й формують механізми співпраці між державами-членами для ефективного управління спільною системою притулку.

З технічного боку міграційна політика ЄС базується на низці регламентів, які забезпечують узгоджене функціонування систем збору та обміну інформацією. Регламент 604/2013, відомий як «Дублінський регламент», визначає критерії, за якими встановлюється держава-член, відповідальна за розгляд заявки на міжнародний або тимчасовий захист [49]. Його мета – запобігти повторному поданню заяв у різних країнах і забезпечити раціональний розподіл відповідальності між членами Союзу. Для технічної підтримки цієї системи було створено базу даних EURODAC, засновану на Регламенті № 2725/2000 [50], яка дозволяє ідентифікувати осіб за відбитками пальців та відстежувати рух мігрантів в межах ЄС. Такі технологічні рішення сприяють зміцненню довіри між державами-членами та покращенню ефективності контролю за дотриманням процедур. Крім того, у відповідь на зростання глобальних загроз, зокрема терористичних, у 2017 році ЄС запровадив низку інноваційних систем безпеки, зокрема Систему інформації та авторизації поїздок ETIAS [51] і Систему в'їзду-виїзду (EES) [52]. ETIAS дозволяє здійснювати попередню перевірку громадян третіх країн, які подорожують без віз, з метою підвищення рівня безпеки та запобігання нелегальній міграції, тоді як EES фіксує фактичний рух осіб через зовнішні кордони ЄС, створюючи єдину цифрову базу даних.

У сфері трудової міграції Європейський Союз розробив окремі правові інструменти, спрямовані на регулювання в'їзду, проживання та зайнятості громадян

третіх країн. Одним із таких документів є Директива 2021/1883, яка замінила попередню директиву 2009/50/ЄС («Блакитна карта ЄС»), встановивши оновлені умови для залучення висококваліфікованих працівників [53]. Цей акт має на меті підвищити конкурентоспроможність європейського ринку праці, спростивши процедури отримання дозволів і забезпечивши більшу мобільність фахівців у межах ЄС. У контексті сезонної зайнятості діє Директива 2014/36/ЄС, яка регулює правила в'їзду та працевлаштування сезонних працівників із третіх країн, встановлюючи мінімальні стандарти щодо тривалості контрактів, умов праці та проживання [54]. Вона спрямована на запобігання експлуатації працівників та забезпечення соціального захисту вразливих категорій мігрантів. Окреме місце займає Директива 2014/66/ЄС, яка регулює внутрішньокорпоративні переміщення спеціалістів у межах транснаціональних компаній [55]. Вона сприяє мобільності професійних кадрів, спрощуючи процедури тимчасового переміщення менеджерів, експертів та стажерів між філіями однієї корпорації в різних державах-членах. Такі норми сприяють посиленню економічної інтеграції та розвитку єдиного ринку праці. Директива 2003/109/ЄС додатково регламентує правовий статус довгострокових резидентів, які прожили в ЄС щонайменше п'ять років, забезпечуючи їм право на рівне ставлення з громадянами держав-членів у ключових соціально-економічних сферах [46]. Не менш значущою є Директива 2008/115/ЄС, яка встановлює уніфіковані правила щодо повернення громадян третіх країн, що перебувають на території ЄС нелегально [56]. Вона визначає процедури добровільного виїзду, затримання та депортації, наголошуючи на необхідності дотримання прав людини під час примусового повернення. У сфері прикордонного контролю важливу роль відіграє Регламент (ЄС) 2016/399 – так званий Шенгенський кодекс про кордони [57], який визначає правила перетину внутрішніх і зовнішніх кордонів, забезпечуючи баланс між свободою пересування та безпекою. Крім того, Регламент (ЄС) 2018/1240 запровадив Європейську систему інформації та авторизації подорожей (ETIAS) для осіб, що подорожують до Шенгенської зони без візи [58], посилюючи контроль за міграційними потоками й запобігаючи потенційним ризикам.

Сучасна міграційна політика Європейського Союзу стикається з глибокими системними проблемами, що виявилися на тлі зростання масштабів міжнародної міграції та збільшення кількості біженців. Попри тривалий розвиток правової та інституційної бази, існуюча модель управління міграційними потоками залишається недостатньо гнучкою, щоб ефективно реагувати на нові виклики глобалізованого світу. Як зазначає колишній помічник Управління Верховного комісара ООН у справах біженців Мортен Лісборг, нинішня система надання притулку в ЄС є дорогою, неефективною та фрагментованою, а головне – не здатною забезпечити належне реагування на майбутні кризові ситуації, пов'язані з переміщенням мігрантів [59, с.663]. Ця оцінка вказує на потребу радикального перегляду підходів, що історично формувалися на компромісі між гуманітарними зобов'язаннями та національними інтересами держав-членів.

Після тривалих переговорів і політичних суперечок країни Європейського Союзу на початку 2024 року дійшли згоди щодо реформи Спільної європейської системи надання притулку (CEAS), започаткованої у 2019 році. Оновлена система передбачає посилення контролю на зовнішніх кордонах, прискорення розгляду заяв на притулок безпосередньо в прикордонних зонах, а також більш жорсткі процедури депортації осіб, які не отримали право на перебування в ЄС. Такий підхід має на меті підвищення ефективності управління міграційними потоками, зменшення навантаження на внутрішні системи прийому та створення прозорих умов для тих, хто дійсно потребує міжнародного захисту. Разом з тим, реформа містить потенційні ризики щодо дотримання прав людини, зокрема у випадках скорочення термінів розгляду заяв і можливого обмеження доступу до процедур апеляції.

Європейська Комісія, усвідомлюючи необхідність зміцнення виконавчих механізмів, паралельно розробляє законопроект щодо вдосконалення правил вислання мігрантів, які не мають законних підстав для перебування в ЄС. Як зазначила голова Єврокомісії Урсула фон дер Ляен у листі від 14 жовтня 2024 року, запровадження нових правил має забезпечити чіткий розподіл відповідальності між державами-членами та посилити координацію процедур повернення [61].

Ключовим завданням цих змін є підвищення результативності депортаційного механізму, який досі залишається одним із найменш ефективних елементів міграційної політики Союзу.

Новий Пакт про міграцію та притулок, який набуде чинності у червні 2026 року, передбачає створення більш гармонізованої системи управління міграційними процесами [62]. Його концепція базується на принципах солідарності, справедливого розподілу відповідальності та взаємного контролю між державами-членами. Пакт охоплює як удосконалення процедур надання притулку, так і зміцнення зовнішніх кордонів, впровадження єдиних стандартів повернення та посилення співпраці з країнами походження мігрантів. Одним із найінноваційніших елементів реформи є розробка нового спільного підходу до процедур повернення, що включає створення центрів повернення у третіх країнах для підвищення ефективності депортаційних операцій і зменшення навантаження на держави-члени.

Таким чином, політика Європейського Союзу щодо інтеграції мігрантів та управління міграційними процесами відображає прагнення поєднати гуманітарні цінності з вимогами безпеки та соціальної стабільності. Її еволюція від міждержавних ініціатив до наднаціональної системи засвідчує поступове зміцнення інституційних і правових механізмів управління. Разом із тим, численні міграційні кризи продемонстрували обмеження чинної моделі, зокрема щодо ефективності розподілу відповідальності між державами-членами. Останні реформи, включно з новим Пактом про міграцію та притулок, свідчать про прагнення до гармонізації процедур і підвищення координації дій на загальноєвропейському рівні.

2.2. Динаміка та структура міграційних потоків у країнах ЄС

Міграційні процеси в межах Європейського Союзу є одним із ключових чинників, що впливають на соціально-економічний розвиток регіону та формування демографічної рівноваги. Динаміка та структура міграційних потоків відображають як внутрішні тенденції розвитку країн-членів, так і зовнішні впливи, пов'язані з глобальними викликами. Аналіз цих процесів дозволяє глибше зрозуміти закономірності мобільності населення та її роль у формуванні сучасної європейської спільноти.

Вивчення змін у кількості іммігрантів дозволяє простежити етапи активізації та спаду міграційних процесів у межах Європейського Союзу (табл.2.2).

Таблиця 2.2 – Динаміка кількості іммігрантів в ЄС за 2014-2024 рр.

Рік	Кількість іммігрантів в ЄС, тис. осіб	Абсолютний приріст, тис. осіб	Темп приросту, %
2014	3188	х	х
2015	4097	909	28,51
2016	3736	-361	-8,81
2017	3766	30	0,80
2018	3936	170	4,51
2019	4206	270	6,86
2020	3280	-926	-22,02
2021	4080	800	24,39
2022	6939	2859	70,07
2023	5967	-972	-14,01
2024	5485	-482	-8,08

Джерело: складено автором на основі [62]

Впродовж 2014-2024 років кількість іммігрантів у ЄС зазнала суттєвих коливань, що чітко відображають зміну політичних, економічних та соціальних умов. У 2014 році в ЄС прибуло 3 188 тис. осіб, але вже у 2015 році відбулося стрімке зростання до 4 097 тис. – приріст на 28,51%, що пояснюється міграційною кризою, спричиненою війною в Сирії. У 2016 році кількість іммігрантів зменшилася до 3 736 тис. осіб, що становить спад на 8,81%, внаслідок посилення прикордонного контролю та укладення угод щодо обмеження нелегальної міграції. У 2017-2019 роках показники залишалися відносно стабільними, коливаючись між

3 766 і 4 206 тис. осіб, із помірним зростанням темпів приросту – від 0,8% до 6,86%. Різке скорочення у 2020 році до 3 280 тис. осіб (на 22,02%) зумовлене пандемією COVID-19, що обмежила мобільність населення. Надзвичайно високий показник 2022 року – 6 939 тис. осіб (приріст на 70,07%) – пояснюється масовим притоком українських біженців після початку повномасштабного вторгнення. У наступні роки динаміка сповільнилася: у 2023 році – 5 967 тис. (-14,01%), а в 2024 році – 5 485 тис. (-8,08%), що свідчить про часткове повернення мігрантів і стабілізацію потоків. Загалом за десятиліття імміграція в ЄС продемонструвала високу чутливість до зовнішніх криз і внутрішньої політики, а також поступову адаптацію системи до нових міграційних реалій.

Розгляд статевої структури іммігрантів дає змогу оцінити соціальні особливості міграційних процесів і виявити домінуючі тенденції у складі населення (рис.2.1).

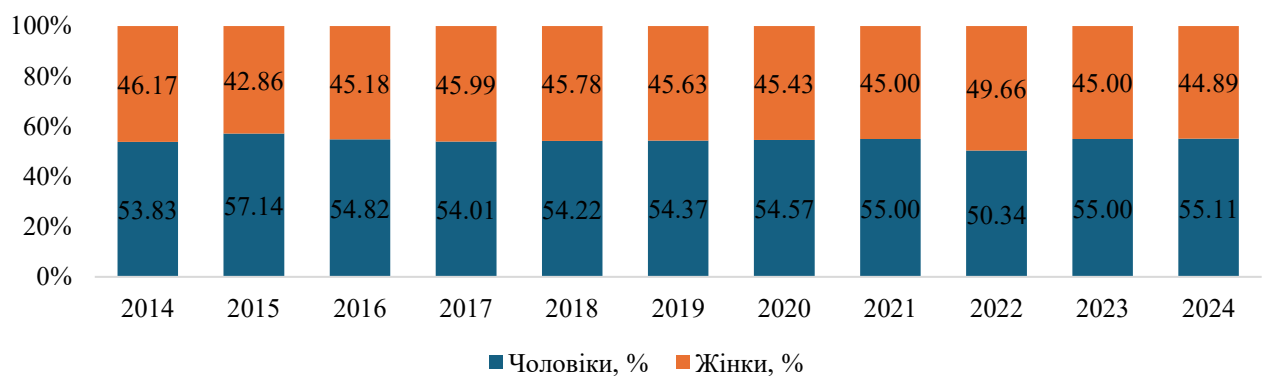

Рисунок 2.1 – Структура іммігрантів в ЄС за статтю за 2014-2024 рр., %

Джерело: складено автором на основі [62]

Структура іммігрантів за статтю свідчить про сталі гендерні диспропорції з періодичними змінами, зумовленими соціальними подіями. У 2014 році частка чоловіків становила 53,83%, а жінок – 46,17%, що є типовим для трудової міграції. У 2015 році чоловіки склали вже 57,14%, що свідчить про зростання економічно мотивованих потоків, переважно у сферу фізичної праці. У 2016-2019 роках показники коливалися між 54,01% і 54,57% для чоловіків, що вказує на стабілізацію структури міграційного потоку. Ситуація докорінно змінилася у 2022 році, коли частка чоловіків різко впала до 50,34%, а жінок зросла до 49,66%. Цей майже

паритетний розподіл пояснюється масовим прибуттям українських жінок і дітей, що шукали тимчасового захисту від війни. У 2023 році частка чоловіків знову підвищилася до 55%, а в 2024 – до 55,11%, що свідчить про повернення до переважно трудової міграції. Порівняно з попередніми роками, цей період виявив високу варіативність, яка відображає вплив кризових подій на демографічну структуру мігрантів. Загалом частка жінок залишається нижчою, проте саме 2022 рік виявив ключову тенденцію до тимчасового вирівнювання гендерного балансу. Ці дані підтверджують, що гендерна структура є динамічним індикатором, який реагує на тип і характер міграційних процесів.

Визначення країн, які приймають найбільшу кількість мігрантів, дозволяє встановити основні центри тяжіння в межах Європейського Союзу (рис.2.2).

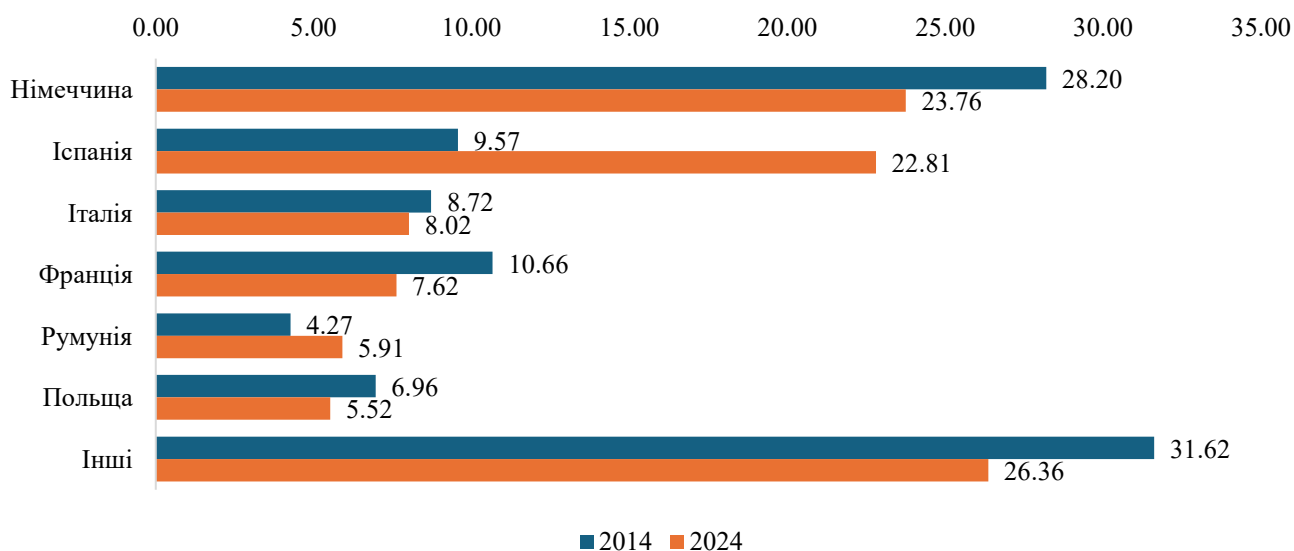

Рисунок 2.2 – Країни-лідери за кількістю іммігрантів в ЄС за 2014-24 рр., %

Джерело: складено автором на основі [62]

У 2014 році Німеччина приймала 28,20% усіх іммігрантів, Іспанія – 9,57%, Італія – 8,72%, а Франція – 10,66%. У 2024 році частка Німеччини скоротилася до 23,76%, натомість Іспанія піднялася до 22,81%, ставши фактичним другим центром міграційного тяжіння в ЄС. Італія знизилася свій показник до 8,02%, а Франція – до 7,62%, що свідчить про зменшення їх привабливості для нових мігрантів через посилення регулювання ринку праці. Цікаво, що Румунія та Польща продемонстрували помірне зростання – з 4,27% до 5,91% і з 6,96% до 5,52%

відповідно, що частково пов'язано з процесами внутрішньоєвропейської міграції та поверненням частини робочої сили. Частка інших країн скоротилася з 31,62% до 26,36%, що свідчить про концентрацію потоків у кількох провідних державах. Загалом, у 2024 році Іспанія фактично зрівнялася з Німеччиною за привабливістю, що вказує на перерозподіл міграційних потоків у бік Південної Європи. Такі зрушення пояснюються відновленням економічного зростання в Іспанії, більш гнучкою політикою щодо мігрантів та активізацією сезонної зайнятості.

Дослідження міграційних процесів у Німеччині має особливе значення, адже ця країна традиційно є одним із головних центрів імміграції в Європі. Аналіз кількісних змін дозволяє відстежити, як зовнішні чинники та внутрішня політика впливають на обсяги притоку населення (табл.2.3).

Таблиця 2.3 – Динаміка кількості іммігрантів в Німеччину за 2014-2024 рр.

Рік	Кількість іммігрантів в Німеччину, тис. осіб	Абсолютний приріст, тис. осіб	Темп приросту, %
2014	899	х	х
2015	1596	697	77,53
2016	1043	-553	-34,65
2017	900	-143	-13,71
2018	856	-44	-4,89
2019	834	-22	-2,57
2020	667	-167	-20,02
2021	801	134	20,09
2022	1977	1176	146,82
2023	1303	-674	-34,09
2024	1283	-20	-1,53

Джерело: складено автором на основі [62]

У 2014 році до Німеччини прибуло 899 тис. осіб, але вже у 2015 році показник різко зріс до 1 596 тис. – приріст на 77,53% пов'язаний із піком європейської міграційної кризи, коли Німеччина стала головним центром притулку для біженців із Сирії, Іраку та Афганістану. Наступного року відбулося суттєве скорочення до 1 043 тис. осіб (-34,65%), що пояснюється введенням обмежень, посиленням прикордонного контролю та переглядом міграційної політики. У 2017-2019 роках спостерігається поступове зниження до 900, 856 і 834 тис. відповідно, що свідчить про стабілізацію ситуації та зниження ролі гуманітарної міграції. У 2020 році показник скоротився до 667 тис. осіб (-20,02%) через глобальні

обмеження, пов'язані з пандемією COVID-19. Відновлення розпочалося у 2021 році, коли кількість іммігрантів зросла до 801 тис. (+20,09%) завдяки послабленню карантинних заходів і поживленню економічної активності. 2022 рік став переломним – показник зріс до 1 977 тис. осіб (+146,82%), що пояснюється масовим прибуттям українських біженців після початку війни. Однак уже у 2023 році імміграція скоротилася до 1 303 тис. (-34,09%), а в 2024 – до 1 283 тис. (-1,53%), що відображає поступове завершення хвилі вимушеної міграції та нормалізацію потоків. Загалом, імміграційна динаміка Німеччини характеризується високою реактивністю на зовнішні кризи, внутрішні політичні рішення та глобальні соціально-економічні процеси, що формують її статус провідного міграційного центру Європи.

Аналіз змін обсягів імміграції до Іспанії відображає поступове посилення ролі південного напрямку міграційних переміщень у межах ЄС. Цей показник є важливим для розуміння процесів регіональної переорієнтації потоків та зростання соціально-економічної ролі Іспанії (табл.2.4).

Таблиця 2.4 – Динаміка кількості іммігрантів в Іспанію за 2014-2024 рр.

Рік	Кількість іммігрантів в Іспанію, тис. осіб	Абсолютний приріст, тис. осіб	Темп приросту, %
2014	305	х	х
2015	343	38	12,46
2016	415	72	20,99
2017	532	117	28,19
2018	644	112	21,05
2019	751	107	16,61
2020	468	-283	-37,68
2021	888	420	89,74
2022	1259	371	41,78
2023	1251	-8	-0,64
2024	1198	-53	-4,24

Джерело: складено автором на основі [62]

У 2014 році кількість іммігрантів становила 305 тис. осіб, а вже у 2015 році вона зросла до 343 тис. (+12,46%), що відображало поступове відновлення після фінансової кризи початку 2010-х. Протягом 2016-2019 років спостерігалось стабільне нарощування імміграційних потоків від 415 тис. до 751 тис., із середнім темпом приросту близько 20% щороку, що пояснюється покращенням умов праці,

зростанням економіки та розширенням зайнятості у сфері послуг. У 2020 році відбувся різкий спад до 468 тис. (-37,68%) через пандемічні обмеження та закриття зовнішніх кордонів. Проте вже у 2021 році Іспанія зафіксувала стрімке відновлення на 888 тис. осіб (+89,74%), що свідчить про швидку реакцію ринку праці на потребу в робочій силі після карантину. У 2022 році імміграція зростає до 1 259 тис. (+41,78%), що пов'язано не лише з відновленням економіки, а й із впливом українських біженців. У 2023 році спостерігалася незначна корекція – 1 251 тис. (-0,64%), а в 2024 – 1 198 тис. (-4,24%), що свідчить про стабілізацію рівня в'їзду. Порівняно з 2014 роком, обсяг імміграції до Іспанії зріс майже у чотири рази, що робить її одним із найдинамічніших напрямів у ЄС. Така тенденція свідчить про зростання привабливості країни як центру трудової міграції та про поступову зміну балансу міграційних потоків у бік південних регіонів Європи.

Вивчення еміграційних процесів дозволяє оцінити масштаби відтоку населення з території Європейського Союзу та визначити чинники, що його зумовлюють (табл.2.5).

Таблиця 2.5 – Динаміка кількості емігрантів з ЄС за 2014-2024 рр.

Рік	Кількість емігрантів з ЄС, тис. осіб	Абсолютний приріст, тис. осіб	Темп приросту, %
2014	2439	х	х
2015	2450	11	0,45
2016	2636	186	7,59
2017	2584	-52	-1,97
2018	2400	-184	-7,12
2019	2562	162	6,75
2020	2124	-438	-17,10
2021	2680	556	26,18
2022	2683	3	0,11
2023	3005	322	12,00
2024	2845	-160	-5,32

Джерело: складено автором на основі [63]

У 2014 році зафіксовано 2 439 тис. осіб, а вже у 2015 році показник незначно зріс до 2 450 тис. (+0,45%), що свідчило про стабільність еміграційних потоків. У 2016 році відбулося помітне збільшення до 2 636 тис. (+7,59%), зумовлене міграційними обмінами та пошуком кращих умов праці в економічно розвиненіших країнах. Надалі спостерігалася тимчасове скорочення: у 2017 році – до 2 584 тис.

(-1,97%), а у 2018 – до 2 400 тис. (-7,12%), що є наслідком економічного відновлення на периферії ЄС і зменшення стимулів до виїзду. У 2019 році показник знову зріс до 2 562 тис. (+6,75%), підтверджуючи гнучкість еміграційних процесів. Різке падіння у 2020 році – до 2 124 тис. (-17,10%) – пов’язане з пандемією COVID-19, яка обмежила міжнародну мобільність. Проте вже у 2021 році еміграція збільшилася до 2 680 тис. (+26,18%), що відображає відкладений ефект мобільності після зняття обмежень. У 2022-2023 роках відбулося зростання до 3 005 тис. осіб (+12,00%), що частково пояснюється збройними конфліктами в сусідніх регіонах і соціально-економічними наслідками війни в Україні. У 2024 році спостерігається незначне зниження до 2 845 тис. (-5,32%), що свідчить про стабілізацію міграційних потоків. Загалом, еміграційна динаміка ЄС демонструє поєднання циклічних коливань і реакції на глобальні кризи, зберігаючи загальну тенденцію до мобільності населення у межах і поза межами Союзу.

Розгляд гендерного складу емігрантів дає можливість оцінити соціальні пропорції серед тих, хто залишає територію ЄС (рис.2.3).

Рисунок 2.3 – Структура емігрантів з ЄС за статтю за 2014-2024 рр., %

Джерело: складено автором на основі [63]

Структура еміграційних потоків із країн ЄС залишається відносно стабільною, із незначним переважанням чоловіків. У 2014 році частка чоловіків становила 55,27%, тоді як жінок – 44,73%, що відображає типову тенденцію трудової міграції. Навіть у 2020 році, попри пандемічне скорочення загальної мобільності, співвідношення залишалось подібним – 56,40% проти 43,60%. У 2021

році частка чоловіків трохи зменшилася до 55,60%, що свідчить про активізацію жіночої трудової міграції у сфері догляду та обслуговування. У наступні роки спостерігається незначна стабілізація – 55,72% у 2022-му, 55,61% у 2023-му та 55,33% у 2024 році, що свідчить про вирівнювання гендерного балансу. Така стійкість структури вказує на сталість соціально-економічних моделей, за якими чоловіки частіше залишають країни походження у пошуках роботи, тоді як жінки приєднуються до процесів міграції пізніше. Еміграційні потоки ЄС характеризуються стабільним статевим розподілом, який визначається структурою попиту на робочу силу та соціальними традиціями трудової міграції.

Визначення країн, які формують найбільші еміграційні потоки, дає змогу окреслити географію вихідної мобільності населення (рис.2.4).

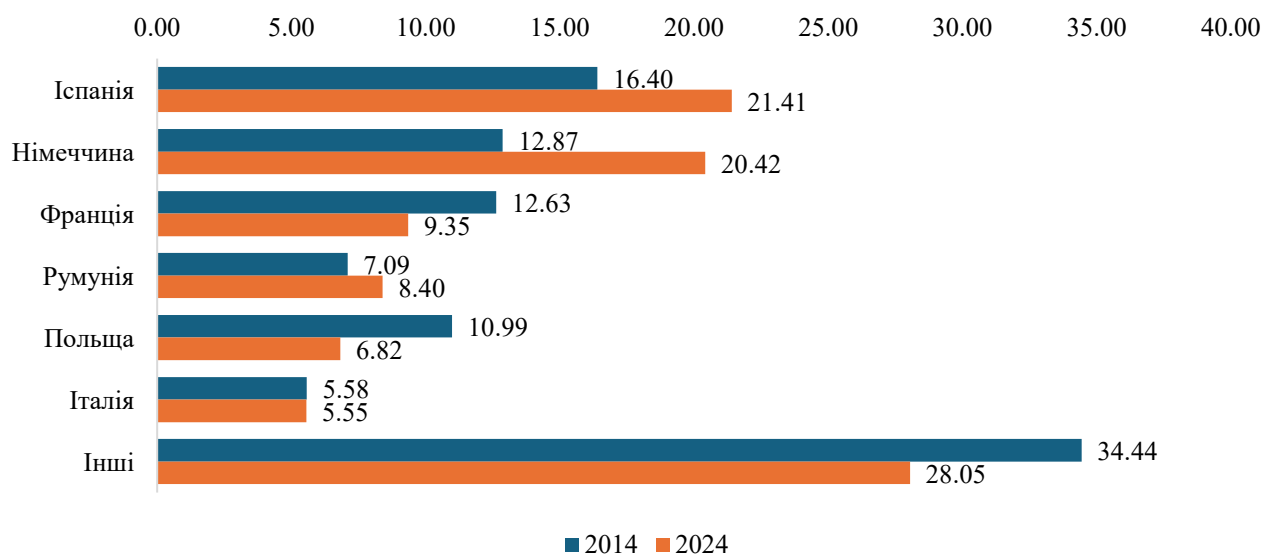

Рисунок 2.4 – Країни-лідери за кількістю емігрантів з ЄС за 2014-24 рр., %

Джерело: складено автором на основі [63]

У 2014 році лідером за кількістю емігрантів була Іспанія (16,40%), за нею – Німеччина (12,87%) і Франція (12,63%). До 2024 року Іспанія посилила свої позиції, досягнувши 21,41%, а Німеччина – 20,42%, що вказує на підвищення мобільності населення з найбільших економік ЄС. Натомість частка Франції знизилася до 9,35%, що є наслідком стабільнішої внутрішньої зайнятості. Румунія підвищила свій показник із 7,09% до 8,40%, що свідчить про триваючі міграційні процеси на периферії ЄС. Польща, навпаки, знизилася свою частку з 10,99% до 6,82% через

зростання рівня життя та повернення частини громадян із трудової міграції. Італія зберегла стабільність – 5,58% у 2014 році та 5,55% у 2024-му, що свідчить про незначні зміни у структурі її еміграції. Зменшення частки інших країн з 34,44% до 28,05% демонструє концентрацію еміграційних потоків у кількох ключових державах. Ці дані вказують на нову просторову конфігурацію еміграції в ЄС, де провідні економіки стають не лише центрами прийому, але й джерелами вихідної міграції. Географія еміграції поступово набуває більш збалансованого характеру, відображаючи внутрішню мобільність і соціальну динаміку.

Аналіз міграційного сальдо дозволяє визначити загальний результат взаємодії імміграційних та еміграційних потоків у Європейському Союзі (табл.2.6).

Таблиця 2.5 – Динаміка міграційного сальдо ЄС за 2014-2024 рр.

Рік	Кількість іммігрантів в ЄС, тис. осіб	Кількість емігрантів з ЄС, тис. осіб	Міграційне сальдо ЄС, тис. осіб	Абсолютний приріст, тис. осіб	Темп приросту, %
2014	3188	2439	749	х	х
2015	4097	2450	1647	898	119,89
2016	3736	2636	1100	-547	-33,21
2017	3766	2584	1182	82	7,45
2018	3936	2400	1536	354	29,95
2019	4206	2562	1644	108	7,03
2020	3280	2124	1156	-488	-29,68
2021	4080	2680	1400	244	21,11
2022	6939	2683	4256	2856	204,00
2023	5967	3005	2962	-1294	-30,40
2024	5485	2845	2640	-322	-10,87

Джерело: складено автором на основі [62; 63]

Показники міграційного сальдо ЄС свідчать про суттєві коливання, що відображають баланс між імміграційними та еміграційними процесами. У 2014 році позитивне сальдо становило 749 тис. осіб, однак уже у 2015 році воно різко зросло до 1 647 тис. осіб через масштабну хвилю біженців. У 2016 році показник знизився до 1 100 тис. (-33,21%), а у 2017-2019 роках стабілізувався в межах 1 182-1 644 тис., що відображає період поступового відновлення після кризи. У 2020 році сальдо скоротилося до 1 156 тис. (-29,68%) під впливом пандемії та обмежень пересування. Після цього, у 2021 році, відбулося зростання до 1 400 тис. (+21,11%), що свідчить про відновлення міграційної динаміки. Найвищий показник

зафіксовано у 2022 році – 4 256 тис. осіб (+204%), що зумовлено масштабним притоком українських громадян. У 2023 році позитивне сальдо зменшилося до 2 962 тис. (-30,40%), а у 2024 – до 2 640 тис. (-10,87%), що відображає стабілізацію міграційних потоків після пікового зростання. Загалом за десятиліття позитивне сальдо зберігалось, свідчачи про привабливість ЄС для мігрантів, попри зовнішні кризи. Ці дані підтверджують, що Європейський Союз виступає одним із головних центрів тяжіння світової міграції, а його здатність підтримувати позитивне сальдо є свідченням економічної стійкості та соціальної привабливості.

Таким чином, динаміка та структура міграційних потоків упродовж 2014-2024 років відображають глибоку залежність від політичних, економічних і соціальних процесів як всередині Європейського Союзу, так і за його межами. Імміграційні хвилі зростали під впливом гуманітарних криз, зокрема подій 2015 та 2022 років, тоді як періоди спаду збігалися з глобальними потрясіннями, такими як пандемія COVID-19. Структура мігрантів за статтю демонструє сталість трудової міграції з переважанням чоловіків і тимчасові відхилення під час кризових явищ. Просторовий розподіл потоків свідчить про зміщення центрів тяжіння на користь південних і східних країн Європи, насамперед Іспанії та Румунії. У цілому ЄС зберігає позитивне міграційне сальдо, що підтверджує його привабливість як економічного та соціального простору для населення з інших регіонів.

2.3. Вплив міграції на ринок праці та соціальну політику ЄС

Міграційні процеси відіграють дедалі помітнішу роль у формуванні економічної та соціальної динаміки Європейського Союзу. Вони впливають на структуру зайнятості, темпи економічного зростання та ефективність реалізації соціальної політики на наднаціональному рівні. Вивчення взаємозв'язків між міграцією, продуктивністю праці та соціальною стабільністю дає змогу оцінити як позитивні, так і потенційно ризикові наслідки мобільності населення. Комплексний

аналіз цих процесів сприяє глибшому розумінню соціально-економічної рівноваги, що формується під впливом демографічних і трудових змін.

Вивчення еластичності ВВП від кількості іммігрантів дозволяє оцінити чутливість економічного зростання до змін у міграційних потоках (табл.2.6).

Таблиця 2.6 – Коефіцієнт еластичності ВВП від кількості іммігрантів в ЄС за 2014-2024 рр.

Рік	Кількість іммігрантів в ЄС, тис. осіб	Темп приросту, %	ВВП ЄС, млрд. євро	Темп приросту, %	Коефіцієнт еластичності ВВП від кількості іммігрантів
2014	3188	x	11867	x	x
2015	4097	28,51	12308	3,72	0,13
2016	3736	-8,81	12638	2,68	-0,30
2017	3766	0,80	13169	4,20	5,23
2018	3936	4,51	13629	3,49	0,77
2019	4206	6,86	14123	3,62	0,53
2020	3280	-22,02	13579	-3,85	0,17
2021	4080	24,39	14792	8,93	0,37
2022	6939	70,07	16170	9,32	0,13
2023	5967	-14,01	17257	6,72	-0,48
2024	5485	-8,08	18015	4,39	-0,54

Джерело: складено автором на основі [62; 64]

У 2015 році, на тлі приросту імміграції на 28,51% і зростання ВВП на 3,72%, коефіцієнт становив 0,13, що вказує на слабку позитивну реакцію економічного зростання на збільшення кількості мігрантів. Уже у 2016 році, коли приплив іммігрантів скоротився на 8,81%, а ВВП зріс лише на 2,68%, коефіцієнт знизився до -0,30, що свідчить про тимчасове роз'єднання цих процесів. У 2017 році спостерігається аномально високе значення еластичності (5,23), що є наслідком структурного ефекту поступової інтеграції попередніх хвиль мігрантів та підвищення продуктивності. У наступні роки показник стабілізується: 0,77 у 2018 році, 0,53 у 2019-му, що вказує на помірну позитивну залежність. У 2020 році, попри спад імміграції на 22,02% і скорочення ВВП на 3,85%, коефіцієнт залишився позитивним (0,17), що відображає компенсаторну роль мігрантів у підтримці окремих секторів економіки під час пандемії. У 2021 році коефіцієнт еластичності 0,37 свідчить про поступову адаптацію міграційного впливу до економічних

потреб. У 2022 році, незважаючи на рекордне зростання імміграції на 70,07% та підвищення ВВП на 9,32%, еластичність знову знизилася до 0,13, що є наслідком тимчасової неефективності використання новоприбулої робочої сили. У 2023-2024 роках коефіцієнт стає від'ємним (-0,48 і -0,54), відображаючи перенасичення ринку праці та можливий тиск на соціальні ресурси. Загалом, динаміка показує, що вплив імміграції на економічне зростання в ЄС є нелінійним: у короткостроковій перспективі він обмежений, однак у довгостроковій – сприяє зростанню ВВП через підвищення мобільності та диверсифікації трудових ресурсів.

Оцінка еластичності ВВП на душу населення дає змогу простежити, як зміни у чисельності іммігрантів відображаються на рівні економічної продуктивності індивіда (табл.2.6).

Таблиця 2.7 – Коефіцієнт еластичності ВВП на душу населення від кількості іммігрантів в ЄС за 2014-2024 рр.

Рік	Кількість іммігрантів в ЄС, тис. осіб	Темп приросту, %	ВВП на душу населення ЄС, євро/особу	Темп приросту, %	Коефіцієнт еластичності ВВП від кількості іммігрантів
2014	3188	x	26850	x	x
2015	4097	28,51	27800	3,54	0,12
2016	3736	-8,81	28490	2,48	-0,28
2017	3766	0,80	29650	4,07	5,07
2018	3936	4,51	30640	3,34	0,74
2019	4206	6,86	31700	3,46	0,50
2020	3280	-22,02	30510	-3,75	0,17
2021	4080	24,39	33260	9,01	0,37
2022	6939	70,07	36140	8,66	0,12
2023	5967	-14,01	38380	6,20	-0,44
2024	5485	-8,08	39940	4,06	-0,50

Джерело: складено автором на основі [62; 65]

У 2015 році при зростанні кількості іммігрантів на 28,51% і підвищенні ВВП на душу населення на 3,54% коефіцієнт становив 0,12, що свідчить про незначний позитивний ефект від розширення трудових ресурсів. У 2016 році показник знижується до -0,28, що вказує на зниження економічної продуктивності через тимчасову неінтегрованість новоприбулих мігрантів у ринок праці. У 2017 році коефіцієнт різко зріс до 5,07, що пов'язано із запізнілим позитивним ефектом від

попередніх міграційних хвиль, коли частина іммігрантів почала активно включатися в економічну діяльність. Подальший період (2018-2019 років) характеризується відносною стабільністю показників еластичності – 0,74 і 0,50, що свідчить про узгодженість економічного зростання та демографічного розширення. Під час пандемії 2020 року, попри спад ВВП на душу населення на 3,75% і скорочення імміграції на 22,02%, еластичність залишилася позитивною (0,17), відображаючи роль мігрантів у підтримці критичних секторів економіки. У 2021 році показник зріс до 0,37, що підтверджує поступове відновлення економічної активності. У 2022 році при рекордному прирості імміграції (70,07%) коефіцієнт становив лише 0,12, що свідчить про обмежений короткостроковий вплив великого притоку населення на продуктивність. Загалом, показники засвідчують, що позитивний вплив імміграції на добробут населення ЄС є більш помітним у середньостроковій перспективі, тоді як у короткостроковій дії переважають адаптаційні та структурні ефекти, які тимчасово знижують економічну ефективність.

Розгляд динаміки безробіття дає змогу оцінити, як міграційні процеси впливають на рівень зайнятості та конкурентоспроможність робочої сили (рис.2.5).

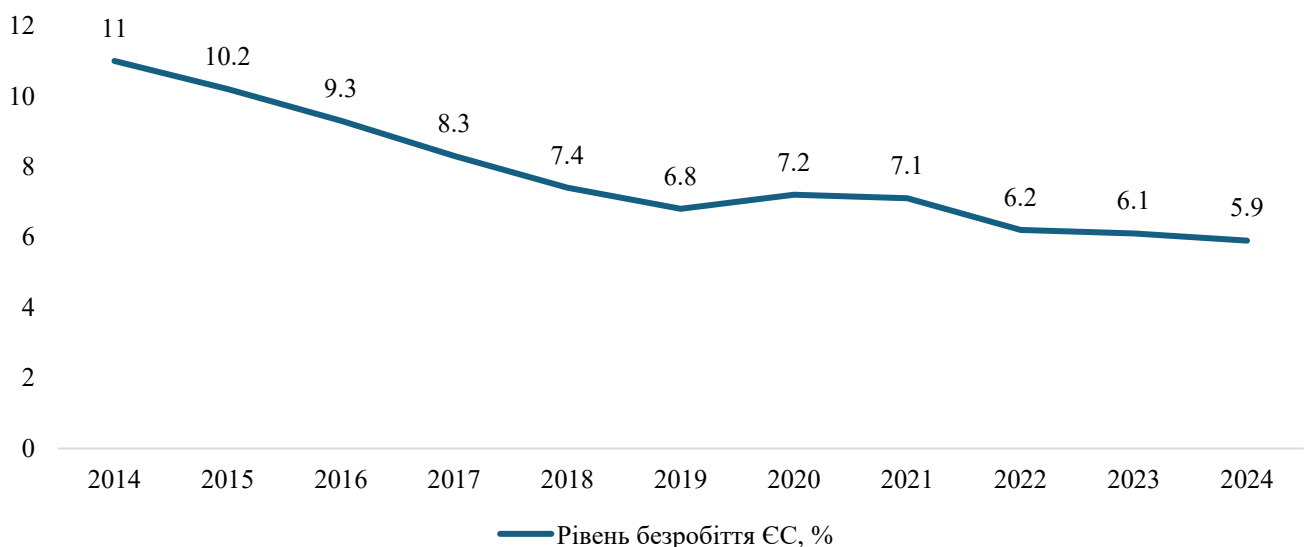

Рисунок 2.5 – Динаміка рівня безробіття в ЄС за 2014-2024 рр., %

Джерело: складено автором на основі [66]

Упродовж 2014-2024 років рівень безробіття в Європейському Союзі демонстрував стійку тенденцію до зниження – з 11% у 2014 році до 5,9% у 2024-му. Поступове скорочення безробіття у 2015-2019 роках свідчить про відновлення економічної активності після боргової та фінансової кризи початку 2010-х років. Невелике підвищення показника у 2020 році до 7,2% відображає негативний вплив пандемії COVID-19, яка тимчасово обмежила зайнятість у сферах послуг і промисловості. Починаючи з 2021 року, спостерігається стабільне зниження безробіття, що пов'язано з відновленням виробництва, цифровізацією економіки та зростанням ролі мігрантів у заповненні дефіциту робочої сили.

Аналіз кореляційної залежності показує наявність помірного зворотного зв'язку між рівнем безробіття та кількістю імігрантів (рис.2.6).

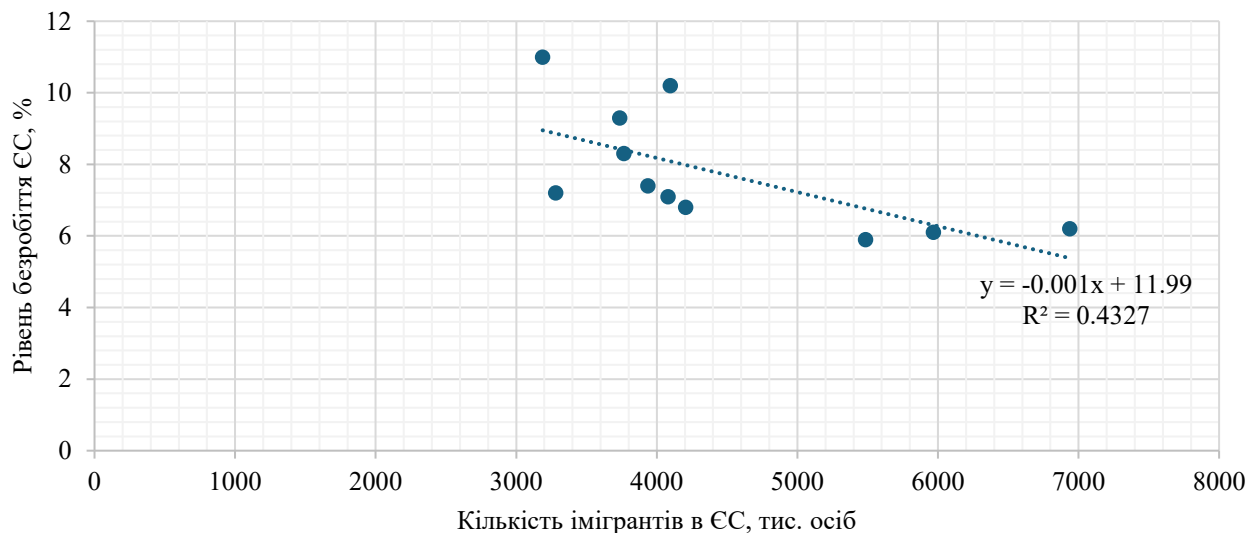

Рисунок 2.6 – Кореляційна залежність рівня безробіття від кількості імігрантів в ЄС за 2014-2024 рр.

Джерело: складено автором на основі [62; 66]

Отримане рівняння регресії $y = -0,001x + 11,99$ свідчить, що зі збільшенням кількості імігрантів у середньому на 1 тис. осіб рівень безробіття зменшується приблизно на 0,001%. Така тенденція вказує на позитивний внесок іміграції у функціонування ринку праці, зокрема через заповнення структурних вакансій і стимулювання економічної активності. Сила зв'язку не є високою ($R^2 = 0,4327$), що означає вплив і додаткових факторів – технологічних змін, політики зайнятості та

демографічних процесів. Отже, імміграція виступає не дестабілізуючим, а, навпаки, підтримувальним чинником ринку праці ЄС.

Вивчення частки населення, що перебуває під ризиком бідності чи соціальної ізоляції, дозволяє оцінити соціальні наслідки міграційних процесів (рис.2.7).

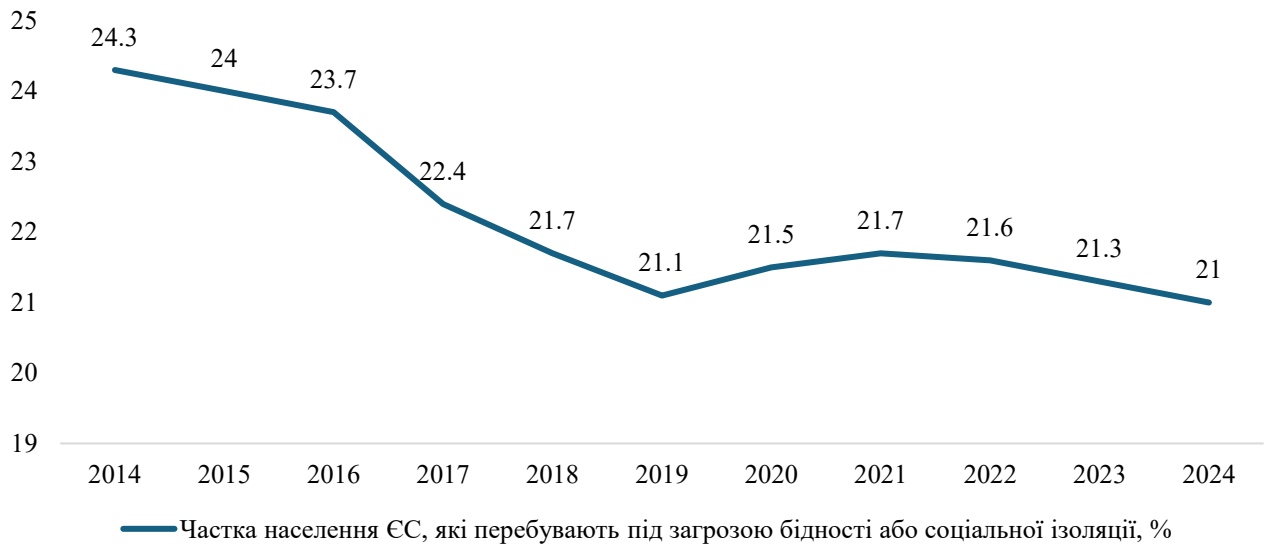

Рисунок 2.7 – Частка населення, що перебуває під загрозою бідності або соціальної ізоляції, в ЄС за 2014-2024 рр., %

Джерело: складено автором на основі [67]

У 2014-2024 роках частка населення ЄС, що перебуває під загрозою бідності або соціальної ізоляції, скоротилася з 24,3% до 21%. Така динаміка свідчить про поступове поліпшення соціально-економічних умов і посилення ефективності соціальної політики на рівні ЄС. Найнижчі показники фіксуються після 2018 року, коли темпи економічного зростання та зайнятості стабілізувалися. Тимчасове збільшення у 2020-2021 роках до 21,7% пояснюється наслідками пандемії, які вплинули на доходи домогосподарств і рівень зайнятості. Загалом, тенденція зниження частки населення, що перебуває під ризиком соціальної ізоляції, свідчить про підвищення ефективності інтеграційних і соціальних механізмів у межах ЄС.

Аналіз кореляційної залежності між часткою населення, що перебуває під загрозою бідності або соціальної ізоляції, та кількістю іммігрантів вказує на слабкий зворотний зв'язок (рис.2.8)

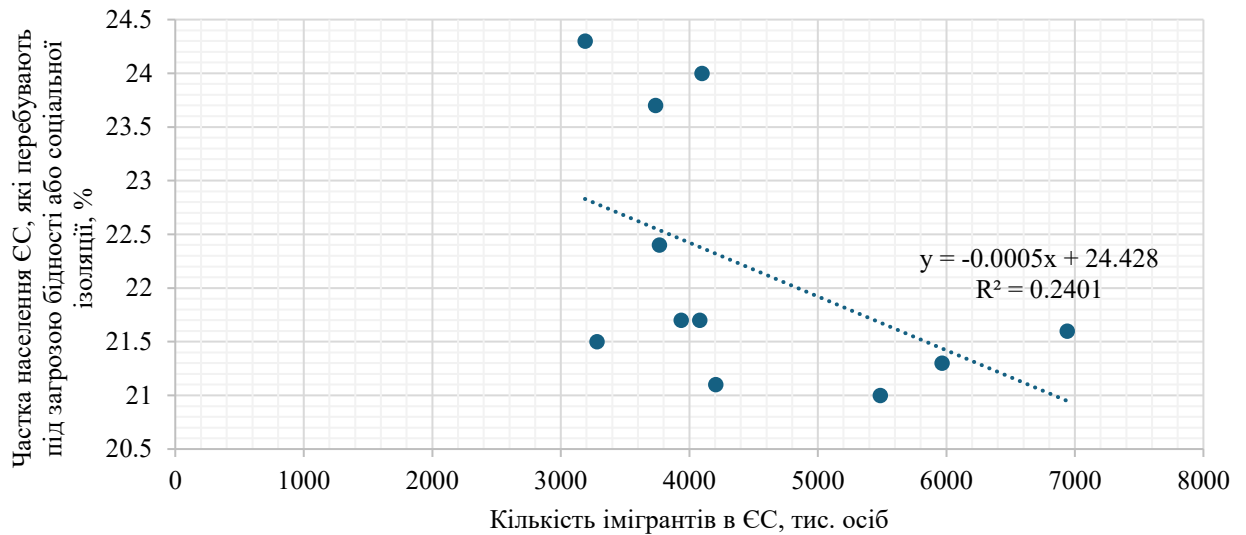

Рисунок 2.8 – Кореляційна залежність частки населення, що перебуває під загрозою бідності або соціальної ізоляції, від кількості імігрантів в ЄС за 2014-2024 рр.

Джерело: складено автором на основі [62; 67]

Рівняння регресії $y = -0,0005x + 24,428$ свідчить, що зі збільшенням кількості імігрантів на 1 тис. осіб частка населення, яке зазнає ризику бідності, у середньому зменшується на 0,0005%. Така тенденція свідчить про помірний позитивний соціально-економічний ефект іміграції, зокрема через підвищення економічної активності та зростання внутрішнього попиту. Разом з тим, невисоке значення коефіцієнта детермінації ($R^2 = 0,2401$) демонструє, що на рівень бідності значно впливають інші чинники – державна соціальна політика, нерівність доходів і зайнятість у низькооплачуваних секторах. Отже, іміграція не є визначальним чинником зниження соціальної вразливості, проте може сприяти її пом'якшенню у поєднанні з ефективними заходами інтеграції та зайнятості.

Коефіцієнт Джині є одним із найважливіших показників, що характеризують рівень нерівності у розподілі доходів серед населення. Аналіз цього показника у зв'язку з міграційними процесами дозволяє визначити, чи сприяє мобільність населення зростанню або зменшенню соціальних диспропорцій (рис.2.9).

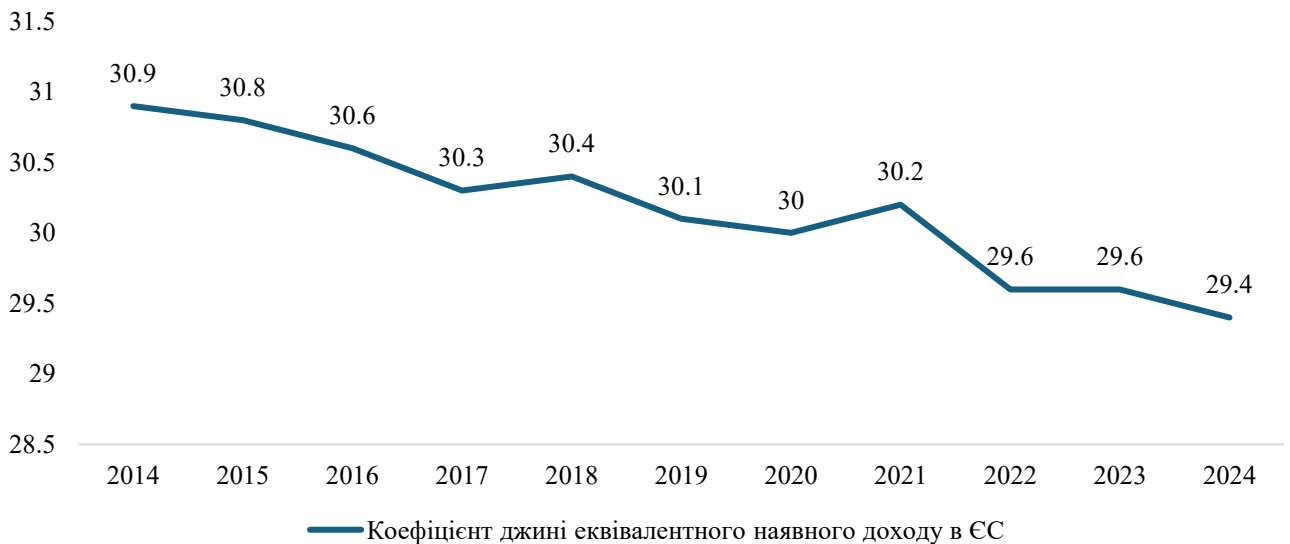

Рисунок 2.9 – Коефіцієнт Джині еквівалентного наявного доходу в ЄС за 2014-2024 рр.

Джерело: складено автором на основі [68]

Упродовж 2014-2024 років коефіцієнт Джині в Європейському Союзі поступово знизився з 30,9 до 29,4, що свідчить про незначне зменшення нерівності у розподілі доходів. Найвище значення показника спостерігалось у 2014 році, тоді як після 2017 року почалася тенденція до стабілізації. Тимчасове коливання у 2020-2021 роках пов'язане з економічними наслідками пандемії та нерівномірним впливом кризи на різні соціальні групи. Подальше зниження після 2022 року вказує на відновлення економічної рівноваги, посилення соціальних програм і вирівнювання доходів між державами-членами. Загалом, динаміка коефіцієнта свідчить про поступове зміцнення соціальної політики ЄС та ефективніше функціонування механізмів перерозподілу доходів.

Отримані результати кореляції демонструють помітний зворотний зв'язок між рівнем нерівності доходів і кількістю іммігрантів (рис.2.10). Рівняння $y = -0,0003x + 31,597$ свідчить, що зі збільшенням кількості іммігрантів на 1 тис. осіб коефіцієнт Джині зменшується приблизно на 0,0003. Така закономірність вказує на роль імміграції як чинника, що сприяє вирівнюванню доходів через заповнення трудових ніш, стимулювання виробництва та підвищення економічної активності. Кореляційна сила зв'язку ($R^2 = 0,5925$) свідчить, що вплив міграції не є

абсолютним і залежить від ефективності соціальної інтеграції та політики доходів у державах-членах.

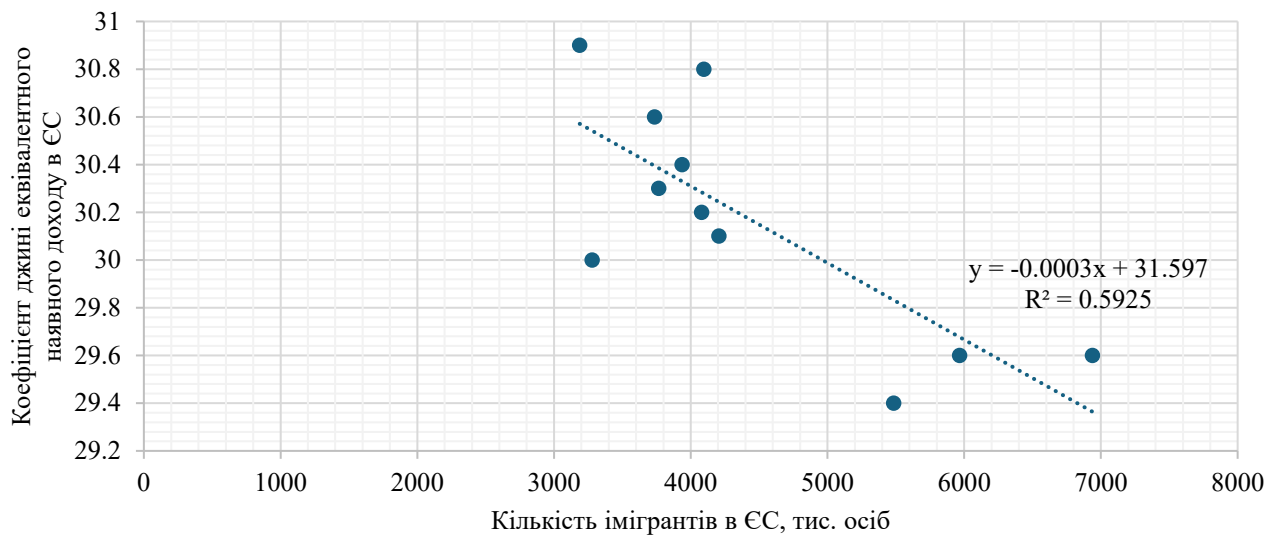

Рисунок 2.10 – Кореляційна залежність коефіцієнта Джині еквівалентного наявного доходу від кількості імігрантів в ЄС за 2014-2024 рр.

Джерело: складено автором на основі [62; 68]

У цілому, результати підтверджують, що іміграція потенційно може знижувати соціально-економічну нерівність, якщо супроводжується комплексними заходами соціальної підтримки та регулювання ринку праці.

Таким чином, аналіз впливу міграції на ринок праці та соціальну політику ЄС показує, що іміграційні процеси стали суттєвим чинником економічної динаміки останнього десятиліття. Збільшення кількості імігрантів у більшості випадків супроводжувалося зростанням ВВП і поступовим скороченням безробіття, що свідчить про позитивну роль міграції у забезпеченні робочою силою європейських економік. Разом з тим, вплив на рівень доходів і соціальну нерівність виявився помірним, але стабільно позитивним, що відображає ефективність інтеграційних та соціальних програм ЄС. Наявність обернених кореляцій між міграційними потоками, бідністю та коефіцієнтом Джині підтверджує тенденцію до поступового вирівнювання соціально-економічних можливостей. Загалом, міграція виступає каталізатором соціально-економічної стабільності, сприяючи одночасно підвищенню продуктивності праці та зниженню соціальної вразливості населення.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМКИ ОПТИМІЗАЦІЇ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В ЄС

3.1. Основні проблеми та виклики у сфері міграції в ЄС

Міграційні процеси в ЄС набувають дедалі більшої складності, формуючи багаторівневі соціальні, економічні та політичні виклики. Зростання обсягів внутрішньої та зовнішньої міграції висуває нові вимоги до ефективності регуляторних механізмів і координації між державами-членами. Системне дослідження проблем і викликів у сфері міграції є необхідною умовою для розробки ефективних стратегій управління у довгостроковій перспективі. Основні з них систематизовано в табл.3.1.

Таблиця 3.1 – Основні проблеми у сфері міграції в ЄС

Проблема	Причини	Вплив
Перевантаженість міграційних центрів у країнах Південної Європи	Інтенсивні потоки біженців через Середземне море, географічна близькість до регіонів конфліктів, нерівномірний розподіл відповідальності між державами-членами.	Погіршення гуманітарних умов, підвищення тиску на національні системи прийому, загострення міждержавних суперечок.
Зростання кількості нелегальних перетинів кордону і контрабанди людей	Діяльність кримінальних мереж, нестабільність у країнах походження, недостатній контроль на окремих ділянках кордонів.	Загрози безпеці, збільшення смертності серед мігрантів, посилення потреби в ресурсах для охорони кордону.
Недостатня реформованість спільної системи притулку	Недоліки Дублінського регламенту, повільний процес домовленостей між країнами ЄС, різні стандарти розгляду заяв.	Нерівномірний тягар для прикордонних країн, затримки у процедурах, зниження ефективності спільної міграційної політики.
Слабка інтеграція мігрантів на ринку праці	Невизнання кваліфікацій, мовні бар'єри, обмежений доступ до освіти та підвищення кваліфікації.	Концентрація мігрантів у низькооплачуваних секторах, економічна маргіналізація, втрата потенційного людського капіталу.
Зростання внутрішньої соціальної напруги та політичної поляризації	Масові міграційні хвилі, поширення популістських дискурсів, культурні відмінності.	Радикалізація політичних настроїв, зростання ксенофобії, погіршення соціальної згуртованості.

Продовження таблиці 3.1

Проблема	Причини	Вплив
Дисбаланс між потребами економіки ЄС і реальними міграційними потоками	Дефіцит висококваліфікованих кадрів у ключових секторах, відсутність збалансованої стратегії залучення мігрантів, переважання низькокваліфікованої міграції.	Ускладнення інноваційного розвитку, збереження кадрових розривів, зниження конкурентоспроможності економіки.

Джерело: розроблено автором

Першою проблемою є перевантаженість міграційних центрів у країнах Південної Європи, що виникає внаслідок надмірного припливу мігрантів через Середземноморський маршрут і призводить до критичного дефіциту інфраструктурних та адміністративних ресурсів. Географічне розташування Італії, Греції, Іспанії та Мальти зумовлює їх безпосередню близькість до регіонів, охоплених військовими конфліктами, політичною нестабільністю та соціально-економічною кризою, що робить їх основними точками прибуття біженців та шукачів притулку. Інтенсивні та нерегульовані потоки мігрантів спричиняють ситуацію, за якої пропускна спроможність центрів прийому систематично перевищується, а інфраструктура не здатна забезпечити необхідний рівень житлових, медичних та соціальних послуг. Нерівномірний розподіл відповідальності між державами-членами ЄС лише посилює масштаб проблеми, оскільки прикордонні країни змушені нести основний тягар первинного розміщення та реєстрації мігрантів, у той час як механізми внутрішнього перерозподілу працюють недостатньо ефективно. Як наслідок, у центрах прийому виникає перенаселеність, погіршуються умови перебування, зростають ризики санітарних, соціальних і психологічних криз. Підвищення тиску на національні системи прийому та перевантаження інституцій, відповідальних за первинну реєстрацію й гуманітарне забезпечення, призводить до зниження якості послуг, затримок у процедурах та зростання напруженості між місцевим населенням і мігрантами. Дефіцит ресурсів і адміністративних можливостей спричиняє конфлікти між державами-членами, адже прикордонні країни вимагають більшої солідарності та підтримки, тоді як інші країни ЄС не завжди готові до розширення своєї участі у прийомі й розміщенні мігрантів. У результаті питання

перевантаженості міграційних центрів набуває не лише гуманітарного, а й політичного виміру, формуючи серйозні міждержавні суперечки та ускладнюючи досягнення спільних рішень у рамках європейської міграційної політики.

Сутність другої проблеми полягає у зростанні кількості нелегальних перетинів кордону і діяльності контрабандистських мереж, які створюють серйозні загрози безпеці ЄС та підривають ефективність існуючих механізмів контролю. Основою цього явища є діяльність організованих кримінальних мереж, що використовують міграційну вразливість населення для отримання прибутків, створюючи нелегальні маршрути пересування через Середземне море, Балканський регіон і східні кордони ЄС. Нестабільність у країнах походження мігрантів, зумовлена війнами, політичними кризами, економічною депривацією та порушеннями прав людини, сприяє зростанню кількості осіб, які змушені покидати свої домівки та звертатися до нелегальних каналів через відсутність доступних і безпечних шляхів легальної міграції. Додатковим чинником є недостатній контроль на окремих відрізках кордонів, що пов'язано з обмеженими ресурсами, складними географічними умовами та високим навантаженням на прикордонні служби. Внаслідок цього збільшується кількість випадків небезпечного перетину морських і сухопутних кордонів, що нерідко призводить до людських жертв, травм і порушення гуманітарних стандартів. Зростаючі ризики для безпеки пов'язані як із потенційною присутністю кримінальних елементів серед мігрантів, так і з використанням нелегальних маршрутів для перевезення зброї, наркотиків чи інших заборонених товарів. Крім того, збільшення обсягу нелегальних перетинів кордону створює додатковий тиск на ресурси та персонал прикордонних служб, які змушені діяти в умовах підвищеної складності, що посилює потребу в матеріально-технічному забезпеченні та координації між державами-членами. У підсумку проблема нелегальної міграції та контрабанди людей формує широке коло викликів, які охоплюють гуманітарну, безпекову та інституційну сфери й суттєво ускладнюють управління міграційними процесами в ЄС.

Третьою ключовою проблемою є недостатня реформованість спільної системи притулку, що проявляється у недоліках Дублінського регламенту та

відсутності узгоджених стандартів розгляду заяв на міжнародний захист. Центральною перешкодою виступають недоліки Дублінського регламенту, який покладає основну відповідальність за розгляд заяв на країну першого в'їзду, що створює нерівномірний тягар для держав, розташованих на зовнішніх кордонах ЄС. Ці країни вимушені обробляти значний обсяг заяв на міжнародний захист, часто не маючи достатніх ресурсів, інфраструктурних потужностей і адміністративних можливостей для швидкого та якісного виконання процедур. Повільний процес досягнення домовленостей між державами-членами щодо реформування системи лише поглиблює проблему, оскільки відсутність консенсусу не дозволяє модернізувати механізми розподілу відповідальності та впровадити єдині стандарти, які б забезпечували справедливіше навантаження. Суттєвим фактором залишається також різниця у національних підходах до розгляду заяв, що проявляється у відмінностях між юридичними нормами, рівнем захисту, термінами розгляду та якістю процедур. Ці відмінності породжують нерівність у доступі до притулку та стимулюють так звану вторинну міграцію, коли шукачі притулку намагаються потрапити до країн з більш вигідними умовами. Результатом недостатньої реформованості системи є затримки у процедурах, переповненість установ, відповідальних за розгляд заяв, а також зниження довіри до механізмів ЄС у сфері міграції. Крім того, уповільнення процесу ухвалення рішень негативно впливає на спільну міграційну політику, адже обмежує здатність швидко реагувати на кризові ситуації, пов'язані з масовим напливом біженців. У сукупності ці чинники формують структурну неузгодженість системи притулку, яка призводить до втрати її ефективності та створює політичні суперечності між державами-членами, котрі по-різному сприймають власну роль у регулюванні міграційних потоків. Недостатня реформованість спільної системи притулку виступає не лише інституційною, але й політичною проблемою, що істотно впливає на здатність ЄС забезпечувати скоординоване, справедливе та стабільне управління міграційною сферою.

Четвертою проблемою виступає слабка інтеграція мігрантів на ринку праці, яка обумовлена бар'єрами доступу до зайнятості, невизнанням кваліфікацій та

обмеженими можливостями професійної адаптації. Ця проблема має комплексний характер і формується під впливом низки причин, серед яких ключовими є невизнання іноземних освітніх документів та професійних кваліфікацій, мовні бар'єри та обмежений доступ до освітніх програм і можливостей підвищення кваліфікації. Брак механізмів швидкого та ефективного підтвердження кваліфікацій призводить до того, що висококваліфіковані мігранти часто змушені працювати у низькокваліфікованих та низькооплачуваних секторах, що не відповідають їх професійному рівню. Мовні бар'єри ускладнюють доступ до інформації про вакансії, професійну взаємодію, участь у навчальних програмах та комунікацію з роботодавцями, що значно обтяжує адаптацію на ринку праці. Обмежений доступ до освітніх можливостей, курсів перекваліфікації та професійного розвитку формує додаткові труднощі, оскільки мігранти не можуть компенсувати відмінності між вимогами національних ринків праці та своїм наявним професійним досвідом. Унаслідок цього виникає концентрація мігрантів у низькооплачуваних галузях, таких як доглядові послуги, сільське господарство, будівництво та низькокваліфікована промисловість, що веде до їх економічної маргіналізації та обмежує можливості соціальної мобільності. Втрата потенційного людського капіталу стає суттєвим наслідком, оскільки ЄС недоотримує користь від залучення висококваліфікованих спеціалістів, які могли б бути інтегровані у високотехнологічні або наукомісткі сектори. Економічна маргіналізація спричиняє також посилення соціальної сегрегації, формування ізольованих мігрантських спільнот та зростання ризиків соціальної напруги. У кінцевому підсумку слабка інтеграція мігрантів на ринку праці негативно впливає як на добробут самих мігрантів, так і на загальний рівень ефективності ринку праці, продуктивність економік держав-членів ЄС та реалізацію потенціалу міграції як чинника розвитку.

П'ятою проблемою є зростання внутрішньої соціальної напруги та політичної поляризації, що посилюється під впливом міграційних потоків і спричиняє формування конфліктних суспільних настроїв. Масові міграційні хвилі, які розгорнулися протягом останнього десятиліття, спричинили значні зміни у демографічній структурі окремих держав-членів, що викликало занепокоєння

частини населення щодо збереження культурної ідентичності, соціальних стандартів та доступу до ресурсів. Поширення популістських дискурсів, орієнтованих на емоційне сприйняття, а не на раціональний аналіз, посилює суспільні протиріччя, оскільки політичні сили використовують міграційну тематику для мобілізації електорату, формуючи образ мігрантів як загрози економічній безпеці, соціальному порядку та культурній однорідності. Культурні відмінності між місцевим населенням і новоприбулими мігрантами, що охоплюють мовні, релігійні та ціннісні аспекти, можуть сприяти виникненню непорозумінь та конфліктів, особливо у випадках недостатньої комунікації чи слабого рівня соціальної інтеграції. У результаті цих факторів радикалізуються політичні настрої та посилюється вплив рухів, що виступають проти мультикультуралізму та розширення міграційних потоків. Зростання ксенофобії стає одним із найбільш очевидних наслідків, що проявляється у негативних стереотипах, дискримінаційних практиках і посиленні соціальних бар'єрів між різними групами населення. Подальше погіршення соціальної згуртованості призводить до зростання недовіри до державних інституцій, міжетнічної дистанції та зниження готовності до суспільного діалогу, що загалом підриває демократичні засади ЄС. Усе це створює ситуацію, за якої міграція стає не лише демографічним чи економічним, а й глибоко політичним і соціальним чинником, що визначає динаміку суспільних настроїв та зміцнює лінії розколу в європейських суспільствах.

Шостою проблемою є дисбаланс між потребами економіки ЄС і реальними міграційними потоками, який зумовлює кадрові розриви в ключових секторах та обмежує можливості для сталого соціально-економічного розвитку. Економіка ЄС гостро потребує висококваліфікованих фахівців у таких ключових секторах, як інформаційні технології, інженерія, медицина, науково-дослідницька діяльність та високотехнологічне виробництво, однак більшість мігрантів, які прибувають до ЄС, мають нижчий рівень професійної підготовки або не можуть підтвердити власну кваліфікацію. Відсутність збалансованої та передбачуваної стратегії залучення мігрантів, орієнтованої на реальні потреби економіки, зумовлює хаотичність міграційних потоків, коли кількість працівників у низькокваліфікованих сегментах

значно перевищує попит, тоді як у висококваліфікованих секторах дефіцит кадрів лише поглиблюється. Переважання низькокваліфікованої міграції формує ситуацію, у якій значна частина людського потенціалу залишається недореалізованою, що обмежує загальну продуктивність праці та стримує розвиток інноваційних сфер. Збереження кадрових розривів у стратегічно важливих галузях впливає на здатність ЄС створювати та впроваджувати технологічні новації, конкурувати на глобальних ринках та забезпечувати сталий економічний ріст. Ускладнення інноваційного розвитку, спричинене браком висококваліфікованих спеціалістів, супроводжується необхідністю збільшення витрат на підготовку персоналу, зниженням ефективності виробничих процесів та уповільненням модернізації промисловості. Наявність дисбалансу призводить до зниження загальної конкурентоспроможності економіки, оскільки держави-члени змушені покривати дефіцит кадрів за рахунок внутрішніх ресурсів, які не завжди відповідають рівню глобальної конкуренції. У кінцевому підсумку економіка ЄС стикається з довгостроковими ризиками, пов'язаними з порушенням структурної рівноваги ринку праці, і втрачає можливість повною мірою використовувати потенціал міграції як інструмент економічного зростання.

Таким чином, аналіз ключових проблем міграційної сфери ЄС свідчить про системний характер викликів, що охоплюють як політичні, так і соціально-економічні виміри. Нерівномірний розподіл міграційного навантаження, недосконалість спільної системи притулку та зростання нелегальної міграції формують ситуацію, у якій національні механізми регулювання демонструють обмежену ефективність. Інтеграційні труднощі та соціальна напруга посилюють внутрішні суперечності, що негативно впливає на стабільність і згуртованість ЄС. Разом з тим, дисбаланс між потребами ринку праці та реальними міграційними потоками ускладнює формування довгострокових стратегій розвитку. Вирішення окреслених проблем потребує комплексного оновлення міграційної політики з урахуванням сучасних тенденцій та структурних викликів.

3.2. Стратегії розвитку міграційної політики ЄС у контексті глобалізаційних процесів

Розвиток міграційної політики Європейського Союзу у контексті глобалізаційних процесів потребує переосмислення традиційних підходів і впровадження інноваційних стратегій, здатних забезпечити ефективне реагування на сучасні виклики (табл.3.2).

Таблиця 3.2 – Стратегії розвитку міграційної політики ЄС у контексті глобалізаційних процесів

Стратегія	Сутність	Вплив
Зміцнення зовнішніх кордонів ЄС шляхом удосконалення інфраструктури та співпраці між правоохоронними органами	Підвищення ефективності прикордонного контролю, інтеграція новітніх технологій, координація між службами безпеки держав-членів.	Зменшення рівня нелегальної міграції, підвищення безпеки, поліпшення управління транзитними потоками.
Підтримка соціальної згуртованості через міжкультурний діалог і просвітницькі програми	Формування толерантності, зменшення соціальної напруги, налагодження комунікації між мігрантами та місцевим населенням.	Зміцнення соціальної стабільності, зниження конфліктності, покращення інтеграції у місцевих громадах.
Удосконалення процедур визнання іноземних кваліфікацій та професійних навичок	Спрощення й цифровізація процесу підтвердження компетенцій, стандартизація оцінювання кваліфікацій.	Прискорення виходу мігрантів на ринок праці, оптимізація використання людського капіталу, зменшення економічної маргіналізації.
Розробка програм «дистанційної інтеграції» на основі цифрових платформ	Онлайн-курси з мови, адаптаційні модулі, інформаційні системи ознайомлення з правами, обов'язками та ринком праці.	Підвищення рівня підготовленості мігрантів до прибуття, зменшення інтеграційних бар'єрів, прискорення адаптаційних процесів.
Використання штучного інтелекту та великих даних для прогнозування міграційних сценаріїв	Створення інтелектуальних систем аналізу геополітичних, економічних і кліматичних тенденцій.	Підвищення здатності ЄС до проактивного реагування, зміцнення систем раннього попередження, підвищення ефективності стратегічного планування.
Інтеграція міграційної політики з кліматичною та безпековою політикою ЄС	Урахування екологічних, безпекових і соціальних ризиків у комплексному плануванні міграційної політики.	Формування довгострокової стійкості, зменшення впливу кризових факторів, узгодженість політик у межах ЄС.

Джерело: розроблено автором

Першою є стратегія зміцнення зовнішніх кордонів ЄС, що спрямована на підвищення ефективності контролю та координації прикордонних структур у

відповідь на зростаючу мобільність населення. Ця стратегія передбачає формування високоефективної системи контролю, яка здатна оперативно реагувати на зміни у міграційних потоках і забезпечувати безпеку всередині ЄС. Її сутність полягає у комплексному вдосконаленні інфраструктурних можливостей, модернізації технічного обладнання та впровадженні новітніх технологій спостереження, що підвищують здатність до виявлення та аналізу ризиків на кордонах. Значної уваги потребує також розширення співпраці між правоохоронними органами держав-членів, що включає координацію операцій, обмін інформацією в режимі реального часу та узгодження підходів до реагування на транскордонні загрози. Такий підхід сприятиме зміцненню інституційної взаємодії та формуванню єдиного безпекового простору, у межах якого держави здатні спільно протидіяти нелегальній міграції та діяльності кримінальних мереж. У результаті підвищення ефективності прикордонного контролю сприятиме зменшенню кількості нелегальних перетинів кордону й покращить управління транзитними потоками, що проходять через зовнішні кордони ЄС. Модернізована інфраструктура дасть змогу забезпечити швидший і точніший аналіз ризиків, оптимізувати обробку даних про переміщення осіб та вдосконалити взаємодію між національними та європейськими структурами. Зміцнення кордонів також впливатиме на загальну безпекову ситуацію всередині ЄС, оскільки підвищений рівень контролю зменшить ймовірність проникнення осіб, пов'язаних із кримінальною або терористичною діяльністю. У довгостроковій перспективі така стратегія здатна сформувати основу для стабільного функціонування міграційної системи, де зовнішні кордони стають ключовим елементом комплексної політики управління міграцією. Вона може забезпечити не лише територіальну безпеку, а й оптимальні передумови для гармонійної взаємодії інших стратегій, спрямованих на інтеграцію та соціальну стабільність у межах Європейського Союзу.

Сутність другої стратегії полягає у підтримці соціальної згуртованості через міжкультурний діалог і просвітницькі програми, які покликані зменшити соціальну напругу в приймаючих суспільствах. Ця стратегія має на меті формування гармонійного суспільного середовища, у якому взаємодія між мігрантами та

місцевим населенням базується на взаєморозумінні, толерантності та повазі до культурного різноманіття. Основою цієї стратегії є розвиток комунікаційних платформ і освітніх ініціатив, спрямованих на подолання стереотипів, зміцнення довіри та створення умов для відкритого діалогу між представниками різних соціальних і культурних груп. Формування толерантності та підвищення рівня міжкультурної взаємодії дає змогу зменшити соціальну напругу, яка нерідко виникає внаслідок демографічних змін, різниці у звичаях чи недостатнього рівня обізнаності місцевих громад про потреби та цінності мігрантів. Просвітницькі програми, реалізовані через школи, громадські організації, медіапроекти та місцеві ініціативи, сприятимуть залученню мігрантів до суспільного життя та допоможуть створити середовище, у якому їхній соціальний статус та культурна самобутність не є джерелом конфлікту. Такі програми здатні зміцнити почуття спільності серед місцевих мешканців, сприйняття культурного різноманіття як позитивного чинника розвитку та спільну відповідальність за соціальну стабільність. У результаті впровадження цієї стратегії підвищиться рівень соціальної інтеграції, знизиться конфліктність та покращаться міжгрупові відносини, що є ключовими передумовами стійкого розвитку суспільств, які переживають значні міграційні зміни. Зміцнена соціальна згуртованість сприятиме поліпшенню адаптації мігрантів, підвищенню якості громадських відносин і загальній стабільності, що дозволяє ефективніше реалізовувати інші напрями міграційної політики. У ширшому контексті міжкультурний діалог може виступити фундаментом демократичного розвитку Європейського Союзу, адже забезпечує формування інклюзивних спільнот, здатних протистояти викликам глобалізованого світу.

Третьою стратегією є удосконалення процедур визнання іноземних кваліфікацій та професійних навичок, що забезпечує швидший доступ мігрантів до ринку праці та мінімізує втрати людського капіталу. Сутність цієї стратегії полягає у спрощенні та цифровізації процесу підтвердження освітніх документів, професійних компетенцій і досвіду роботи, що дозволяє значно зменшити час і адміністративне навантаження, необхідні для офіційного визнання кваліфікацій. Стандартизація процедур оцінювання навичок сприятиме формуванню

уніфікованого підходу до встановлення відповідності між іноземною освітою та вимогами ринку праці держав-членів, забезпечуючи прозорість і передбачуваність цього процесу. Такий підхід дасть змогу не лише виявити реальний рівень компетентності мігрантів, а й забезпечити їхнє швидше включення в економічне життя приймаючих країн. Унаслідок удосконалення процедур підтвердження кваліфікацій прискорюється доступ мігрантів до ринку праці, що є важливим фактором зниження економічної маргіналізації та соціальних ризиків, пов'язаних із тривалим періодом безробіття або вимушеної зайнятості у низькокваліфікованих секторах. Ефективне визнання професійних навичок сприятиме оптимізації використання людського капіталу, адже дозволяє залучати фахівців відповідно до їхньої підготовки, а не використовувати їх у галузях, які не відповідають їхньому рівню компетентності. Це, своєю чергою, позитивно вплине на загальну продуктивність ринку праці, підвищить рівень соціальної інтеграції та сприятиме зниженню дисбалансів у зайнятості між мігрантами та місцевим населенням. Такий підхід забезпечить не лише економічний ефект, а й покращить якість суспільної взаємодії, оскільки зайнятість за спеціальністю сприятиме підвищенню самооцінки мігрантів, зміцненню їхнього статусу в суспільстві та формуванню готовності до активної участі у громадському житті. У ширшому вимірі вдосконалення процедур визнання кваліфікацій створить основу для більш ефективної й інклюзивної міграційної політики, яка враховує потенціал кожної людини та сприяє сталому розвитку Європейського Союзу в умовах глобалізації.

Четвертою є стратегія розробки програм «дистанційної інтеграції» на основі цифрових платформ, яка дозволяє готувати мігрантів до адаптації ще до їх фактичного прибуття. Сутність цієї стратегії полягає у створенні багатофункціональних онлайн-ресурсів, що містять мовні курси, інтерактивні адаптаційні модулі, інформаційні матеріали про правові норми, умови проживання, ринок праці та основи соціальної взаємодії у приймаючій державі. Такі цифрові платформи здатні забезпечити можливість гнучкого та персоналізованого доступу до навчання, надаючи мігрантам необхідні знання про культурні особливості, трудові стандарти, побутові правила та механізми соціальної підтримки. Завдяки

цьому зменшаться інтеграційні бар'єри, пов'язані з недостатнім рівнем обізнаності чи відсутністю попереднього досвіду взаємодії з інституціями приймаючої країни. Підвищення рівня підготовленості мігрантів сприятиме швидшому включенню у соціально-економічне середовище, адже особи, які заздалегідь опанували базові мовні та культурні компетенції, легше знаходять роботу, налагоджують комунікацію та орієнтуються у нових умовах. Дистанційна інтеграція також дасть змогу зменшити навантаження на місцеві інституції, які займаються адаптацією новоприбулих, оскільки частина інтеграційних процесів здійснюється завчасно. Це може позитивно позначитися на ефективності системи прийому та загальному рівні організованості інтеграційних заходів. Крім того, цифрові платформи забезпечать доступність інтеграційних програм для широкого кола мігрантів, незалежно від їхнього місця перебування, соціального статусу чи фінансових можливостей, що сприятиме формуванню більш рівноправного підходу до інтеграції. У результаті реалізації цієї стратегії прискоряться адаптаційні процеси, зменшиться ризик соціальної ізоляції та підвищиться загальна ефективність інтеграції мігрантів у приймаючих країнах. У довгостроковому вимірі дистанційні інтеграційні програми сприятимуть створенню сучасної, гнучкої та інклюзивної моделі соціальної адаптації, що відповідає викликам глобалізованого світу та підтримує загальну стабільність Європейського Союзу.

П'ятою стратегією виступає використання штучного інтелекту та великих даних для прогнозування міграційних сценаріїв, що розширює можливості своєчасного реагування на глобальні демографічні та політичні зміни. В основі стратегії лежить створення інтелектуальних систем, здатних аналізувати широкий спектр геополітичних, економічних, демографічних та кліматичних тенденцій, які впливають на масштаби й траєкторії міграції. Такі системи працюють з великим обсягом динамічних даних, включаючи статистику конфліктів, зміни клімату, економічні індикатори, інформацію про ринки праці, рівень безпеки та прогнозні моделі соціально-економічного розвитку окремих регіонів. Це дозволить сформувати багатофакторні аналітичні профілі, здатні виявляти потенційні точки напруження та ймовірні сценарії виникнення нових міграційних хвиль.

Використання штучного інтелекту у прогнозуванні міграційних процесів значно розширить можливості ЄС щодо проактивного реагування на виклики, оскільки дасть змогу передбачати не лише масштаби, а й характер, маршрути та можливі наслідки міграційних потоків ще до їх фактичної появи. На основі таких прогнозів можна оцінювати, які держави-члени можуть найбільше постраждати від міграційного тиску, які ресурси необхідно мобілізувати та які інституційні заходи будуть потрібні для забезпечення стабільності. Зміцнення систем раннього попередження є важливим результатом цієї стратегії, адже впровадження алгоритмів оперативного аналізу дозволить завчасно ідентифікувати загрози й мінімізувати їхній вплив шляхом координації між окремими структурами та рівнями управління. Завдяки цьому підвищується загальна ефективність стратегічного планування у сфері міграційної політики, що допомагає державам-членам оптимально розподіляти ресурси, підвищувати інституційну готовність і зменшувати ризики, пов'язані з раптовими міграційними кризами. Впровадження таких технологічних підходів сформує новий стандарт управління міграцією, у якому точність даних та оперативність рішень стають ключовими факторами забезпечення стабільності й прогнозованості міграційних процесів у межах Європейського Союзу.

Шостою є стратегія інтеграції міграційної політики з кліматичною та безпековою політикою ЄС, яка передбачає формування узгоджених довгострокових підходів до управління міграцією в умовах зростання екологічних і безпекових ризиків. Сутність цієї стратегії полягає у врахуванні комплексного спектра екологічних, безпекових і соціальних ризиків у процесі планування та розробки стратегічних рішень, що дозволяє осмислити міграційні процеси як елемент ширшої системи глобальної взаємозалежності. Кліматичні зміни, що проявляються у зростанні числа екологічних катастроф, опустелюванні, деградації земель та підвищенні рівня моря, дедалі частіше стають причинами вимушеного переміщення населення, формуючи нову категорію так званих кліматичних мігрантів. Паралельно посилюються безпекові ризики, зумовлені конфліктами, політичною нестабільністю, терористичними загрозами та діяльністю

кримінальних мереж, які часто перетинаються з міграційними потоками. Інтеграція політик дозволить поєднати аналіз цих факторів і забезпечити більш глибоке розуміння того, як екологічні кризи, гуманітарні ситуації та безпекові виклики впливають на міграційні процеси. Урахування цих взаємозв'язків створить можливості для формування довгострокової стійкості, яка базується на прогнозуванні потенційних ризиків, адаптації до глобальних змін і розробці скоординованих заходів між різними секторами політики. Важливим результатом інтеграції є зменшення впливу кризових факторів, оскільки стратегічний підхід до міграції, який враховує паралельні екологічні та безпекові загрози, дозволить знизити вразливість держав-членів до непередбачуваних міграційних хвиль і підвищити рівень їх інституційної готовності. Такий підхід сприятиме узгодженості політик у межах ЄС, що є особливо важливим в умовах, коли окремі держави можуть мати різні пріоритети та ресурси для реагування на глобальні виклики. У підсумку ця стратегія може сформувати фундамент для більш комплексного та стійкого управління міграцією, яке відповідатиме сучасним глобалізаційним тенденціям і забезпечить здатність Європейського Союзу ефективно інтегрувати міграційні процеси у ширший контекст екологічної та безпекової політики.

Таким чином, аналіз стратегій розвитку міграційної політики ЄС засвідчує, що ефективне управління в умовах глобалізації потребує інтеграції безпекових, соціальних, економічних та цифрових підходів. Посилення контролю зовнішніх кордонів у поєднанні з просвітницькими заходами та міжкультурною взаємодією дозволить зміцнити внутрішню стабільність і зменшити соціальні ризики. Розширення можливостей для визнання кваліфікацій і впровадження дистанційних форм інтеграції сприятиме адаптації мігрантів і повнішому використанню їхнього людського капіталу. Використання штучного інтелекту та аналітики великих даних створить механізми раннього прогнозування, що дають змогу проактивно реагувати на потенційні міграційні кризи. У результаті комплексний підхід до формування стратегій дозволить ЄС забезпечувати сталість і гнучкість міграційної політики у глобальному середовищі.

3.3. Перспективи спільної міграційної політики ЄС з урахуванням українських реалій

Перспективи спільної міграційної політики Європейського Союзу з урахуванням українських реалій набувають особливої актуальності в умовах масштабних геополітичних змін, спричинених війною, економічною нестабільністю та посиленням мобільності населення. Україна стала одним із ключових партнерів ЄС у сфері міграції, що зумовлено значним обсягом переміщених осіб, необхідністю забезпечення їх захисту та інтеграції, а також формуванням довгострокових механізмів співпраці.

Динаміка кількості мігрантів з України до країн ЄС демонструє значні коливання, які відображають вплив як внутрішніх українських процесів, так і зовнішніх політичних та економічних чинників у Європі (табл.3.3).

Таблиця 3.3 – Динаміка кількості мігрантів з України до країн ЄС за 2014-2024 рр.

Рік	Кількість мігрантів з України в ЄС, тис. осіб	Абсолютний приріст, тис. осіб	Темп приросту, %
2014	9,4	х	х
2015	8,9	-0,5	-5,32
2016	3	-5,9	-66,29
2017	6,4	3,4	113,33
2018	10,5	4,1	64,06
2019	10,9	0,4	3,81
2020	6,3	-4,6	-42,20
2021	8,5	2,2	34,92
2022	3800	3791,5	44605,88
2023	770	-3030	-79,74
2024	443	-327	-42,47

Джерело: складено автором на основі [69; 70]

У 2014-2016 роках спостерігається різке зниження кількості українських мігрантів, що зумовлено початковою фазою військового конфлікту, економічною нестабільністю та зміною міграційних стратегій домогосподарств, які переорієнтовувалися переважно на внутрішнє переміщення чи короткострокові поїздки. Зростання у 2017-2019 роках пояснюється активізацією трудової міграції,

лібералізацією візового режиму з ЄС та розширенням можливостей офіційного працевлаштування в країнах-членах. Спад у 2020 році відображає глобальні обмеження на пересування, пов'язані з пандемією COVID-19, що суттєво вплинуло на мобільність населення. Зростання 2021 року відображає часткове відновлення економічної активності та відкриття кордонів після жорстких карантинних заходів. Радикальний стрибок показника у 2022 році зумовлений повномасштабним вторгненням РФ в Україну, що спричинило масовий вимушений виїзд українців до країн ЄС і перетворення України на найбільше джерело гуманітарної міграції в Європі. Зниження показників у 2023-2024 роках пояснюється частковим поверненням українців додому, стабілізацією частини біженців у приймаючих країнах, а також закінченням першої хвилі екстреної евакуації. Абсолютні прирости та темпи приросту підтверджують нерівномірність міграційних хвиль, які є прямим відображенням кризових подій, регуляторних змін і соціально-економічної динаміки. Загалом, дані демонструють високу чутливість міграційних потоків з України до політичної ситуації та безпекових умов, що робить їх одним із найбільш волатильних сегментів європейської міграційної статистики.

Показники співвідношення кількості українських мігрантів та загальної кількості іммігрантів у ЄС відображають змінну роль України у структурі європейської міграції (рис.3.1).

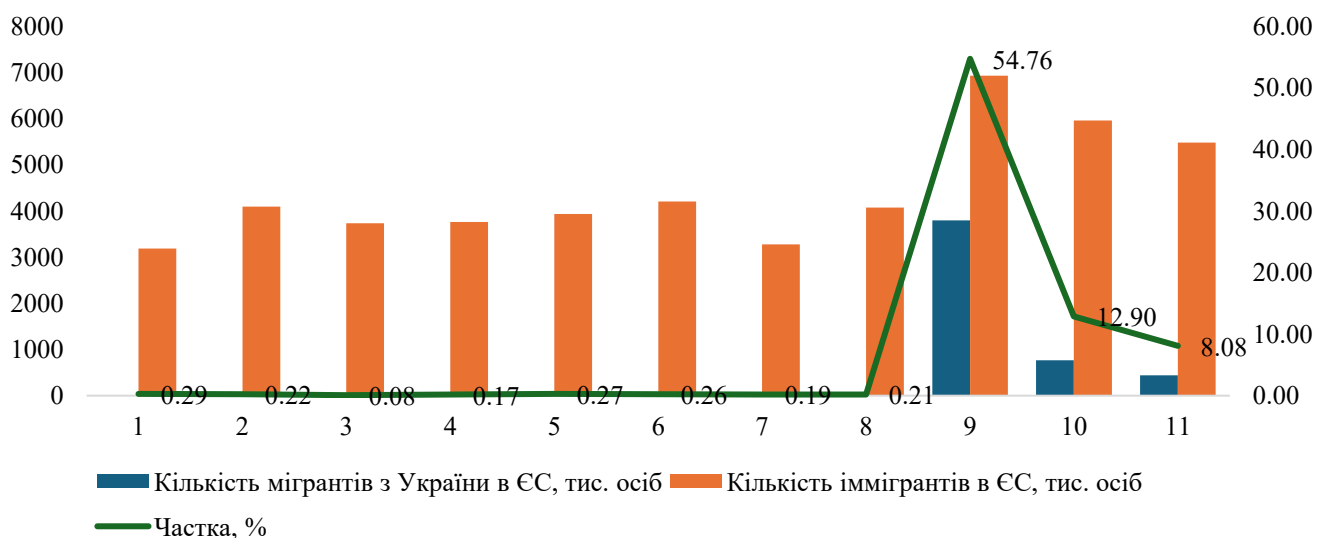

Рисунок 3.1 – Частка мігрантів з України до країн ЄС за 2014-2024 рр.

Джерело: складено автором на основі [69; 70]

Упродовж 2014-2021 років частка українців залишалася відносно низькою та стабільною, що свідчить про помірну трудову міграцію та відсутність різких демографічних зрушень у цей період. Зниження частки у 2016 році відображає загальне зменшення мобільності українців на тлі внутрішньої політичної кризи та економічних труднощів. Стабілізація у 2017-2021 роках пов'язана з адаптацією українських мігрантів до нових можливостей ринку праці в ЄС, а також із дією безвізового режиму, який суттєво спростив переміщення. Різкий стрибок частки у 2022 році, коли українці становили понад половину всіх іммігрантів ЄС, пояснюється беспрецедентною хвилею вимушеної міграції внаслідок повномасштабного вторгнення та активацією режиму тимчасового захисту в ЄС. Українці стали ключовою групою гуманітарних мігрантів, визначивши загальні показники імміграції ЄС в цей рік. Зниження частки у 2023-2024 роках свідчить про поступову стабілізацію, повернення частини громадян та вирівнювання загальної структури імміграції в ЄС. Динаміка також відображає завершення першої хвилі евакуації та перехід до довгострокових моделей перебування українців у країнах ЄС. Отримані дані демонструють, що українська міграція тісно пов'язана з безпековими факторами та залишається одним із найвагоміших елементів сучасної міграційної системи Європи, здатним суттєво впливати на її структуру та обсяги.

Правовий статус українських громадян у Європейському Союзі визначається положеннями Директиви про тимчасовий захист, яка була активована у 2022 році у відповідь на масовий вимушений виїзд населення внаслідок повномасштабної війни. Цей правовий механізм забезпечує українцям негайний доступ до території ЄС без проходження стандартних процедур отримання притулку, що дозволяє оперативно надавати захист особам, які потребують безпечних умов проживання. Статус тимчасового захисту передбачає право на легальне проживання, доступ до ринку праці, соціального забезпечення, медичних послуг та освіти для дітей, що створює комплексну систему підтримки для інтеграції переміщених осіб у приймаючих країнах. Важливою особливістю цього режиму є його гнучкість, оскільки він дозволяє українським громадянам вільно пересуватися між державами-членами та обирати місце проживання залежно від

родинних, соціальних чи професійних обставин. Директива також забезпечує рівний доступ до базових прав незалежно від регіону походження всередині України, що сприяє уніфікації гарантій та мінімізує бюрократичні бар'єри. Правовий статус, який надається в межах тимчасового захисту, має визначений термін дії, проте його продовження залежить від оцінки гуманітарної ситуації та рішень інституцій ЄС. Загалом цей механізм став унікальним прикладом швидкої та солідарної реакції ЄС на масштабну гуманітарну кризу та заклав основу для подальшої адаптації європейської міграційної політики до надзвичайних умов.

Вплив української міграції на економіки країн-членів ЄС є комплексним і проявляється як у короткострокових, так і в довгострокових соціально-економічних змінах. Масовий притік українців після 2022 року частково компенсував хронічний дефіцит робочої сили в багатьох державах ЄС, зокрема у сферах доглядових послуг, будівництва, транспорту, логістики, сільського господарства та окремих сегментах промисловості. Українські працівники, які швидко інтегруються в ринок праці завдяки відносно високому рівню освіти й професійної мобільності, сприяють підвищенню продуктивності та забезпечують стабільність тих секторів, які протягом тривалого часу відчували кадровий голод. Доступ до легального працевлаштування через механізм тимчасового захисту дозволив значній кількості українців офіційно сплачувати податки та соціальні внески, що зміцнює державні бюджети та зменшує тиск на системи соціального забезпечення.

У країнах Центральної та Східної Європи українська міграція частково пом'якшила демографічні дисбаланси, спричинені старінням населення та зниженням рівня народжуваності. Українські працівники зробили вагомий внесок у підтримку економічної активності, особливо у сферах із високою сезонністю або низькою привабливістю для місцевих громадян. Однак одночасно спостерігається суттєва диференціація між країнами-членами – держави з розвиненими програмами інтеграції отримали більші економічні вигоди, тоді як інші стикаються з повільною включеністю українців у ринок праці та залежністю частини мігрантів від соціальної підтримки. У окремих країнах Західної Європи виникають ризики

перенавантаження соціальної інфраструктури, зокрема систем охорони здоров'я та освіти, особливо в регіонах, де концентрація українців є надзвичайно високою.

Важливим аспектом впливу української міграції є значний внесок у розвиток малого й середнього бізнесу, оскільки частина українців демонструє високу підприємницьку активність, створює нові компанії та сприяє розширенню сфери послуг. Зростання попиту на житло, транспорт, комунікаційні послуги та інші види споживання стимулює внутрішній ринок у багатьох країнах ЄС, формуючи мультиплікаційний ефект для місцевої економіки. Разом з тим, існують виклики, пов'язані з потенційним тиском на заробітні плати у низькокваліфікованих секторах і необхідністю балансувати інтереси місцевих працівників та мігрантів.

У довгостроковому вимірі українська міграція може суттєво вплинути на структуру європейських ринків праці, сприяючи модернізації економіки та покриттю дефіциту кадрів у ключових галузях, включно з охороною здоров'я, освітою та ІТ. Високий рівень освіченості українців, їхня адаптивність та готовність до перекваліфікації формують потенціал для підвищення інноваційності та конкурентоспроможності економік ЄС. Загалом, українська міграція має комплексний вплив, який поєднує значні економічні вигоди з необхідністю удосконалення інтеграційної політики, що дозволить максимально ефективно використати людський капітал і забезпечити стійкий розвиток країн-членів у умовах демографічних та геополітичних трансформацій.

Можливості інтеграції України в європейську міграційну політику в контексті євроінтеграції охоплюють широкий спектр інституційних, правових та стратегічних напрямів, які поступово формують основу для глибокої взаємодії між Україною та Європейським Союзом. Важливим чинником є поступове узгодження українського законодавства з нормами та практиками ЄС, зокрема у сфері управління міграцією, прикордонного контролю, надання притулку та захисту прав переміщених осіб. Україна вже наблизилася до європейських стандартів завдяки реформуванню міграційних інституцій, запровадженню біометричних документів і виконанню вимог, пов'язаних із безвізовим режимом, що створює передумови для подальшої адаптації процедур. Значний потенціал участь України у європейських

агенціях та інструментах, таких як Європейське агентство з прикордонної та берегової охорони (Frontex), Європейське агентство з питань притулку (EUAA) та Європейська міграційна мережа (EMM), що дозволить посилити обмін інформацією, розширити операційну співпрацю та запровадити європейські підходи до планування і прогнозування міграційних потоків.

Євроінтеграція також включає можливість гармонізації української політики у сфері трудової міграції з європейськими механізмами залучення робочої сили, що дає змогу оптимізувати мобільність громадян, забезпечити легальні канали працевлаштування та знизити рівень тіньової зайнятості. Україна може стати повноцінним партнером у формуванні регіональних рішень щодо взаємного визнання кваліфікацій, що сприятиме інтеграції українських працівників у ринок праці ЄС і підвищить їхню конкурентоспроможність. Поглиблення співпраці у сфері захисту кордонів формує додаткові можливості для створення спільної системи безпеки, у межах якої Україна виступатиме не лише країною походження мігрантів, а й активним учасником регіональної міграційної архітектури.

Особливе значення має взаємодія у сфері гуманітарної та вимушеної міграції, оскільки повномасштабна війна визначила унікальний формат партнерства, заснованого на режимі тимчасового захисту та широкомасштабній підтримці українських громадян у країнах ЄС. Цей досвід сформував модель швидкого реагування, яка може бути інтегрована у майбутні спільні політики та використана як приклад для реформування всієї системи європейського захисту. У довгостроковій перспективі інтеграція України в міграційну політику ЄС сприятиме формуванню спільних стратегій з урахуванням демографічних, економічних і безпекових викликів, що стоять перед обома сторонами. Такий процес відкриває можливості для створення більш збалансованого та передбачуваного підходу до регулювання міграції, у якому Україна поступово переходить від статусу країни-партнера до потенційного учасника спільної політики.

Таким чином, перспективи спільної міграційної політики ЄС з урахуванням українських реалій визначаються комплексом взаємопов'язаних факторів, серед

яких ключове місце посідають безпекові виклики та гуманітарні наслідки війни. Українська міграція суттєво вплинула на формування нових підходів ЄС до регулювання переміщень населення, зокрема через активізацію механізму тимчасового захисту та розширення можливостей інтеграції мігрантів. Поступове наближення українського законодавства до європейських стандартів створить інституційну основу для глибшої співпраці у сфері міграційного управління. Взаємодія між Україною та ЄС сприятиме формуванню спільних інструментів реагування на кризові ситуації та забезпечить узгодженість політик у міграційній, соціальній та безпековій сферах. У перспективі це відкриє можливості для інтеграції України в європейську міграційну систему як повноправного учасника майбутньої європейської політики.

ВИСНОВКИ

1. Сутність міграційних процесів полягає у безперервному русі населення, що зумовлений економічними, політичними, соціальними та екологічними чинниками і відображає динаміку розвитку суспільства. Міграція виступає не лише як демографічне явище, а й як форма соціальної адаптації та просторової мобільності, яка реагує на зміни зовнішнього середовища. Форми міграції – постійна та тимчасова – демонструють часову гнучкість цього процесу, що дозволяє підтримувати баланс між потребою у стабільності та динаміці розвитку. Види міграційних процесів, систематизовані за різними ознаками, розкривають їхню багатоплановість і відображають зв'язок між економічними, соціальними та політичними сферами. Така класифікація дає змогу простежити, як зміна інтенсивності чи напрямів міграції впливає на демографічну структуру, ринок праці й культурну взаємодію. У свою чергу, усвідомлення цієї комплексності формує підґрунтя для розроблення збалансованої міграційної політики, зорієнтованої на регулювання потоків і забезпечення соціальної інтеграції.

2. Розвиток концепцій управління міграційними процесами в Європейському Союзі є відображенням глибоких трансформацій у підходах до регулювання мобільності населення. Початкові ліберальні моделі, засновані на ринковій саморегуляції, поступилися місцем комплексним підходам, які враховують соціальні, безпекові та гуманітарні аспекти. Неоліберальна й кейнсіанська парадигми сформували основу для поєднання економічної доцільності з державною відповідальністю, тоді як скандинавська та трансформаційна моделі змістили акценти на соціальну інклюзію та адаптивність політики. Під впливом міграційних криз ЄС посилив інституційні механізми координації, що засвідчило перехід до гібридного управління, де поєднуються елементи контролю, інтеграції та партнерства з третіми країнами. Разом з тим, спостерігається прагнення до збереження макроекономічної рівноваги та стабільності внутрішніх ринків праці. Ця еволюція концепцій свідчить про

поступовий рух ЄС від вузькоекономічного до стратегічно збалансованого бачення міграційної політики.

3. Комплексна методологія оцінювання міграційних процесів є ключовою передумовою для розуміння взаємозв'язків між мобільністю населення, економічним розвитком і соціальною стабільністю. Аналітичні методи дозволяють системно виявляти закономірності та тенденції, визначаючи міграцію як фактор трансформації суспільних структур. Статистико-економічні підходи забезпечують кількісну оцінку впливу міграції на зайнятість, ВВП, ринок праці та соціальні витрати, що дає змогу формувати обґрунтовані рішення на макрорівні. Така система дозволяє поєднати статистичну точність із гуманітарним розумінням міграційних процесів. Результати комплексного оцінювання стають основою для вироблення політики, що поєднує економічну ефективність і соціальну справедливість.

4. Політика Європейського Союзу у сфері міграції є результатом тривалої еволюції, в основі якої лежить пошук балансу між національними інтересами та спільною відповідальністю за управління міграційними потоками. Починаючи від перших міжурядових угод, ЄС поступово сформував складну нормативно-правову та інституційну систему, спрямовану на регулювання пересування осіб, захист прав мігрантів і забезпечення безпеки кордонів. Досвід міграційних криз 2015-2016 та 2022 років виявив структурні недоліки, пов'язані з відсутністю уніфікованих процедур і нерівномірним розподілом навантаження між державами-членами. Ці проблеми стали поштовхом до реформування Спільної європейської системи надання притулку (CEAS) і розробки нового Пакту про міграцію та притулок, який має забезпечити більш ефективне, швидке та справедливе управління. Важливу роль у цьому процесі відіграють наднаціональні інституції, що координують законодавчі ініціативи, а також спеціалізовані агенції, які реалізують політику на практичному рівні. Комплексність підходу, що охоплює і правовий, і безпековий, і соціальний виміри, є визначальною рисою сучасної європейської міграційної політики.

5. Міграційні процеси в Європейському Союзі за останнє десятиліття відзначаються значною варіативністю, зумовленою поєднанням внутрішніх

структурних змін і глобальних викликів. Імміграція зростала у періоди соціально-економічного піднесення, але різко реагувала на кризи, що виявилось у сплесках 2015 та 2022 років і скороченнях у 2020 та 2023 роках. Еміграційні тенденції, навпаки, демонструють поступову стабілізацію з незначними коливаннями, що свідчить про відносну рівновагу ринку праці в межах ЄС. Гендерна структура потоків характеризується переважанням чоловіків, проте у кризові періоди простежується зростання частки жінок, особливо серед вимушених мігрантів. Просторовий аналіз засвідчує посилення ролі Іспанії як нового міграційного центру та поступове зменшення домінування Німеччини. Збереження позитивного міграційного сальдо вказує на економічну стійкість ЄС і його здатність інтегрувати значні обсяги прибулого населення. Отже, сучасна динаміка міграційних процесів у ЄС формує нову модель мобільності, у якій поєднуються адаптивність, регіональні зрушення та реактивність на глобальні події.

6. Комплексний аналіз динаміки показників свідчить, що вплив міграції на економічний і соціальний розвиток ЄС є багатовимірним і взаємозалежним. Зростання кількості іммігрантів, особливо після 2015 року, сприяло збільшенню ВВП і позитивно позначилося на структурі зайнятості, компенсуючи демографічне старіння населення. Паралельно спостерігається зниження рівня безробіття з 11% у 2014 році до 5,9% у 2024 році, що свідчить про адаптивність ринку праці до нових соціально-економічних умов. Зменшення частки населення, яке перебуває під загрозою бідності або соціальної ізоляції, вказує на зростання ефективності соціальної політики та інтеграційних механізмів. Кореляційний аналіз демонструє, що міграція має помірно позитивний вплив на зниження нерівності доходів і підвищення соціальної згуртованості. Хоча ефекти не завжди проявляються одразу, у довгостроковій перспективі міграція посилює економічну стабільність і сприяє формуванню більш інклюзивної моделі розвитку.

7. Сфера міграції в ЄС характеризується сукупністю взаємопов'язаних проблем, що виникають під впливом як зовнішніх, так і внутрішніх чинників. Перевантаженість центрів прийому у прикордонних державах та недосконалість притулкової системи засвідчують нерівномірність розподілу відповідальності між

країнами-членами, що створює додаткові політичні та адміністративні труднощі. Поширення нелегальної міграції та діяльність кримінальних груп підвищують ризики для безпеки та вимагають посилення координації на рівні ЄС. Низька результативність інтеграції мігрантів у соціально-економічний простір держав свідчить про структурні бар'єри доступу до ринку праці. Зростання суспільної напруги та політичної поляризації під впливом міграційних потоків формує значні виклики для соціальної згуртованості та демократичної стабільності. Наявний дисбаланс між реальною міграцією і кадровими потребами економіки поглиблює стратегічні диспропорції розвитку ЄС. Подолання цих проблем вимагає узгодженого реформування політики ЄС із застосуванням комплексного, багатовимірного підходу.

8. Стратегії розвитку міграційної політики ЄС демонструють, що сучасні глобалізаційні процеси вимагають глибокої трансформації як інституційних, так і технологічних механізмів регулювання міграції. Системне зміцнення зовнішніх кордонів у поєднанні зі співпрацею між правоохоронними структурами забезпечить основу для стабільності та контролю міграційних потоків. Паралельно з цим просування програм соціальної згуртованості та міжкультурного діалогу сприятиме формуванню конструктивних відносин між мігрантами та місцевими громадами, мінімізуючи потенційну соціальну напругу. Визнання іноземних кваліфікацій і розвиток цифрових інтеграційних платформ забезпечить швидший доступ мігрантів до економічних можливостей, що підсилить загальну продуктивність ринку праці. Використання штучного інтелекту та великих даних дасть змогу підвищити точність прогнозів міграційних тенденцій і своєчасно реагувати на зовнішні ризики. Інтеграція міграційної, кліматичної та безпекової політики створить передумови для довгострокового, багатовимірного управління міграцією з урахуванням глобальних викликів. У підсумку стратегічне поєднання різних підходів дозволить ЄС сформувати стійку, адаптивну та інноваційно орієнтовану міграційну політику, здатну забезпечити збалансований розвиток у майбутньому.

9. Перспективи розвитку спільної міграційної політики ЄС із урахуванням українських реалій формуються під впливом масштабних геополітичних

трансформацій, що змінили структуру міграційних потоків і визначили нові пріоритети європейської політики. Досвід масового переміщення українців у 2022 році продемонстрував необхідність гнучких, швидкодіючих інструментів захисту та координації між державами-членами, що стало імпульсом для модернізації підходів до гуманітарної міграції. Україна, будучи важливим партнером ЄС, поступово інтегрується у спільні механізми управління міграцією, модернізуючи власні інституції і наближаючи їх до європейських норм. Зміцнення співпраці у сферах прикордонного контролю, обміну інформацією та реагування на безпекові ризики посилить загальну стійкість міграційної політики ЄС. Разом з тим, участь України в європейських програмах, спрямованих на мобільність, визнання кваліфікацій та захист переміщених осіб, сформує платформу для довгострокової інтеграції. Урахування українських реалій дозволить ЄС адаптувати власну політику до нових демографічних і соціальних тенденцій, пов'язаних із вимушеною та трудовою міграцією. У підсумку розвиток спільної міграційної політики може набути стратегічного значення, сприяючи формуванню узгодженої, стійкої та орієнтованої на майбутнє моделі співпраці між Україною та Європейським Союзом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Allen W. Policy preferences in response to large forced migration inflows. *World Development*. 2024. № 74. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0305750X23002802> (дата звернення 02.10.2025).
2. Solano G., Schmid S. Extending Migrants' Rights but Limiting Long-Term Settlement. Migrant Integration Policy Trends in EU and OECD Countries Between 2010 and 2019. *International Migration Review*. 2023. № 1. P. 1-24.
3. Зима О. Г., Птащенко О. В., Яковлєва О. Ю. Трансформація міграції населення в умовах глобалізації: стан та тенденції. *Вісник східноукраїнського національного університету*. 2023. № 2. С. 19-23.
4. Олефір В. І. Створені війною потоки міграції та їх вплив на господарську діяльність. *Публічне право*. 2022. № 4. С. 80-87.
5. Савченко М. В., Іщук Ю. А., Барчук К. В. В. Емпіричний аналіз грошових переказів трудових мігрантів в Україну: основні тенденції та економічні наслідки. *БізнесІнформ*. 2024. № 4. С. 18-25.
6. Brunsson K. Migration Policy – An Oxymoron or a Management Project? *Journal of Organizational Sociology*. 2023. № 10. URL: <https://www.degruyter.com/document/doi/10.1515/joso-2023-0037/html> (дата звернення 02.10.2025).
7. Smith C. Introduction: Towards a New Migration and Asylum Research Agenda for the Americas. *Journal of Immigrant & Refugee Studies*. 2023. № 21. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/15562948.2023.2233082> (дата звернення 02.10.2025).
8. Мосора, Л. С., Оленюк, В. В. Пріоритети реалізації державної міграційної політики в Україні. *Проблеми сучасних трансформацій*. 2023. № 8. С. 1-5.
9. Бичай Р. Р. Концептуальне осмислення міграційної політики як складової системи національної безпеки держави. *Держава і право*. 2023. № 93. С. 233-247.

10. Карпінський Б. А., Карпінська О. Б. Активізація державотворчого патріотизму нації через міграційну політику в умовах воєнного стану. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2023. № 8. С. 52-58.
11. Блюк Н.В. Світовий досвід регулювання трудової міграції : застосування в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 6. С. 117-120.
12. Рубський В. М. Психологічні проблеми міграції: демографічні виклики українського суспільства. *Перспективи та інновації науки*. 2025. № 3. С. 1304-1314.
13. Пугач А. М., Пугач В. А. Транзит робочої сили в міжнародній міграційній системі. *Інвестиції: практика та досвід*. 2025. № 7. С. 87-95.
14. Мельник Л. Л., Байдак І. І., Застава І. А. Міжнародна трудова міграція: сутність, причини та вплив на формування факторів виробництва України. *Ефективна економіка*. 2025. № 5. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2025_5_81 (дата звернення 02.10.2025).
15. Жукович-Дородних Н. М. Міграція і біженство: історичний аспект дослідження. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*. 2025. № 3. С. 13-25.
16. Purkayastha D. Irregular migration is skilled migration: reimagining skill in EU's migration policies. *Humanities and social sciences communications*. 2023. № 10. URL: <https://www.nature.com/articles/s41599-023-01885-7> (дата звернення 02.10.2025).
17. Jérôme A. The dynamics of return migration, human capital accumulation, and wage assimilation *Review of economic studies*. 2023. №89. P. 2841-2871.
18. Хайсал М. Роль держави в управлінні міграційними процесами. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 12. С. 116-119.
19. Мульська О. П. Міграційні процеси & економічне зростання: теорія каузальності та практика ефективного управління: монографія. Державна установа «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України», Львів, 2022. 472 с.
20. Гетманенко О. О. Міграційний шок та адаптація ринку праці в ЄС. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука"*. 2025. № 5(1). С. 121-131.

21. Brown S. International Migration Policies. *International Handbook of Population Policies*. 2022. № 2. P. 639-663.
22. Кудирко Л. П., Ущипівська А. М. Сучасні тенденції міграційних процесів в країнах Європейського Союзу. *Економічний простір*. 2025. № 202. С. 166-172.
23. Бузаров А. Українські громади в країнах Європейського Союзу як індикатор актуальних тенденцій міграційних процесів. *Українознавство*. 2025. № 1. С. 129-146.
24. Silga J. Differentiation in the EU Migration Policy: The 'Fractured' Values of the EU. *European Papers*. 2022. № 2. P. 909-928.
25. Мамонтенко Н. С. Розвиток міграційних процесів в умовах трансформації міжнародних відносин. *Економіка. Фінанси. Право*. 2024. № 3. С. 48-50.
26. Тараненко А. А. Дослідження теоретико-методичних аспектів міграційної політики в сучасному світі. *Національні інтереси України*. 2024. № 1. С. 392-402.
27. Niemann A. EU external migration policy and EU migration governance. *Journal of Ethnic and Migration Studies*. 2023. № 49. P. 2965-2985.
28. Thym D. A History of Half-hearted Commitment to Human Rights and Refugee Protection. *European Papers*. 2023. № 8. P. 1663-1678.
29. Blanc E. The EU in motion through emotions: Fear and migration policy in the Euro-Mediterranean context. *Mediterranean Politics*. 2023. № 7. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13629395.2023.2265258> (дата звернення 10.10.2025).
30. European Commission. URL: https://commission.europa.eu/index_en (дата звернення 12.03.2025).
31. European Parliament. URL: <https://www.europarl.europa.eu/portal/en> (дата звернення 12. 10.2025).
32. Frontex. URL: <https://www.frontex.europa.eu/> (дата звернення 02. 12.2025).
33. European Union Agency for Asylum. URL: <https://euaa.europa.eu/> (дата звернення 12. 10.2025).

34. Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12012E%2FTXT> (дата звернення 20.10.2025).
35. Consolidated version of the Treaty on European Union. URL: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506-fd71826e6da6.0023.02/DOC_1&format=PDF (дата звернення 20.10.2025).
36. International Covenant on Civil and Political Rights. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-civil-and-political-rights> (дата звернення 20.10.2025).
37. Convention on the Rights of the Child. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-child> (дата звернення 20.10.2025).
38. Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-against-torture-and-other-cruel-inhuman-or-degrading> (дата звернення 20.10.2025).
39. European Convention on Human Rights. URL: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_ENG (дата звернення 20.10.2025).
40. Charter of Fundamental Rights of the European Union. URL: https://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_en.pdf (дата звернення 20.10.2025).
41. Schengen Agreement and Convention. URL: <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/glossary/schengen-agreement-and-convention.html> (дата звернення 20.10.2025).
42. 2008/381/EC: Council Decision of 14 May 2008 establishing a European Migration Network. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A32008D0381> (дата звернення 20.10.2025).
43. Regulation (EU) No 439/2010 of the European Parliament and of the Council of 19 May 2010 establishing a European Asylum Support Office. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32010R0439> (дата звернення 20.10.2025).

44. Regulation (EU) 2021/2303 of the European Parliament and of the Council of 15 December 2021 on the European Union Agency for Asylum and repealing Regulation (EU) No 439/2010. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32021R2303> (дата звернення 20.10.2025).
45. Council Directive 2003/86/EC of 22 September 2003 on the right to family reunification. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=celex%3A32003L0086> (дата звернення 20.10.2025).
46. Council Directive 2003/109/EC of 25 November 2003 concerning the status of third-country nationals who are long-term residents. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2003/109/oj> (дата звернення 20.10.2025).
47. Directive 2013/33/EU of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 laying down standards for the reception of applicants for international protection (recast). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32013L0033> (дата звернення 20.10.2025).
48. Directive 2013/32/EU of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 on common procedures for granting and withdrawing international protection (recast). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=celex%3A32013L0032> (дата звернення 20.10.2025).
49. Regulation (EU) No 604/2013 of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 establishing the criteria and mechanisms for determining the Member State responsible for examining an application for international protection lodged in one of the Member States by a third-country national or a stateless person (recast). URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2013/604/oj> (дата звернення 20.10.2025).
50. Council Regulation (EC) No 2725/2000 of 11 December 2000 concerning the establishment of 'Eurodac' for the comparison of fingerprints for the effective application of the Dublin Convention. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32000R2725> (дата звернення 20.10.2025).
51. The European Travel Information and Authorization System (ETIAS). URL: https://travel-europe.europa.eu/etias_en (дата звернення 20.10.2025).

52. Entry/Exit System (EES). URL: https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/schengen-borders-and-visa/smart-borders/entry-exit-system_en (дата звернення 20.10.2025).
53. Council Directive 2009/50/EC of 25 May 2009 on the conditions of entry and residence of third-country nationals for the purposes of highly qualified employment. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX%3A32021L1883> (дата звернення 02.03.2025).
54. Directive 2014/36/EU of the European Parliament and of the Council of 26 February 2014 on the conditions of entry and stay of third-country nationals for the purpose of employment as seasonal workers. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2014/36/oj/eng> (дата звернення 02.03.2025).
55. Directive 2014/66/EU of the European Parliament and of the Council of 15 May 2014 on the conditions of entry and residence of third-country nationals in the framework of an intra-corporate transfer. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2014/66/oj/eng> (дата звернення 02.03.2025).
56. Directive 2008/115/EC of the European Parliament and of the Council of 16 December 2008 on common standards and procedures in Member States for returning illegally staying third-country nationals. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2008/115/oj/eng> (дата звернення 02.03.2025).
57. Regulation (EU) 2016/399 of the European Parliament and of the Council of 9 March 2016 on a Union Code on the rules governing the movement of persons across borders (Schengen Borders Code) (codification). URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2016/399/oj/eng> (дата звернення 02.03.2025).
58. Regulation (EU) 2018/1240 of the European Parliament and of the Council of 12 September 2018 establishing a European Travel Information and Authorisation System (ETIAS) and amending Regulations (EU) No 1077/2011, (EU) No 515/2014, (EU) 2016/399, (EU) 2016/1624 and (EU) 2017/2226. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2018/1240/oj/eng> (дата звернення 02.03.2025).
59. Безпалько Ю. Ю. Реформа міграційної політики в ЄС: вплив на європейську ідентичність та міжкультурну гармонію. Юридичний науковий електронний журнал. 2023. № 4. С. 661-665.

- 60.Євросоюз готує новий закон для регулювання міграції. URL: <https://www.dw.com/uk/evrosouz-gotue-novij-zakon-dla-reguluvanna-migracii/a-70497595> (дата звернення 20.10.2025).
- 61.What is the Pact on Migration and Asylum? URL: https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/migration-and-asylum/pact-migration-and-asylum_en (дата звернення 20.10.2025).
- 62.Immigration by age and sex. Eurostat. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/migr_imm8/default/table?lang=en&category=migr.migr_cit.migr_immi (дата звернення 25.10.2025).
- 63.Emigration by age and sex. Eurostat. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/migr_emi2/default/table?lang=en&category=migr.migr_cit.migr_emi (дата звернення 25.10.2025).
- 64.Gross domestic product (GDP) and main components (output, expenditure and income). Eurostat. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/nama_10_gdp/default/table?lang=en&category=na10.nama10.nama_10_ma (дата звернення 25.10.2025).
- 65.Gross domestic product (GDP) and main components per capita. Eurostat. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/nama_10_pc/default/table?lang=en&category=na10.nama10.nama_10_ma (дата звернення 25.10.2025).
- 66.Unemployment by sex and age - annual data. Eurostat. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/une_rt_a__custom_18654440/default/table (дата звернення 25.10.2025).
- 67.Persons at risk of poverty or social exclusion by age and sex. Eurostat. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ilc_peps01n/default/table?lang=en&category=livcon.ilc.ilc_pe.ilc_peps (дата звернення 25.10.2025).
- 68.Gini coefficient of equivalised disposable income by age. Eurostat. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ilc_di12__custom_18654456/default/table (дата звернення 25.10.2025).

69. Міграційний рух населення. Держстат. URL:
<https://stat.gov.ua/uk/explorer?md5=1f9efa4c419f894a84163160c388b518> (дата
звернення 25.11.2025).
70. Mobility within and from Ukraine. URL:
[https://www.migrationdataportal.org/sites/g/files/tmzbd1251/files/2023-02/ukraine-
key-figures-2023.pdf](https://www.migrationdataportal.org/sites/g/files/tmzbd1251/files/2023-02/ukraine-key-figures-2023.pdf) (дата звернення 25.11.2025).

КОРОТКИЙ ЗВІТ ПОДІБНОСТІ

Дата звіту 12/3/2025

Дата редагування ---

Документ прийнятий

Звіт подібності

Метадані

Назва організації

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman KNEU

Заголовок

Розвиток міграційних процесів в ЄС

Автор

Науковий керівник / Експерт

Затишна А.В.Лещенко К. А.

підрозділ

кафедра європейської економіки і бізнесу

Обсяг знайдених подібностей

Коефіцієнт подібності визначає, який відсоток тексту по відношенню до загального обсягу тексту було знайдено в різних джерелах. Зверніть увагу, що високі значення коефіцієнта не автоматично означають плагіат. Звіт має аналізувати компетентна / уповноважена особа.

КП 1

25

Довжина фрази для коефіцієнта подібності 2

КП 2

19943

Кількість слів

КЦ

157257

Кількість символів

Тривога

У цьому розділі ви знайдете інформацію щодо текстових спотворень. Ці спотворення в тексті можуть говорити про МОЖЛИВІ маніпуляції в тексті. Спотворення в тексті можуть мати навмисний характер, але частіше характер технічних помилок при конвертації документа та його збереженні, тому ми рекомендуємо вам підходити до аналізу цього модуля відповідально. У разі виникнення запитань, просимо звертатися до нашої служби підтримки.

Заміна букв		0
Інтервали		8
Мікропробіли		0
Білі знаки		0
Парафрази (SmartMarks)		35

Джерела

Нижче наведений список джерел. В цьому списку є джерела із різних баз даних. Колір тексту означає в якому джерелі він був знайдений. Ці джерела і значення Коефіцієнту Подібності не відображають прямого плагіату. Необхідно відкрити кожне джерело і проаналізувати зміст і правильність оформлення джерела.

10 найдовших фраз		Колір тексту
ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	НАЗВА ТА АДРЕСА ДЖЕРЕЛА URL (НАЗВА БАЗИ)	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
1	Проблеми і перспективи формування спільної міграційної політики Європейського Союзу 5/5/2025 Taras Shevchenko National University of Kyiv (Навчально-науковий інститут міжнародних відносин)	35 0.18 %
2	Проблеми і перспективи формування спільної міграційної політики Європейського Союзу 5/5/2025 Taras Shevchenko National University of Kyiv (Навчально-науковий інститут міжнародних відносин)	29 0.15 %
3	https://otherreferats.allbest.ru/law/01461237_0.html	26 0.13 %

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІКИ І МЕНЕДЖМЕНТУ

**«ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ ВЕКТОР
ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ УКРАЇНИ»**

**Збірник матеріалів
II Студентської науково-практичної Інтернет-конференції**

*м. Київ,
20 листопада 2025 р.*

УДК 339.922(477:4-672ЄС)
Є 24

Організаційний комітет:

Баторшина Аділя Фатехівна - к.е.н., доцент
Бурмака Микола Олексійович - к.е.н., доцент
Вінська Оксана Йосипівна – к.е.н., доцент
Галенко Оксана Миколаївна – д.е.н., професор
Козачок Тетяна Сергіївна – к.е.н., доцент
Максименко Анна Вікторівна - к.е.н., доцент
Мозговий Олег Миколайович - д.е.н., професор
Сандул Марія Станіславівна - к.е.н., доцент
Солодковський Юрій Мечиславович – к.е.н., доцент
Столярчук Ярослава Михайлівна - д.е.н., професор
Федірко Олександр Анатолійович – д.е.н., доцент
Фурсова Олена Вікторівна - к.е.н., доцент
Черницька Тетяна Володимирівна - к.е.н., доцент
Яценко Ольга Миколаївна - д.е.н., професор

(Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана)

*Редколегія може не поділяти погляди, викладені у збірнику.
Автори тез доповідей несуть відповідальність за їхній зміст*

Є 24 «Євроінтеграційний вектор економічного зростання України»: зб. матеріалів II Студентської наук.-практ. Інтернет-конф.[Електронний ресурс], 20 листопада 2025 р., м. Київ. – Київ: КНЕУ, 2025. – 297 с.
ISBN 978-966-926-572-2

У збірнику подано тези доповідей здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана, факультету міжнародної економіки і менеджменту.

УДК 339.922(477:4-672ЄС)

*Розповсюджувати та тиражувати
без офіційного дозволу КНЕУ заборонено*

ISBN 978-966-926-572-2

© КНЕУ, 2025

Оксюта Б.Ю.	156
Європейські цифрові інноваційні хаби в підприємницькій екосистемі Нідерландів	
Олійник А.С.	159
Євроінтеграційні драйвери диверсифікації товарного експорту України в умовах поглиблення співпраці з ЄС	
Панченко Т. В.	161
Проблеми та перспективи інтеграції України в глобальні та європейські логістичні мережі	
Пеньківська А.Ю.	163
Євроінтеграційний потенціал України в умовах структурних змін світової торгівлі	
Пономаренко О.О.	166
Аутсорсинг як інструмент корпоративного розвитку багатонаціональних підприємств у глобальній економіці	
Присяжнюк Н.А.	169
Євроінтеграційний вектор конкурентного розвитку України: економічні ефекти та виклики	
Ричка Л.С.	171
Стратегія взаємодії України з міжнародними валютно-фінансовими організаціями	
Савченко А. Д.	173
Соціальні мережі як глобальні платформи монетизації креативності: можливості та ризики	
Сисоєва А.Ю.	175
Європейська складова структурних трансформацій ринку праці України	
Степанов Д.М.	177
Європейський вектор розвитку як основа посткризового економічного відновлення України	
Сухоцький Н.С.	180
Стратегічна експансія ТОВ «НОВА ПОШТА» на ринок Європейського Союзу: вектори та конкурентні переваги	
Ільченко О.О.	182
Фонди нерухомості (REIT) як перспективний інструмент інвестування в Україні	
Затишна А.В.	185
Європейська міграційна політика як чинник економічного зростання ЄС у повоєнний період	
Віштак Д. П.	188
Конкурентні стратегії економічного розвитку України в умовах повоєнного відновлення	
Галата О.О.	191
Сучасний стан та перспективи розвитку аудиторських послуг в Україні	
Джаман Н.Я.	194
Географічна структура та динаміка міжнародних товарних ринків: теоретико-методичний аспект	
Павленко Н.С.	196
Інвестиційне співробітництво України з країнами-членами ЄС	
Бородай Д. Ю.	197
Особливості цифровізації економіки Європейського Союзу	
Теплюк П.М.	200
Розвиток міжнародного ринку пасажирських авіаперевезень	

найважливіших є можливість залучення значних інвестицій у відновлення та подальший розвиток зруйнованої війною нерухомості. REIT можуть стати ефективним механізмом для об'єднання коштів багатьох інвесторів та спрямування їх на фінансування будівельних проєктів.

З урахуванням поточних економічних та політичних умов в Україні, ринок REIT перебуває на початковій стадії свого розвитку та стикається зі значними викликами. Проте, за умови подальшого розвитку законодавчої бази, підвищення обізнаності інвесторів та стабілізації економічної та політичної ситуації, фонди нерухомості мають значний потенціал стати перспективним та важливим інструментом інвестування в Україні, сприяючи відновленню та зростанню економіки країни.

Список літератури:

1. Економічна правда. «Що таке інвестиції в REIT та як вони працюють у готельній нерухомості». URL: <https://pravda.com.ua/columns/2022/12/22/695342/>
2. Inzhur. «Що таке REIT: особливості даного виду інвестицій в Україні». URL: <https://www.inzhur.reit/blog/shho-take-reit-osoblivosti-danogo-vidu-investicij-v-ukrayini>
3. Nareit: REITs: Real Estate Working For You. URL: <https://www.reit.com/news/blog/nareit-developments/nareit-welcomes-inzhur-llc-new-member>
4. InVenture. «REIT та ETF: як отримувати пасивний дохід з інвестицій у нерухомість». URL: <https://inventure.com.ua/uk/analytics/articles/reit-ta-etf-yak-otrimuvati-pasivnij-dohid-z-investicij-u-neruhomist>
5. Малій О.Г. «Фонди нерухомості REIT : світовий досвід та перспективи розвитку в Україні». URL: <https://a-economics.com.ua/index.php/home/article/view/97/96>

Затишна А.В.

Науковий керівник - к.е.н, доцент кафедри європейської економіки і бізнесу Леценко К.А.

ЄВРОПЕЙСЬКА МІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА ЯК ЧИННИК ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ ЄС У ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД

Міграційні процеси відіграють ключову роль у формуванні соціально-економічної динаміки Європейського Союзу. У сучасних умовах, коли ЄС зіштовхується з демографічним старінням населення, нестачею кваліфікованих кадрів та структурними дисбалансами на ринку праці, трудова міграція перетворюється на важливий інструмент підтримки економічного зростання. За останнє десятиріччя структура міграційних потоків у ЄС суттєво змінилася: збільшилася кількість мігрантів із країн Східної Європи, Близького Сходу та Північної Африки, а після 2022 року – з України [2].

Важливим елементом розвитку міграційної політики ЄС є впровадження механізмів керованої та легальної міграції. Ухвалений у 2023 році Пакт про міграцію та притулок спрямований на створення ефективної системи

розподілу міграційного навантаження між країнами-членами, гармонізацію процедур надання притулку, цифровізацію процесів та скорочення строків розгляду заяв [3]. Ці реформи формують основу сучасної міграційної архітектури ЄС, покликаної підвищити економічну та соціальну стійкість держав-членів.

Економічний ефект трудової міграції проявляється у заповненні дефіциту робочої сили в ключових галузях економіки – охороні здоров'я, сільському господарстві, транспорті, будівництві, IT-секторі та сфері послуг. Мігранти сприяють підвищенню продуктивності праці, збільшують податкові надходження, формують попит на товари та послуги, що стимулює внутрішній ринок ЄС. За оцінками Європейської комісії, трудові мігранти здатні забезпечити додаткові 1–1,5 % зростання ВВП окремих держав-членів [1].

Особливе значення для Європейського Союзу має українська міграція. Після 2022 року країни ЄС надали тимчасовий захист мільйонам українських громадян, забезпечивши їм доступ до легального працевлаштування, освіти та соціальних послуг [6]. Значна кількість українців інтегрувалася у ринки праці Польщі, Німеччини, Чехії, Литви та Латвії. Українські мігранти заповнюють кадрові прогалини в критично важливих секторах та демонструють високий рівень підприємницької активності, що сприяє створенню малого та середнього бізнесу в країнах ЄС. Це підтверджують дані Європейського інвестиційного банку, згідно з якими мігранти частіше засновують нові підприємства, ніж місцеве населення [4].

Разом з тим, інтенсивне зростання міграційних потоків супроводжується низкою викликів: нерівномірним розподілом мігрантів між країнами-членами, зростанням навантаження на системи соціального забезпечення, ризиками культурної напруги, тіньової зайнятості та нелегальної міграції [5]. Це вимагає від Європейського Союзу розвитку комплексної інтеграційної політики, яка включає інвестиції у мовні програми, професійну перекваліфікацію, освітні ініціативи та заходи із запобігання трудовій експлуатації.

ЄС також зосереджується на розвитку легальних каналів трудової міграції. Ініціативи зі створення «Талент-пулу ЄС», спрощення визнання професійних кваліфікацій, запровадження цифрових дозволів на проживання та посилення координації між державами-членами спрямовані на залучення висококваліфікованих спеціалістів та зменшення конкуренції за людські ресурси [3]. Така політика відповідає довгостроковим стратегічним цілям ЄС — підвищенню конкурентоспроможності, інноваційності та стійкості соціально-економічної моделі.

Міграція у Європейському Союзі розглядається не лише як гуманітарне чи соціальне питання, але і як структурний фактор розвитку. У контексті повоєнних викликів та трансформації глобальних ринків праці трудова мобільність стає ключовим ресурсом для модернізації промисловості, цифрового переходу та переходу до «зеленої» економіки [7]. Досвід останніх років показує, що саме робоча сила мігрантів дозволяє країнам ЄС зберігати

темпи інноваційного розвитку та підтримувати економічну активність у періоди нестабільності.

Для України вивчення досвіду ЄС у сфері міграційного менеджменту має стратегічне значення. Україні необхідно інтегрувати європейські підходи до управління трудовою міграцією, розвивати політику повернення спеціалістів, стимулювати працевлаштування в Україні та зміцнювати зв'язки з українською діаспорою в ЄС. Синергія українських та європейських підходів до мобільності робочої сили може стати ключовим чинником відновлення людського капіталу та економічного зростання у післявоєнний період [6].

Таким чином, розвиток міграційних процесів у Європейському Союзі є комплексним явищем, що включає економічні, соціальні та політичні аспекти. Ефективне управління міграцією дозволяє ЄС формувати стійку, конкурентоспроможну та інклюзивну економічну модель, здатну адаптуватися до глобальних змін. У повоєнний період міграційна політика стає одним із ключових інструментів європейського розвитку та поглиблення партнерства між Україною та Європейським Союзом.

Список літератури:

1. European Commission. Employment and Social Developments in Europe 2024. Brussels: EC, 2024. <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en>
2. Eurostat. Migration and migrant population statistics. 2024. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Migration_and_migrant_population_statistics
3. European Parliament. New Pact on Migration and Asylum: Legislative Package. 2023. <https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/society/20240201STO17114/the-new-pact-on-migration-and-asylum-explained>
4. European Investment Bank. Immigration and Innovation: Impact Assessment Report. Luxembourg: EIB, 2023. <https://www.eib.org/en/publications>
5. OECD. International Migration Outlook 2023. Paris: OECD Publishing. <https://www.oecd.org/migration/international-migration-outlook-1999124x.htm>
6. UNHCR. Refugee movements in Europe 2022–2024: Regional Report. <https://www.unhcr.org/europe.html>
7. IOM. Migration Data Portal – Europe Migration Statistics. <https://www.migrationdataportal.org/regional-data-overview/europe>

Наукове видання

**ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ ВЕКТОР
ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ УКРАЇНИ**

**Збірник матеріалів
II Студентської науково-практичної Інтернет-конференції**

20 листопада 2025 р.

Видано в авторській редакції

Підписано до друку 04.12.2025. Формат 60×84/8
Друк. арк. 12,37. Зам. № 25-5954

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
03680, м. Київ, проспект Берестейський, 54/1

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи (серія ДК, № 235 від 07.11.2000)

E-mail: litera@kneu.edu.ua